

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

ISSN 1800-5179

16th *World Corporate Games* *Zagreb 2005*

30. rujna – 2. listopada

Svjetske korporacijske igre
su sportsko natjecanje sportaša rekreativaca

ORGANIZATORI

Grad Zagreb
grad domaćin

Turistička zajednica grada Zagreba
organizator igara i vlasnik licencnih prava

PARTNERI U ORGANIZACIJI

H G K
Hrvatska gospodarska
komora

**Hrvatski olimpijski
odbor**

**Zagrebački športski
savez**

„HRVATSKI GLASNIK“

Kotor

Časopis izlazi svaka dva mjeseca.

„Hrvatski glasnik“ je upisan u evidenciju javnih glasila kod Republičkog sekretarijata za informacije RCG pod red. br. 04/01-1828 od 31.12.2002. g.

Časopisu je dodijeljen međunarodni standardni broj za serijske publikacije ISSN 1800-5179, koji je otisnut u gornjem desnom uglu korica.

Adresa:

Stari grad, Pjaca od kina
85330 Kotor

Telefon:

+381 (0)82 304 232

Fax:

+381 (0)82 304 233

E-mail:

hgd-kotor@cg.yu

Web:

<http://www.hgdcg-kotor.org>

Žiroračun:

510-4741-76

Osnivač:

HRVATSKO GRAĐANSKO
DRUŠTVO CRNE GORE
Kotor

Predsjednik dr. Ivan Ilić

VD glavni urednik:

Tripo Schubert

Tehnički urednik:

Dario Musić

Lektor:

Prof. Ivo Herenčić

Fotografije:

Radoje Milić
Stevan Kordić
Dario Musić
Foto Parteli

Kompjuterski dizajn:

„TRICEN“, Kotor

Tisak:

„Biro Konto“, Igalo

Naklada:

800 primjeraka

Cijena:

1,00 €

UVODNIK

POVIJESNA ODLUKA ZA DRŽAVU HRVATSKU

Europska Unija pristupila je provedbi dojvu ključnih država nekadašnje SFRJ pod svoje okrilje. S državom Hrvatskom otvoreni su pristupni pregovori o punopravnom članstvu u EU. Istodobno je u Bruxellesu odlučeno otvoriti pregovore o „asocijaciji“ s državom zajednicom Srbije i Crne Gore.

Do tih poteza došlo je gotovo točno pet godina nakon puča 5. listopada, u kojemu je svrgnut Slobodan Milošević, a što je događaj koji je omogućio otvaranje Srbije i Crne Gore ka zapadu.

„To je nova zora za jugoistočnu Europu, jer i to je Europska zona“, izjavio je Oli Rehn, povjerenik EU za proširenje.

Od prije dvije godine, kada je ustrojeno Ministarstvo za ekonomske odnose s inozemstvom i Europske integracije, u Crnoj Gori je u potpunosti zaokružen institucionalni okvir za pridruživanje Europskoj Uniji. Nakon toga je ustrojeno Vijeće za Europske integracije i Vladina komisija za koordinaciju procesa pristupanja Europskoj Uniji. U svojim ministarstvima i drugim državnim organima imenovane su kontakt osobe stručne skupine za poslove Europskih integracija.

Odluka EU kako se po modelu dvostrukog kolosjeka mogu voditi direktno pregovori između članica SCG sa predstavnicima Europske komisije, intenzivirala je neophodne aktivnosti na razini Crne Gore. Sve je to potpomoglo najnovijoj odluci EU u početku pregovora o asocijaciji sa Srbijom i Crnom Gorom, započetima zajedničkim sastankom čelnika Crne Gore i Srbije s čelništvom EU 10. listopada 2005. godine u Beogradu.

Što se tiče Republike Hrvatske, 3. listopada 2005. godine EU je odlučila otići korak dalje i započeti pregovore o punopravnom pristupanju te države Uniji. To se dogodilo na zajedničkom sastanku izaslanstva Republike Hrvatske i EU u Luxemburgu.

„Početak pregovora s EU može se označiti i kao povijesni korak u dovršetku ukupnog hrvatskog državnog i strateškog projekta stvaranjem samostalne države Hrvatske, njezinim očuvanjem i oslobođenjem, te napokon nastavljenog ubrzanim pridruživanjem najvažnijoj integraciji suvremene Europe“, izjavio je premijer Ivo Sanader.

Europsku Uniju hrvatski građani već dugi niz godina doživljavaju kao model žtvljenja koji pruža mir, blagostanje i time mogućnost za ostvarenje svekolikog društvenog napredka i osobne sreće. Zbog toga je hrvatsko društvo sebi postavilo za cilj punopravno članstvo u EU.

Sigurno je da otvaranje pristupnih pregovora Hrvatske s EU predstavlja dodatni poticaj za zemlje u regiji na njihovom putu približavanja k Uniji.

Predsjednik Stjepan Mesić povodom povijesne odluke za Hrvatsku je istaknuo: „Ne smijemo biti euforični, ovo je velika stvar što smo dobili zeleno svijetlo za pregovore, ali pred nama je još dug put...“.

Čelnica hrvatske diplomacije, ministrica Kolinda Grabar-Kitarević smatra da bi realno bilo završiti pregovore do kraja 2007. godine, kako bi se omogućilo građanima Hrvatske glasovati 2009. na izborima za Europski parlament.

„Hrvatska je napravila veliki iskorak i postala je lider u regiji, politički i gospodarski model, primjer ostalim državama u regiji. Ugled susjednih država utječe i na ugled hrvatske države, stoga Hrvatska želi preuzeti odgovornost i pomoći susjedima“, naglasila je ministrica Grabar-Kitarević.

VD glavni urednik

OBAVIJEST ČITATELJIMA

Otvoren je račun Udruge u Hrvatskoj kod **Zagrebačke Banke d.d.**, Poslovnica Dubrovnik, Vukovarska 7, 200 000 Dubrovnik.

Broj deviznog računa: HR772360001101667657; SWIFT: ZABHR2X

Broj kunskog računa: 23600001101667657

Molimo da sve potrebne uplate izvršite na gore navedene račune

Predsjedništvo HGDCG-a Kotor

Prednja strana korica: Kolaž posvećen pomorskom bratstvu Dabinović: Kokotova kula, obiteljski grb, bark „Henry“, m/b „Kotor“ i Božo Dabinović, osnivač pom. kompanije „Dabinović“ iz Monaca.
Zadnja strana korica: Fotografije događaja koji su obilježili proteklo dvomjesečje.

Posjet hrvatskog predsjednika Stjepana Mesića Srbiji i Crnoj Gori

Mesić drugi put u Boki

■ U prošlom broju Glasnika u članku pod naslovom „Jačati suradnju među susjedima“ pisali smo o službenom posjetu predsjednika Hrvatske Stjepana Mesića Srbiji i Crnoj Gori. Tom prigodom hrvatski predsjednik boravio je i u Boki kotorskoj, gdje je s predstavnicima Hrvata iz Crne Gore vodio vrlo konstruktivne razgovore. Tehničkom omaškom u spomenutom članku izostavljen je upravo dio teksta koji govori o Mesićevom posjetu Boki, pa ga, uz izvinjenje predsjedniku Mesiću i našim čitateljima, naknadno objavljujemo ■

Predsjednik Mesić, u društvu sa svojim domaćinom **Filipom Vujanovićem**, predsjednikom Crne Gore, 8. srpnja 2005. god. razgovarao je u Tivtu, u galeriji ljetnikovca „Buća“, s predstavnicima hrvatske nacionalne manjine u Crnoj Gori. Domaćini ovoga posjeta Tivtu bili su Generalni konzul RH u Crnoj Gori **Ivan Škarić** i gradonačelnik Tivta **Dragan Kankaraš**.

S Mesićem su doputovali: **Davor Božinović**, **Budimir Lončar**, **Siniša Tatalović** i **Tonči Staničić**.

Razgovor je vođen s predstavnicima hrvatskih društava i političkih stanaka Tivta i Kotora (HGDCG – Kotor, HKD „Napredak“ – Tivat, KZU „Napredak“ – Gornja Lastva, ZU „Bogdašići“, HGI – Tivat i HGI – Kotor). Razgovorima su bili nazočni i admiral Bokeljske mornarice **Miloš Milošević** s viceadmiralom **Ilijom Radovićem**, predstavnici Kotorske biskupije, **Mato Marović**, predsjednik Općine Tivat, i prof. dr. **Milenko Pasinović**.

Razgovore su pratili HRT, TVCG, TVMBC, lokalne radio postaje Tivta i Kotora, te dopisnici dnevnih novina.

Mesić je u obraćanju prisutnima naglasio kako su nacionalne manjine mostovi suradnje među državama i da su Hrvati u Crnoj Gori lojalni građani, svjesni svojega hrvatskog podrijetla. „Želimo da Hrvati u Crnoj Gori zadrže svoju tradiciju, svoj kulturni i nacionalni identitet, jer to obogaćuje Crnu Goru, ali obogaćuje i Hrvatsku, jer u toj komunikaciji moramo stvarati nove vrijednosti i svi time biti na koristi“, naglasio je on.

Predsjednik HGDCG dr. Ivan Ilić dočekuje predsjednika Hrvatske Mesića

Mesić i Vujanović sa suradnicima na sastanku sa Hrvatima Boke u Tivtu

Dobrodošlica gostima u hrvatskom etno selu Gornja Lastva

Vujanović je izrazio zadovoljstvo položajem crnogorske manjine u Hrvatskoj. „Hrvati u Crnoj Gori će kao most suradnje biti dobra komunikacija

sa Hrvatskom, koja će uz kandidaturu i brže pregovore, na našu želju i zadovoljstvo, vjerojatno brzo biti članica EU. Kroz vas ćemo imati još jednu europ-

sku sponu s Hrvatskom i u tom smislu podijeliti zadovoljstvo što će ona biti član EU“, poručio je crnogorski predsjednik predstavnicima hrvatske zajednice u Crnoj Gori.

Predstavnici HGI su izrazili zadovoljstvo sve boljim odnosima naših dviju država i zatražili od njih pomoć za rješavanje najvitalnijeg pitanja Hrvata u Tivtu, a to je dobivanje Hrvatskog doma, u kojemu bi se svi mogli okupljati i baviti se raznim aktivnostima.

Predstavnici HGDCG-a su istakli dobru suradnju s institucijama vlasti u Crnoj Gori, koje pružaju značajnu financijsku potporu Društvu, što nije slučaj s hrvatskom stranom, izuzev pomoći koja se dobiva kroz suradnju s gradovima Zagrebom, Rijekom, Splitom, Omišom i Dubrovnikom. Također je zatraženo što skorije donošenje Zakona o pravima i zaštiti nacionalnih manjina u Crnoj Gori, kojim bi se osiguralo mjesto Hrvatima u republičkom parlamentu.

Nakon susreta u Tivtu, a prije povratka u Hrvatsku, predsjednik Mesić posjetio je Gornju Lastvu, hrvatsko etno selo na obroncima brda Vrmac iznad Tivta. Na žalost mještana, ovaj posjet selu trajao je veoma kratko i bez mogućnosti neposrednog susreta mještana i Predsjednika. Stiglo se tek uručiti mu mali dar i napraviti par fotografija. No uprkos tome, trajno će ostati ekskluzivitet ovoga posjeta – predsjednik Republike Hrvatske, tijekom svojeg boravka u Crnoj Gori, posjetio je etno selo Gornju Lastvu.

Dubravka Jovanović
Tripo Schubert

Inzistiranje na ostanku Crne Gore u državnoj zajednici sa Srbijom samo je

Odlaganje neminovnog

■ U dnevnom listu „Vijesti“ od 5.10.2005. god. publiciran je osvrt mr. Miodraga-Miška Vukovića, predsjednika Odbora za europske integracije Skupštine RCG, na aktualno pitanje zagovaranja daljeg opstanka državne zajednice Srbije i Crne Gore. Članak prenosimo u cjelosti ■

Država Crna Gora, po broju stanovnika i po površini najmanja na Balkanu, stara je država, čija je državna tradicija duga više od X vijekova. To je država koja je stvorila posebnu životnu filozofiju stalnom borbom za slobodu, za očuvanje državnog, nacionalnog i dostojanstva svojih ljudi.

Crna Gora je stara država, ali skromne demokratske tradicije. Sazrijeva u zajednicu pune vjerske, nacionalne, socijalne, profesionalne različitosti, koja ima izraz i u strukturi političkih institucija.

Dok su drugi bili problem Crna Gora je bila partner, jer je sva unutrašnja pitanja rješavala izborima i drugim demokratskim sredstvima. Prva je ušla u sukob sa Miloševićevom politikom koja je žestoko koštala sve narode, pa i njegovu državu u prethodnih deceniju i po. Živjela je iluziju da šire zajednice mogu imati demokratski kapacitet. Takav odnos je demonstrirala prema prethodnim Jugoslaviama, vjerovala je da i po-

sljednji aranžman sa Srbijom državna zajednica, može biti dobro prelazno rješenje za odnose između dvije države do trajnog rješenja koje će ubrzano voditi i jednu i drugu ka međunarodnom društvu demokratskih naroda i država. Nažalost, pokazalo se da je i to bila iluzija.

Državna zajednica je pokazala svu „veličanstvenu besmisao“ svog postojanja. To je savez država u kojoj je državna zajednica derivativna tvorevina koja nema izvornih nadležnosti i koja nema kapaciteta koji bi mogao biti u funkciji bržeg evropskog integrisanja Crne Gore i Srbije. Naprotiv. Institucionalni i politički hendikepi državne zajednice predstavljaju limitirajuće faktore za evropske ambicije Crne Gore.

Crna Gora prvi put predstavljena u Ujedinjenim Narodima

Crnogorska himna intonirana je prvi put u Ujedinjenim Narodima, 26. rujna 2005., u bečkoj središnjici, a uz manifestaciju „Dani Crne Gore u UN“.

„Vjerujem da će Crna Gora, kao država sa bogatom multikulturalnom tradicijom, poštujući demokratski izraz volje svojih građana, imati svoje mjesto i adresu među ujedinjenim narodima“, kazao je premijer **Milo Đukanović** u prigodnom govoru pred stotinjak diplomata i Crnogoraca koji žive u Austriji, nakon svečanog otvaranja manifestacije „Dani Crne Gore u UN“.

UN svake godine iniciraju slične prezentacije, gdje države članice predstavljaju svoje gospodarske, turističke, kulturne i političke prednosti. Crnoj Gori bio je ovo prvi put.

Manifestacija je privukla veliku pozornost, prije svega zaposlenih u brojnim službama UN, zbog bogatog kulturno umjetničkog programa koji su priredili KUD „Mirko Srzentić“ i komorni orkestar RTV Crne Gore, a gosti su mogli vidjeti i izložbu fotografija Lazara Pejovića „Foto priča kroz Crnu Goru“, kao i kušati specijalitete crnogorske kuhinje.

Crna Gora ima parlament koji je dom jake, ali odgovorne riječi. On je izraz ukupne različitosti Crne Gore. U ovom trenutku čini ga devet partija i osam poslaničkih klubova. Široka je lepeza političkih ideja sadržanih u političkim programima parlamentarnih stranaka. Kreće se od konzervativnih nacionalističkih partija sa jakim nacionalnim, prije svega srpskim predznakom, do vladajućih demokratskih građanskih partija socijalističke i socijaldemokratske provenijencije. U saradnji sa međunarodnim institucijama za razvoj demokratije crnogorski parlament razvija unutrašnju organizaciju, na putu je da usvoji novi ustav sa unosenjem instituta iz parlamentar-

ne prakse starih demokratija.

Crnogorski parlament je u prvoj polovini ove godine usvojio preko 60 zakona koji približavaju crnogorsko pravo evropskom pravu. Usvajanjem novog Poslovnika, proširivanjem materijalne i stručne baze za rad parlamenta, stvari će se bitno poboljšati.

Crna Gora je zemlja podjele vlasti, uravnoteženog parlamentarizma. Parlament daje svoj doprinos naporima Crne Gore da ispuni sve uslove koji se od nje u ovom trenutku traže na putu ka evropskim integracijama. Usvojena je deklaracija, ogromnom većinom u parlamentu, o evropskim perspektivama Crne Gore.

Crna Gora je preko svog parlamenta pokrenula i regionalnu saradnju kroz programe „Cetinjskog parlamentarnog foruma“. Crnogorski parlament ima stabilnu parlamentarnu većinu koja predstavlja stabilnu osnovu aktu-

Sa jedne od sjednica crnogorskog parlamenta

elnoj Vladi Crne Gore, što su uslovi za nesmetan razvoj demokratskih i ekonomskih reformi. Uz sve teškoće od takve orijentacije Crna Gora neće odustati.

Suočavamo se sa nerazumijevanjem jednog dijela domaće i strane političke javnosti da Crna Gora ne može sve to ostvariti u savezu sa Srbijom, državom koja ima svoje probleme: problem Ustava, problem saradnje sa Hagom, problem Kosova. U situaciji tih neriješenih pitanja, insistiranje da Crna Gora ostane u državnoj vezi sa Srbijom je direktno žrtvovanje Crne Gore i produžavanje agonije. To je odlaganje susreta sa neminovnim. Bolje je riješiti pitanje Srbije i Crne Gore pa u regionu se suočiti sa jedinim preostalim pitanjem, a to je pitanje Kosova, jer vezivanje statusa Crne Gore za status Kosova je politički stereotip koji nije ni u kakvoj saglasnosti sa realnim odnosima.

Da je Crna Gora samostalna država davno bi osvojila sve evropske standarde, vjerovatno već u sljedećem proširenju EU postala njena članica, u svakom slučaju, već bi bila u Partnerstvu za mir i NATO-u. Ovako, insistiranjem „da još malo pričekaj“ ona postaje kolateralna šteta, talac neriješenih problema i što je još gore, neveseli svjedok nesposobnosti vlasti Srbije da riješe svoje unutrašnje probleme.

Crnogorski parlament kao i uostalom i kompletna državna politička i društvena infrastruktura Crne Gore neće ništa uraditi da promijene politiku koju je Crna Gora vodila prethodnih godina i koja je preporučila, upravo za partnera međunarodnoj zajednici. I parlamentarna većina i većina građana Crne Gore „za uzvrat“ očekuju da Evropa shvati realnost do kraja i omogući Crnoj Gori da sa svojim očuvanim, državnim, nacionalnim identitetom i svojim ekonomskim i ljudskim kapacitetima, kao samostalan subjekt uđe u porodicu demokratskih, državnih i nacionalnih različitosti savremene Evrope.

Europske integracije i Crna Gora – pitanje neovisnosti i gospodarska realnost

Stijegovi se vihore kako bi skrili siromaštvo

Kako je Crna Gora jedna od rijetkih zemalja u tranziciji u kojima nova klasa tajkuna, poteklih iz vrhova vladajućih koalicija, još nije legalizirala „svoje“ novce, lokalna administracija nastoji se što dulje održati na vlasti dok se taj proces ne završi i dok se kroz privatizaciju preko „off shore“ kompanija novac ne vrati kući. U takvom odnosu snaga, u kojemu je prioriteta zadaća administracije zbrinuti interese krupnog kapitala, nije poželjno stvoriti prostor u kojemu će gospodarska pi-

novnici bivših komunističkih, a sada zemalja u tranziciji, u postotku iznad 80 posto, glasuju „za“ europske integracije.

Lokalne administracije zemalja koje stoje u redu za europske integracije, suočene s dužnošću ispunjanja tih uvjeta, a još prezauzete preraspodjelom u svoju korist nekadašnjeg društvenog ili državnog vlasništva, često nisu sposobne odgovoriti zadaći. One koje su uspjele uvele su svoje zemlje u EU prošle godine. Ostalima se procjenjuje, obzirom na to da je očigledno

referendum i izručenje srbijanskog generala **Ratka Mladića** Haškom sudu promaknuti u pitanje svih pitanja uoči početka pregovora o asocijaciji i stabilizaciji državne zajednice Srbije i Crne Gore sa EU, zakazanih za ovu jesen.

S čvrstom nakanom ne dopustiti zemljama tzv. „zapadnog Balkana“ poticanje nestabilnosti u Europi, tako što će ih integrirati ili barem strogo nadzirati dok ne počnu funkcionirati kao pravno uređene države – EU pokušava nametnuti svoj ritam demokratizacije. Pokušavajući to odgoditi dok ne legaliziraju novoformirane klase, administracije i Crne Gore i Srbije podržavaju međusobna sporenja, kriveći jedna drugu što ih usporavaju u hodu ka EU.

„EU neće spriječavati crnogorski referendum, ali je bitno najvažnije stranke na vlasti i oporbi suglasiti o pravilima“, upozorava svaki službenik Vijeća Europe koji posjeti Podgoricu i Beograd. Uz to dodaje kako „referendum neće biti ni danas ni sutra“ i kako se prvo treba „posvetiti pitanjima reformi i ispunjavanju obaveza u procesu približavanja EU“.

Samo ne o reformama

Domaći dužnosnici u odgovoru EU preskaču pitanje reformi i stvaraju u javnosti dojam kako EU zapravo nikad nije ni htjela podržati referendum. Visoki dužnosnik SDP-a **Ivan Brajović** tvrdi kako u vezi s referendumom iz EU stižu dvije vrste poruka u kojima se s jedne strane traži unutarnji konsenzus u Crnoj Gori, a s druge strane šalju poruke kojima se on obeshrabruje.

„To s posebnom upornošću i

Susret Đukanović – Solana

tanja izbiti u prvi plan.

Uvjet svih uvjeta za ulazak jedne zemlje u Europsku uniju jest nacionalni dohodak po glavi stanovnika najmanje 12 tisuća eura. To se može postići samo u zemlji koja ima razvijene institucije sustava, u kojoj gospodarstvo funkcionira tržišno, proizvodi su konkurentni na inozemnom tržištu, javne financije i državnu administraciju nadzire civilni sektor, sivo tržište svedeno na minimum, a korupcija na nekoliko primjera. Riječju, demokracija europskog tipa. Želja za uređenom državom je i razlog zbog kojega sta-

koji su smjer zauzele, još najmanje 12 godina da dostignu 12 tisuća eura godišnjeg prihoda po stanovnika.

Nepoželjna gospodarska pitanja

Crnogorska administracija, na žalost građana, spada u ovu drugu skupinu. Kako je Crna Gora jedna od rijetkih zemalja u tranziciji u kojima nova klasa tajkuna, poteklih iz vrhova vladajućih koalicija, još nije legalizirala „svoje“ novce – lokalna administracija nastoji se što dulje održati na vlasti dok se taj proces ne završi. Od tuda su crnogorski

sustavno čini visoki predstavnik EU **Xavier Solana**, od izjave o potrebi kvalificirane većine za odluku, do toga da će EU donijeti političku odluku o referendumu", izjavio je Brajović, naglašavajući kako crnogorska oporba, koja se listom protivi

traže nezavisnost, ostala Crna Gora sa Srbijom ili ne. Ako je Crna Gora duboko podijeljena po pitanju nezavisnosti, a očito je da je odnos snaga 50: 50, EU na nezavisnu Crnu Goru gleda kao na još jednu glavobolju bez koje bi mogla", objašnjava Batt, te

Podgorica

nezavisnosti Crne Gore, to shvaća kao ohrabrenje za odbijanje dijaloga s parlamentarnom većinom i pokušaja da se destabilizira Crna Gora, u uvjerenju da bi u takvim uvjetima lakše nametnuli diktat Beograda i Podgorice.

„Sve više sam uvjeren kako Solana dosljedno provodi dogovor koji je postigao s **Vojislavom Koštunicom** prije potpisivanja Beogradskog sporazuma – vi nama haške optuženike i kooperativnost u razgovorima o trajnom rješenju statusa Kosova, a mi vam svu moguću pomoć za zadržati Crnu Goru“, smatra Brajović.

Još jedna glavobolja

Prema ovom stavu vladajuće koalicije, ispada kako je osuda ratnih zločinaca u Srbiji i Crnoj Gori prvi interes EU, kako ih se kažnjavanje srpskih i crnogorskih državljanja koji su prekršili sva moguća ratna i civilna prava Crne Gore i Srbije uopće ne tiče, te kako je za Srbiju važnije u svojem sastavu zadržati Crnu Goru (more) nego Kosovo.

Stručnjak pariškog Instituta za sigurnosne studije EU (EUISS) **Judit Batt** ocjenjuje, međutim, kako obnova crnogorske nezavisnosti ne može utjecati na rješenje kosovskog problema. „Albanci na Kosovu

dođaje kako nitko u EU ne namjerava spriječiti referendum. „Ako državna zajednica ostane permanentno polu ili potpuno nefunkcionalna, to može biti faktor nestabilnosti u regiji u mjeri u kojoj ne bude mogla završiti što je brže moguće pregovore s EU o asocijaciji i stabilizaciji. Čini se kako će referendum biti održan usred pregovora i oni će biti zaustavljeni najmanje dok traje referendumska kampanja i nakon referenduma, kada će Vlada morati vidjeti što će s dobijenim rezultatima“, objasnila je Batt. To će, kako je kazala, „uzeti značajno vrijeme i energiju crnogorskih lidera i možda je mnogo smislenije ne održavati referendum do zaključenja ugovora o asocijaciji i stabilizaciji sa EU“.

Referenduma ima – nema

Nesporno je da je službeni Beograd krajnje neraspoložen prema ideji crnogorske nezavisnosti. Taj stav nije utemeljen na gospodarstvu, jer je Srbija tijekom četiri oblika postojanja zajedničke države uvijek više trošila za njeno čuvanje, nego što je dobijala. Razlozi su, dakle, prije svega političke prirode, jer se u Srbiji teško gasi ideja iz Načertanija o njenoj pijemontskoj ulozi na zapadnom Balkanu i glad za teritorijama. U tome mnogo surad-

nika ima u crnogorskim oporbenim strankama, koje je podržavaju svaka iz svojih razloga. Srpska narodna, Narodna i Demokratska srpska stranka su uvjereni da su Crnogorci zapravo Srbi, a kako je Crna Gora elitna baza srpske nacije. Socijalistička narodna partija, međutim, takav stav ima tek u drugom planu. Njen prvi interes leži u strahu kako Crna Gora sama ekonomski ne može izdržati i kako je vrlo korisno čupkati od Srbije.

Predsjednik SNP-a **Predrag Bulatović**, suočen s opadanjem podrške i odlaskom članstva, pokušava zadržati srednji put i predstaviti svoju stranku kao saveznika EU u Crnoj Gori. On je uvjeren kako referendum neće biti ni iduće ni bilo koje druge godine, jer u Crnoj Gori nema konsenzusa i to bi vodilo porastu tenzija. Time je, vrlo neposredno, poručio EU kako ne treba računati na pristanak SNP za stvaranje crnogorskog konsenzusa o referendumu, što je EU in-

prije kraja tih pregovora“, tvrdi Bulatović.

Ni premijer **Milo Đukanović** nije pretjerano uvjeren u vlastitu tvrdnju kako „Crna Gora može sama sebe izdržavati“, što tvrdi od 1995. godine. Sve do svađe s **Momirom Bulatovićem**, Srbija je plaćala crnogorske partizanske penzionere, kao i kompletnu vojsku i diplomatiju. Grebanje je, nakon povijesnog raskola Moma i Mila, nastavljeno od EU i SAD. Jedino na taj način moglo se godišnje, izvlačiti iz proračuna 50 milijuna eura akciza na cigarete i usmjeravati u paralelne financije. Prodaja cigareta bez akciza i sada je na snazi u Crnoj Gori. Đukanovićeви strahovi od nezavisnosti leže i u konačnom svodenju državnog salda sa Srbijom, koja neće oprostiti 20 milijuna dolara danih za crnogorsku sada nepostojeću trgovačku flotu, niti odustati od zahtjeva za povrat 50 milijuna eura vrijednih dinara koji su nestali u Crnoj Gori nakon uvođenja najprije marke, a potom eura

Zasjedanje savjeta za integraciju s Europskom Unijom

direktno preporučila, smatrajući kako bi, uz takav konsenzus, rezultati referenduma bili prihvatljivi.

Ko se svađa sa EU?

„Mi nismo u sukobu s EU, već Đukanović i njegova vlada, a konsenzusa i unutarnjeg dijaloga o referendumu u Crnoj Gori nema. Najveća brana crnogorskoj vlasti za referendum biti će pregovori o pridruživanju, koji počinju u listopadu. Zato postaje besmisleno i destruktivno forsirati referendum

kao lokalne valute. Đukanovićeva opreznost leži i u činjenici kako znatan broj članova njegove vlastite stranke i dalje govori srpskim jezikom i teško prihvaća odvajanje od Beograda iz istih razloga iz kojih i članstvo SNP-a. Uostalom, do prije nepunih osam godina te dvije partije su bila dva krila iste stranke. Otud njegova ponuda o stvaranju zajednice država, koja, kako se smatra u vrhu DPS-a, pomiruje stavove Podgorice, Beograda i Brisela.

Halabuka pod kontrolom

Beograd, međutim, nema želju Crnoj Gori olakšati put u nezavisnost prihvaćanjem zajednice država, kao što nema namjeru ni to spriječiti vojnim sredstvima. I Beogradu i Podgorici ostala su samo politička sredstva za izboriti suprotstavljene ciljeve. I oni ih obilato koriste. Najprije je lansirano pitanje trebaju li na crnogorskom referendumu glasovati birači ili državljani. U tom cilju je Koštunica povukao prilično bizaran potez noseći spisak crnogorskih državljana koji žive u Srbiji u EU, matematički dokazujući kako u drugoj državi članici živi više građana Crne Gore nego što ova ima stanovnika. Zatim je u igru uskočila Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori i metropolit Amfilohije postavljajući metalnu crkvicu na vrh Rumije. Taj je potez naišao na prešutnu suglasnost crnogorske vlasti, jer

je nemoguće bilo crkvicu variti i prenositi helikopterom, bez znanja tajne policije. Ostavljanje dosadašnjeg šefa tajne policije **Duška Markovića** na istom mjestu, ali promijenjenog naziva – „Agencija za bezbjednost“, Đukanović je posredno priznao kako se halabuka oko Rumije odvija pod strogom paskom lokalne vlasti. U sklopu strogo nadziranih tenzija je i rebus pred koji je Podgorica stavila Beograd sa zahtjevom Crnogoraca iz Malog Idoša neka u tom mjestu grade bogomolju Crnogorske pravoslavne crkve. I najava šefa pokreta za državnu zajednicu **Zorana Žižića**, koji je mimo interesa svoje stranke stavio na čelo asocijacije koja je opravdala postojanje prethodno formiranog Pokreta za nezavisnu Crnu Goru, sudjelovao na tajnom sastanku u Beogradu na kojem je razrađivana strategija pritiska na

crnogorske medije koji podržavaju nezavisnost, potječe iz arsenala političkog oružja čija će upotreba biti sve prljavija kako se budemo primicali travnju 2006. godine, za kada je premijer Đukanović najavio referendum. Iz toga arsenala je i takozvana neslužbena i ničim izazvana analiza medija u Crnoj Gori, koja je „procurila“ iz ureda crnogorskog šefa diplomacije **Miodraga Vlahovića**, točnije premijera Đukanovića. U njoj dane preporuke kako se odnositi prema planiranom referendumu domaći mediji striktno slijede, mada su je prethodno napali po prokušanom receptu „...da se Vlasi ne dosjete“.

Nema iznenađenja

Teško kako će rezultati referenduma donijeti bilo kakvo iznenađenje, pod uvjetom ako se on uopće i održi. Kakvo je sada stanje, crno-

gorska vlast očekuje do kraja godine odgovor od Beograda na prijedlog o zajednici nezavisnih država, ali se priprema i na mogućnost ako on bude negativan. Zato će u medijskoj kampanji i uz pomoć spomenutog Markovića pokušati postići realno – 50 posto plus jedan glas (ne zna se još upisanih ili izašlih) za opciju koju sada ogleda Đukanović. Ne treba zaboraviti kako je na referendumu koji je Đukanović organizirao prije 15 godina u vrijeme nacionalne euforije, ali tada s namjerom izglasati zajedničku državu sa Srbijom, dobio podršku „samo“ 65 posto glasača. U to su vrijeme Slovenci, Hrvati i Makedonci imali klasične plebiscite na kojima je po nevjerovatnih 98 posto stanovnika s pravom glasa bilo za opciju nezavisnosti.

Jadranka Rabrenović
(Članak objavljen u časopisu „Građanin“ br. 39)

Ovogodišnji tradicionalni „Tjedan hrvatskih manjina“ posvećen hrvatskoj zajednici u Makedoniji

Tjedan Hrvata iz Makedonije

Organizatori Tjedna, Hrvatska matica iseljenika i zajednica Hrvata iz Makedonije, uz potporu Grada Zagreba, predstavili su se hrvatskoj javnosti bogatim kuturnim i društvenim sadržajem. U okviru Tjedna održan „Forum hrvatskih manjina“, na kome je predsjednik HGDCG-a dr. Ivan Ilić u svojstvu predstavnika Hrvata iz Crne Gore imao zapaženo izlaganje ■

Na svečanom otvaranju Tjedna Hrvata iz Makedonije, održanom u prostorijama Hrvatske matice iseljenika na Trgu Stjepana Radića od 26. do 29. rujna, pozdravljajući okupljene ravnatelj Hrvatske matice iseljenika **Nikola Jelinčić** je kazao:

„Hrvatska matica iseljenika i njezin Odjel za hrvatske manjine i ove godine je tradicionalno pripremio tjednu manifestaciju, jedanaestu godinu za redom, kojom se u Zagrebu predstavljaju hrvatske autohtone manjine u Europi. Ove godine posebna se pozornost posvećuje kulturnom i društvenom životu hrvatske zajednice u Makedoniji. Cilj tih

Matičnih svakogodišnjih tjednih manifestacija je predstaviti domaćoj javnosti kulturne i društvene sadržaje vezane uz život autohtonih hrvatskih zajednica u europskim zemljama, a već uobičajno se održavaju pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske.

Raspalom zajedničke države Jugoslavije i stvaranjem novih neovisnih država početkom 90-tih godina mnoge hrvatske zajednice našle su se odvojene međudržavnim grani-

cama od matičnog naroda. Tako su i Hrvati u Makedoniji postali nacionalna manjina, ali uz zalag uspješnih mostova suradnje novonastalih država.

U tim nemirnim godinama ratova i političkih kriza na jugoistoku Europe hrvatska manjina je prolazila kroz teško razdoblje svoja okupljanja i organiziranja. Veze s matičnim narodom bile su otežane a nerijetko i onemogućene. Unatoč velikim poteškoćama hrvatska manjina u Makedoniji stasala je danas u

jednu dobro organiziranu i izuzetno aktivnu nacionalnu manjinu u državi Makedoniji.“

U svojoj poruci, predsjednik Republike Stjepan Mesić je istakao:

„Stara je istina kako su nacionalne manjine mostovi suradnje i prijateljstva. Iako u povijesti ima i suprotnih primjera, kada je riječ o Hrvatima u Makedoniji, kao i Makedoncima u Hrvatskoj, ta je istina životno potpuno potvrđena.“

U četiri dana trajanja događaja, Hrvati iz Makedonije predstavili su se izložbom fotografija **Vlaha Brangjoliće**, crtežima **Borisa Tkalca** i drvorezbarskim radovima **Mirka Gašparca**. Prikazana je

TJEDAN HRVATA IZ MAKEDONIJE

Amblem manifestacije

kazališna predstava „Escajg“ dramske sekcije ZHM-a. Održana je tribina „Povijesne hrvatsko-makedonske veze“ i glazbeno-literarni kolaž „Na mladima svijet ostaje“. Predstavljene su i dvije knjige poezije: „Vrijeme koje nije moje“, autorice **Ljerke Toth**, i

nos države prema nama ne smije određivati po kriteriju brojnosti nego u svijetlu postizanja individualnih i kolektivnih prava koja nam pripadaju. Neminovno je što smo ovako malobrojni vrlo vulnerabilni, izloženi tihoj asimilaciji i možda nestajanju. Upravo je zadatak udruga s na-

i političkom, prethodilo stvaranje povoljnog političkog ambijenta.

Međutim, opći položaj Hrvata, kao i drugih manjinskih naroda u Crnoj Gori i dalje je nedefiniran jer na razini republike još nije donesen Zakon o zaštiti i pravima nacionalnih manjina...“

U svom daljnjem obraćanju

vlastima Crne Gore i Hrvatske postoji razumijevanje i deklarativna želja pomoći nam trajno i kvalitetno riješiti ovaj problem. Nažalost nije se daleko odmaklo. Za ovu svrhu, prije dvije godine odobrena sredstva od strane Vlade RH u visini od 300.000 Kn su u mirovanju. Brojne donacije na stotine knjiga, udžbenika, časopisa, umjetničkih djela, fotografija, pohranjene su u paketima, čekajući vrijeme da budu dostupne onima kojima su i namijenjene.

Slijedeće s čime se moramo izboriti, a s čime se svi susrećemo, jest kako animirati mlade pripadnike nacionalne zajednice na aktivno uključivanje u rad i pomalo zamijeniti postojeće kadrove. Dragovoljni rad u udrugama u vojetima narušenog socijalnog statusa vrlo je nepopularan za mlade, posebno ako je čest i na duže vrijeme. Kod jednog dijela aktivnih članova udruga koji su vremenšni, opterećeni osobnim i obiteljskim problemima javilo se zasićenje i umor.“

Dr. Ilić je svoj referat završio riječima:

„Za očekivati je kako će se skoro na miran i povoljan način, razriješiti gordijev čvor oko državnog statusa Crne Gore i kako ćemo nakon toga svi bolje živjeti.“

Nadam se kako će nas HMI i dalje okupljati na, za nas važnim Forumima, gdje smo u prilici bolje se upoznati i jedni od dru-

Ravnatelj HMI-ja Nikola Jelinčić govori na „Forumu hrvatskih manjina“

„Ljubav i riječ oko nje“, autora **Ljubomira Brangjovice**. Manifestacija se završila večerom makedonskih kulinarskih specialiteta i vina koju je priredio Hotel „Mramor“ iz Skopja.

Želimo istaći kako je drugog dana održan „Forum hrvatskih manjina“ – stručni skup za razmatranje statusa i problematike hrvatskih manjinskih zajednica u Europi. Naše Društvo bilo je pozvano svojim referatom predstaviti problematiku Hrvata Crne Gore. Dr. **Ivan Ilić**, predsjednik Hrvatskoga građanskog društva iz Kotora, kao pozvani predstavnik Hrvata Crne Gore, u svojem je izlaganju istakao:

„Iako smo brojčano mali, mora se znati kako smo autohton narod u Crnoj Gori, te kako smo baštinici gotovo svoga povijesnog i kulturnog nasljeđa. Dopriinos Hrvata u multikulturalnom, multietničkom i multikonfesionalnom suglasju u Crnoj Gori je vrlo značajan. Isto tako se i od-

cionalnim predznakom, a i ostalih koje okupljaju značajan postotak Hrvata, kao što su Bokoželjska mornarica, zavičajna društva, klape, folklor i sl., svojim djelovanjem zaustaviti ili makar usporiti ove procese.“

Kod Hrvata u Crnoj Gori je zaokružen proces institucionalizacije, tako što je, uz već osnovana dva Društva, Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor i Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“ – Tivat, 2003. registrirana i Hrvatska građanska inicijativa, kao politička stranka na razini Republike Crne Gore, koja je samostalno izašla na lokalne izbore u Tivtu i kasnije u Kotoru, osvojila značajan broj glasova i participira u vlasti u Tivtu.

Naravno kako je organiziranju Hrvata u Crnoj Gori, kulturnom

dr. Ilić je okupljene upoznao s radom, projektima, uspjesima i problematikom Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore iz Kotora, posebno naglasivši sljedeće:

Sudionici na „Forumu hrvatskih manjina“

„Gorući problem nam je nedostatak vlastitog prostora. Radimo u iznajmljenoj prostoriji s visokim troškovima zakupa. U

gih učiti kako kvalitetnije živjeti u državama gdje smo manjinski narod.“

Dario Musić

U izdanju HGDCG-a publicirana knjiga prof. dr. Milenka Pasinovića

„Hrvati u Crnoj Gori“

■ Uz tiskanje časopisa „Hrvatski glasnik“ iz tiska su izašle i knjige: I. i II. knjiga „Život i djelo Vladislava Brajkovića“ u zajednici s Nacionalnom zajednicom Crnogoraca Hrvatske, „Perast još živi“ autora Toma Grgurevića, Notni album „Boka kotorska u pjesmi slici i sjećanju“ autora Vicka Nikolića, a uskoro će izaći iz tiska godišnjak „Bokeški ljetopis“ ■

Prvog listopada ove godine, u Kulturnom centru u Kotoru predstavljena je knjiga prof. dr. **Milenka Pasinovića** „Hrvati u Crnoj Gori“. Predstavljanje knjige otvorila je **Marija Nikolić**, tajnica HGDCG-a, a ženska klapa „Bisernice Boke“ svojim je nastupom uveličala ovu svečanost i udahнула joj dušu.

Autor knjige na svečanosti je rekao:

„Ova knjiga, mala po obimu, a duga po vremenskom razdoblju koje obuhvaća, skromni je doprinos jednoj znanstvenoj disciplini, demografiji, koja se bavi proučavanjem kretanja stanovništva. Nisam povjesničar, pa dakle, ni stručno pozvan upuštati se u analizu hrvatskog nacionalnog pitanja. Razlog tome jest suda oko nas: Hrvati su ovdje napisali najveći dio povijesti, ostavljajući tragove svojeg postojanja u arhivskim dokumentima iz XV. stoljeća, u jeziku, sakralnim objektima, književnosti i uopće spomenicima kulture. Zbog svega toga, nacionalno pitanje ovdje je jasno, pa nisam osjećao obvezu bilo što dokazivati.“

Nakana mi je bila kronološki ipratiti demografsko kretanje dijela ovašnjeg pučanstva koje se u svim spomenutim izvorima spominje kao hrvatsko, te čije se demografsko kretanje moglo pratiti po elementima koji karakteriziraju nacionalnu pripadnost: po jeziku, kulturi i vjeri, pa sve do popisa stanovništva u kojima se ono i nacionalno izjašnjavalo.

Bilo bi teško, a osobito bespredmetno, govoriti o jednom dijelu

današnje Crne Gore koji je do 1918. godine dijelio političku, gospodarsku i civilizacijsku sudbinu Dalmacije, ma kakav predznak ona nosila, a da tu ne žive i oni koji su Dalmaciju doživljavali kao maticu.

Specifičnost zemljopisnog položaja, na razmeđu divjih velikih

Pasinović je u zaključku naveo i dvije poruke svoje knjige:

„Zaključak je kako hrvatska nacionalna zajednica u Crnoj Gori danas predstavlja nesrazmjerno malu demografsko-socijalnu zajednicu u odnosu na veličnu spomeničkog nasljeđa koje

ne politike, treba ohrabriti ovašnje Hrvate u održivosti na ovom prostoru.“

Druga poruka odnosi se na Republiku Crnu Goru, koja je u novije vrijeme odredila svoj pozitivan odnos prema nacionalnim zajednicama u njoj, pa i prema hrvatskoj nacionalnoj zajednici, iako još uvijek ispod

standarda zemalja razvijene demokracije. Građeci svoj pozitivan odnos prema manjinskim zajednicama, Crna Gora će ispunjavati dio svojih obaveza, ne samo prema tim zajednicama, već i prema međunarodnoj zajednici kojoj želi pristupiti.“

O knjizi je govorio i dr. **Nenad Vekarić**, ravnatelj Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. U svojem izlaganju ukazao je na povijesne činjenice i demografska kretanja na ovim prostorima.

Pogriješili bi, a i riskirali na bilo koji način interpretirati dr. Vekarića, pa zato njegovo izlaganje čitateljima prenosimo u cijelini.

„Ono što je za pojedinca kruna slika, to je za društvo demografska slika. Da utvrdi dijagnozu, liječnik prvo gleda krunu sliku. Ona mu možda neće otkriti bolest, ali će mu dati indicaciju u kojem smjeru treba krenuti s pretragama kako bi mogao postaviti

dobru dijagnozu, otkriti uzrok bolesti, a nakon toga i predvidjeti dobru terapiju. Demografska slika, pak, ocrta stanje zdravlja društva. Ona omogućava povjesničaru da lakše uoči procese koji su se u povijesti dogodili, otkrije njihove uzroke i da onda, na koncu, lakše i kvalitetnije rekonstru-

Naslovnica knjige „Hrvati u Crnoj Gori“

civilizacija, u suživotu sa sve snažnije nadolazećim nehrvatskim pukom, nije ni ovašnje Hrvate ostavio izolirane ni imune na određene socio-kulturne utjecaje okruženja u kojem žive, što ih čini posebnim i u sklopu ukupnog hrvatskog nacionalnog bića.“

baštini kao svoje, danas tako u sklopu kulturne baštine Republike Crne Gore.

Jedna od poruka ove knjige odnosi se na Republiku Hrvatsku, koja uz izojesne naznake brige o ovoj autohtonoj hrvatskoj zajednici, mjerama svoje socijalne, demografske, gospodarske i kultur-

ira što se stvarno dogodilo i zašto se dogodilo. Jer, stanovništvo strelovito reagira na događaje u društvu. Izgradi li se cesta broj stanovnika će rasti, dođe li rat, broj stanovnika će padati, napravi li se neka tvornica ili zrakoplovna luka, odmah će početi rasti. Stanovništvo stalno pulsira, prilagođava se društvenim zbivanjima. Na svaku pozitivnu promjenu reagira rastom, povećanjem imigracije, na svaku negativnu promjenu reagira padom, bježanjem, iseljavanjem. Kretanje broja stanovnika, kretanje migracija i drugi demografski pokazatelji nisu samo puki brojevi koje ćemo promatrati s većim ili manjim zanimanjem, to su sjajni pokazatelji koji ukazuju

Naime, kad promatramo samo jednu skupinu stanovništva (to su u ovom slučaju Hrvati) lako nam se može dogoditi da upadnemo u klopku, da nam promakne širi kontekst, da nas zaboravi povijest, naš nacionalni osjećaj, pa izgubimo smisao za realnost i smetnemo s uma trendove razvoja ne samo naše skupine, nego i drugih skupina pa i čovječanstva u cjelini.

Gospodin Pasinović nam je, dakle, ovom knjigom podastro podatke i omogućio nam da svatko od nas sam pokuša razmišljati i interpretirati te podatke i izvući zaključke. To ću pokušati i ja, uz sve rizike kako će to razmišljanje vjerojatno imati slabih točaka jer ne živim u Crnoj Gori

i u sasvim konkretnim životnim ponašanjima. To isto zapravo je cilj i ove knjige – inspirirati diskusiju, diskusiju na temelju činjenica, na temelju argumentata.

No, podastrimo prvo bar neke osnovne činjenice iz knjige dr. Pasinovića na stol:

Do morejskog rata u posljednjoj četvrti XVII. stoljeća katolici su većinsko stanovništvo Boke kotorske (i sada i nadalje koncentrirat ću se na Boku kotorsku jer je u ostalim dijelovima Crne Gore je udio Hrvata manje-više neznatan).

Sredinom XVIII. stoljeća ima nešto više od 7.000 katolika (oko 42 %) i 10.000 pravoslavnih (oko 58 %).

svega oko 8 % stanovništva.

2) Nominalni pad manji je od procentualnog pada i nominalni pad zapravo počinje tek nakon II. svjetskog rata, dakle, 250 godina nakon procentualnog pada.

Sad, kad smo iščupali bitno iz demografske slike Boke kotorske, pokušajmo dati dijagnozu, staviti te činjenice u povijesni kontekst i utvrditi što se zapravo dogodilo i zašto se to dogodilo.

Srednjovjekovne veze Dubrovnika s Kotorom vrlo su intenzivne. Ženidbene veze dubrovačkog i kotorskog patricijata, kako svjedoče matrimonijalni ugovori sačuvani u dubrovačkom arhivu, brojne su. Više od jedne četvrtine dubrovačkih plemićkih rodova vuče podrijetlo iz Kotora – među njima i svima znani rodovi kao što su Cerva ili Crijevići, Giorgi ili Đurđevići, Poce ili Pucići ili, po književnicima još poznatiji Držići i Vetranovići, rodovi koji su svoj plemićki status izgubili kad su 1348. godine pobjegli iz Grada, bježeći pred najstrašnijom epidemijom kuge u povijesti čovječanstva (od koje je pomrlo preko 50 milijuna ljudi u svijetu), a koja je teško pogodila i Dubrovnik. Među tim rodovima je i kotorski rod Buća, koji je dubrovačko plemstvo dobio zbog zasluga za dobivanje poluotoka Pelješca 1333. godine, među njima je i jedan kojemu je u Dubrovniku, po podrijetlu, oblikovano prezime Cattaro.

Budući da u to doba plemići čine više od polovice stanovništva grada Dubrovnika – udio od 25 % plemića kotorskog podrijetla zapravo je reprezentativni pokazatelj snage migracijskog smjera – to znači da više od 25 % pridošlica u Dubrovnik tada dolazi iz tog smjera. Istodobno s prostora današnje Bosne i Hercegovine (koja iz današnje perspektive djeluje kao prirodno izvoriste dubrovačkog stanovništva) u Dubrovnik dolazi svega 17 % pridošlica. Dakle, smjer Kotor–Dubrovnik tada je jači i to bitno jači nego smjer Hercegovina–Dubrovnik.

Budući da su Kotor i Dubrovnik tada dvoje susjedne ravnopravne komune, nema razloga sumnjati da je riječ samo o jednostranom, a ne dvostranom migracijskom procesu. I kao što Dubrovnik nadopunjava svoje stanovništvo iz Boke kotorske,

Dr. Milenko Pasinović u društvu dr. Nenada Vekarića i Marije Nikolić, na promociji svoje knjige

trend razvoja neke sredine, društva, države, nudeći povijesničaru uporišne točke u njegovu istraživanju, a kad je riječ o suvremenoj demografskoj slici, nudeći političarima uporišne točke za pametne političke odluke, odluke koje će negativne trendove zaustavljati, a pozitivne još više podupirati.

Knjiga „Hrvati u Crnoj Gori“, Milenka Pasinovića, jest zapravo demografska slika – krona slika Hrvata u Crnoj Gori. Autor je dobro postupio što je tu demografsku sliku iznio nepristrano, što je čitavom tom poslu pristupio oprezno. Zašto? Iz jednostavnog razloga što interpretacija te demografske slike nije lagana, ona otvara čitav niz pitanja koja nadilaze demografsku analizu.

i ne poznajem situaciju iznutra. No, to će s jedne strane biti moja slabost, a s druge strane, možda, i moja prednost.

Slabost, jer će mi zacijelo iz neznanja promaknuti neki možda i bitni detalji, koje svaki čovjek koji ovdje živi zna, a ja ne znam, a prednost što o problemu mogu razgovarati lišen one sputanosti kojom često znamo biti zarobljeni kad, emotivno vezani, govorimo o rođnom kraju. No, vjerujem da baš to sučeljavanje pogleda iznutra i pogleda izvana može biti produktivno – može stvoriti diskusiju, provjetranje argumentata i time nam omogućavati da poboljšavamo svoju argumentaciju bez obzira je li svrha svega u znanstvenim zaključcima, neobvezujućim razmišljanjima ili pak

Krajem XIX. stoljeća ima nešto manje od 12.000 katolika (oko 34 %) i nešto manje od 23.000 pravoslavnih (oko 66 %).

Između dva svjetska rata bilo je oko 15.500 katolika (oko 37 %) i oko 25.500 pravoslavnih (oko 63 %)

Godine 1961. nešto više od 9000 Hrvata čini nešto više od 24 % stanovništva Boke, trideset godina kasnije nešto manje od 5000 Hrvata čini oko 8 % Hrvata u Boki kotorskoj.

Ili da sumiram osnovne činjenice:

1) Procentualno udio Hrvata, odnosno katolika, u stanovništvu Boke kotorske kontinuirano (uz manje oscilacije) opada od XVII. stoljeća (dokad su činili većinsko stanovništvo) do 1991. kad čine

tako i Boka kotorska nadopunjava svoje stanovništvo iz dubrovačkog područja. Dakako, ne samo s dubrovačkog područja – u Boku zacijelo dolaze i katoličke pridošlice iz najbližih krajeva današnje Bosne i Hercegovine i katolici iz Italije. Drugim riječima: u srednjem vijeku katolici Boke kotorske imaju svoja prirodna izvorišta stanovništva iz kojih se nadopunjava manjak koji neminovno nastaje u urbanim dijelovima Boke.

Intenzitet veza Dubrovnika i Kotora naglo opada u XV. stoljeću kad se gasi autonomija Kotora i započinje mletačka dominacija, a pogotovo nakon osmanskog zauzimanja primorja od Risna do Hercegovine (1483.) te Grblja

stanovništva, njihov proi predak koji je doselio u Dubrovnik, doselio je poslije 1800. godine, za više od 85 % i poslije 1900. godine, a za više od 60 % poslije 1945.

Grad, dakle, ima prirodni pad stanovništva i njegov rast ne počiva na prirodnom priraslu nego na migracijskim impulsima.

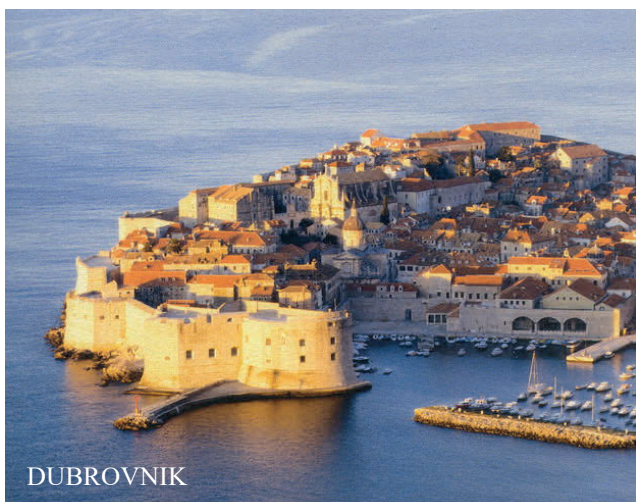
Izgube li se prirodna izvorišta nadopune stanovništva čitavog grada, grad će propasti. Izgubi li se prirodno izvorište nadopune stanovništva samo jedne skupine, ona će se getoizirati. Getoizacija se može izvoršiti na razne načine – može biti rezultat nečije političke volje, može biti spontana, izazvana ekonomskim razlozima (koliko je samo sela u

bismo današnje cjelokupno stanovništvo Kotora „zatvorili“ kao jednu skupinu i promatrali što će se dalje događati – vidjeli bismo kako bi za manje od pola stoljeća udio tih današnjih Kotorana i njihovih potomaka pao na manje od 50 %, za 100 godina na manje od 25 %, a za 200 godina pao bi ispod 10 %.

Dogodilo bi se zapravo isto što se dogodilo s Hrvatima u Boki kotorskoj od kraja XVII. stoljeća do danas. Onog trenutka kad je izgubljena prirodna veza katolika u Boki kotorskoj s drugim katolicima, katolici odnosno Hrvati Boke kotorske ostali su getoizirani i njihov procentualni udio počeo je opadati. Dakako, taj proces nije bio jednoznačan. Na nje-

se postavlja pitanje terapije. Odnosno, dolazimo na ključna pitanja: trebamo li težiti vraćanju u prvobitno stanje ili trebamo težiti nečemu drugom? Ili, krajnje jednostavno, kakova je budućnost Hrvata u Boki kotorskoj?

Vraćanje u povijest nikad nije donijelo ništa dobro! Vraćanje u povijest nije ništa drugo nego prkos bujici, Sizifov posao. Bar mi ovdje na Balkanu znamo što znači vraćanje u povijest. Jedno od najvećih dostignuća XX. stoljeća je princip Helsinkija o nemogućnosti mijenjanja granica prisilnim putem. Taj princip spriječio je mnoge ratove, spasio mnoge živote. Taj princip, na kraju krajeva, spasio je i Hrvatsku. Na našim prostorima mnogi

DUBROVNIK

KOTOR

Dubrovnik i Kotor oduvijek su kroz povijest bili upućeni jedan na drugog

(1497.), kad se, stvaranjem koridora prema Dubrovačkoj Republici, izgubila granična veza. Nasuprot tome, Dubrovačka Republika oslobađa se 1358. godine mletačke dominacije i u takvim promijenjenim povijesnim okolnostima ovaj migracijski smjer gubi smisao kakav je imao ranije u komunikaciji susjednih komuna. Kasnije je stvoren i koridor i praktično se i definitivno izgubila prirodna veza Boke kotorske s ostalim katoličkim životljem.

Odmaknimo se malo od Boke kotorske na načelnu razinu jer je to jako bitno za interpretaciju onoga što se ovdje dogodilo. Urbano stanovništvo nije u stanju sebe reproducirati. Primjerice, u Dubrovniku se danas na prste dvoje ruke mogu nabrojiti obitelji čiji su preci u Dubrovniku živjeli 200 godina ranije ili krajem XVIII. stoljeća. Drugim riječima, za više od 99 % današnjeg

okolici Dubrovnika propalo u zadnjih pedesetak godina jer su pod naletom procesa litoralizacije ostala izvan funkcije života i izvorišta reprodukcije), može biti čak i samoinicijativna. Kad je, na primjer, dubrovački plemićki stalež u XIV. stoljeću zatvorio vijeće i tako, onemogućio da više itko uđe u plemićki krug – tog trenutka se sam getoizirao i praktično na dugi rok osudio na propast. I to se dogodilo.

Demografski je zakon da getoizacija bilo koje skupine stanovništva, bez obzira po kojem je kriteriju getoizacija izvoršena, nužno smanjuje procentualni udio getoiziranog stanovništva. Ako iz istraživačkih razloga getoiziramo neku skupinu, probamo li napraviti nešto što je u povijesti teško, eksperiment, vidjet ćemo da će se već u pola stoljeća procentualni udio getoizirane skupine prepолоviti. Kad

ga su utjecali i drugi činioci – politički, gospodarski, kulturni. Sigurno je kako politički sukob više šteti getoiziranoj skupini i pospješuje njezin pad. S druge strane, primjerice, vlasnička struktura je startna prednost starosjediocima i ona usporava taj pad. Tih čimilaca koji utječu na intenzitet procesa ima podosta (od već spomenutog procesa litoralizacije, koji je u zadnjih stotinjak godina na čitavoj jadranskoj obali, a ne samo u Boki kotorskoj, veliki dio stanovništva premjestio iz brdskih u obalna područja, pa do faktora i intenziteta emigracije), no, čini se, suštinski uzrok demografskog pada Hrvata u Boki kotorskoj je onaj maloprije naveden, a to je getoizacija Boke kotorske koja je praktično završena krajem XVII. stoljeća. Sve što se kasnije dogodilo zapravo je posljedica.

Ako je ta dijagnoza točna onda

to još ne shvaćaju i, tražeći uporišta u povijesti, pokušavaju mijenjati granice. Samo prizivaju rat u kojem se ništa drugo neće dogoditi osim zbrajanja mrtvih.

Kao povjesničar ne mogu kazati ništa drugo nego: povijesni kriterij nije kriterij s kojim smijemo manipulirati u budućnosti. Povijesni kriterij je izvan prava, a čim je izvan prava ne može imati pravne učinke. Može samo sijati smrt. Ostavimo povijest povjesničarima, a okrenimo se budućnosti – koja je budućnost Hrvata u Crnoj Gori, u Boki kotorskoj, koja je budućnost Hrvata u Hrvatskoj?

Jer, ono što se dogodilo Hrvatima u Boki kotorskoj u posljednjih 300 godina, to će se isto dogoditi Hrvatima u Hrvatskoj sutra. I ne vidim kako je moguće to spriječiti. Onog trenutka kad Hrvatska uđe u EU, a to se čini već izvjesno, procentualni udio

Hrvata u Hrvatskoj će se neminovno početi smanjivati. Potok kad uđe u rijeku više nije potok. Rijeka kad uđe u more više nije rijeka. To se neće dogoditi samo Hrvatskoj, to će se dogoditi, i već se događa, i velikim narodima u Europi. Stvaranjem Europske Unije stanovništvo Europe se disperzira, procentualni udio većinskih naroda u nacionalnim državama se smanjuje, a pogotovo će se taj udio većinskog stanovništva u nacionalnim državama smanjivati na atraktivnim lokacijama (a Jadranska obala je

imao manje trauma nužna je transformacija nacionalnih država u građanske države. Ako se ta transformacija dogodi na vrijeme (a Europa joj, bar deklarativno, teži) – onda će taj proces biti lakši, ako se to ne dogodi – možemo očekivati velike potrese, u najpesimističnijoj varijanti čak i do razmjera genocida.

Hrvati su već danas raspršeni po svijetu, njihov demografski vitalitet je očajan – u Hrvatskoj danas više ljudi umire nego što ih se rađa. U prirodnim izvorima tog vitaliteta trend je

jim nasljeđem, svojim djetinjstvom i željeli bismo ga zacimentirati. To je prirodna težnja i nikome se nije lako othrvati. No, da bismo prosperirali moramo biti okrenuti ka budućnosti i prilagođavati se novom vremenu – svaki novi dan je novo vrijeme. I ako tako gledamo na stvar onda nam se mijenjaju prioritete – prestaje nam biti važan procentualni udio, a postaje nam važna kvaliteta. Danas je procentualni udio stanovništva SAD i Europske Unije u ukupnom stanovništvu svijeta manji od udjela Hr-

slim kako u takvom pristupu treba tražiti budućnost Hrvata i u Hrvatskoj i Hrvata u Boki kotorskoj. U pristupu kako svaki Hrvat, bez obzira živi li u Americi, Australiji, Crnoj Gori ili u samoj Hrvatskoj ima ugodan život, život koji omogućava prosperitet njegovoj obitelji, život u kojem s ponosom može istaknuti svoju pripadnost, a kako pritom ni najmanje ne ugrožava pripadnost bilo koga drugoga. Jer, naše bogatstvo nismo samo mi. I drugi su naše bogatstvo. Trebaju nam. I oni nama i mi njima.

Dario Musić, Milenko Pasinović, Nenad Vekarić i Tripo Schubert

sasvim sigurno jedna od tih atraktivnih lokacija). Globalizam je toliko snažan proces samo zato jer je ekonomski funkcionalniji od bilo kakvog partikularizma – politika mu se može samo opirati i usporavati ga, ali ne može ga pobijediti.

A politika će taj proces sigurno usporavati i veliki je upitnik kakve će sve traume time biti izazvane – pogotovo onog trenutka kad se procentualni udio većinskih nacija u velikim europskim državama smanji i približi udjelu od 50 %. Kako bi taj proces

sličan. I Hrvati u Bosni i Hercegovini sve češće imaju samo jedno ili dvoje djece. Hrvatska se više neće moći revitalizirati impulsima iz Bosne i Hercegovine, što čini već stoljećima – ti impulsi morat će dolaziti s raznih strana, vjerojatno i iz drugih kontinenata.

Ovo što govorim na prvi pogled možda djeluje vrlo pesimistično. I meni na prvi pogled djeluje pesimistično. Ali nije pesimistično. Pesimistično djeluje jer smo možda zarobljeni, limitirani prošlošću. Određeni svo-

vata u stanovništvu Boke kotorske. A moglo bi se kazati, vladaju gotovo čitavim svijetom.

Naše bogatstvo nije u procentu. Naše bogatstvo smo mi. I bit ćemo bogati onoliko koliko mudrosti iznjedrmo, koliko budemo sposobni prilagođavati se novome. Poznati znanstvenik Erich From već je davno zapisao da je jedan od najvažnijih uvjeta kreativnosti sposobnost da se „rađamo“ svakoga dana. Drugim riječima: da stalno budemo otvoreni prema novome, da ne budemo zarobljeni prošlosti. Mi-

Na kraju bih dodao: knjiga Milenka Pasinovića „Hrvati u Crnoj Gori“ nije samo zbirka popisnih rezultata. Ona nas inspirira i na neka dublja razmišljanja i o Bokeljima, i o Hrvatima u Boki i o Hrvatima u Hrvatskoj. Ona nam daje mogućnost da, promatrajući demografske trendove na jednom području, pokušamo spoznati naš razvoj i na malo višoj razini, u jednoj drugoj dimenziji, koja nam često izmiče kad se prepustimo emocijama.“

Dario Musić
Tripo Schubert

Mnoštvo kulturnih događanja tijekom srpnja i kolovoza u Perastu

Nezaboravne peraške večeri

■ Barokni grad Perast tijekom ljetnih mjeseci ugostio je brojne poklonike dobre glazbe, tradicionalnih fešta i sportskih priredbi. Središnji događaj peraškog kulturnog ljeta bilo je otvaranje „KotorArt“-a na otoku Gospe od Škrpjela. Ovogodišnji IV. Međunarodni festival klapa najbolji do sada ■

Fašinada

O otoku Gospa od Škrpjela, jednome od najljepših hodočasničkih svetišta, pisano je jako puno, ali da podsjetimo još jednom: svetište na otočiću je nastalo nasipanjem oko prirodne hrudi i potapanjem starih jedrenjaka, a izgradnja crkve je započeta 1452., nakon što su ribari (po legendi) na hrudi pronašli čudotvornu Gospinu sliku pred čijim su likom uslišane mnoge molbe i želje vjernika.

S tim u vezi se svakog 22. srpnja svečanom povorkom barki, koje nose kamenje

Sa ovogodišnjeg Fašinada kupa

organizaciji kotorskog jedriličarskog kluba „Lahor“. Ova

nog i drugog.

Tijekom trajanja festivala izvedeno je 23 koncerta uz nastup renomiranih stranih izvođača srednjovjekovne glazbe i baroka. U tadašnje vrijeme arhitektura i glazba pratile su jedna drugu, pa je glazbena djela nastala u XII. stoljeću publika slušala u crkvi građenoj u XII. stoljeću.

Talijanski umjetnik orguljaš **Luca Scandalli**, govoreći o dojmu koji je na njega ostavila Boka kotorska, rekao je: „Kao čovjek iz svijeta kulture vrlo sam svijestan povijesnog značaja i bogatsva Boke kotorske, iz koje su, za moju zemlju osobito, proizašli veliki moreplovci i

admirali naših flota. Boka kotorska bi mogla biti Švicarska na Jadranu.“

Crkva na otoku sv. Jurja bila je pravi ambijent za koncert talijanskog ansambla „Commedia Nova“, za izvedbu srednjovjekovne glazbe na temu Danteove „Comedie“. Svirale su **Gabriele Bultmann** i **Daniela Rucier**.

Ništa manju pozornosti publike nije privukao koncert poznate talijanske čembalisticinje **Marie Luise Bandassari**, koji se održao u crkvi sv. Nikole. Ona je utemeljitelj poznatog sastava „Ensemble les Nacion“, grupe sastavljene od uglednih solista i izvođača stare glazbe. Izvode ranu baroknu i renesansnu talijansku glazbu.

Na međunarodnom festivalu stare glazbe i umjetnosti, nastupio je i princ **Nikola Petrović Njogoš** kao flautist, svirajući s prof. Egonom Mihajlovićem koji ga je pratio na čembalu.

Svečano zatvaranje festivala „Ars et musica antiqua“ obilježila je Handlova opera „Agripina“, izvedena u Kulturnom centru Kotor, u režiji **Thomasa Markusa Zipffa**.

Svečana povorka baraka na peraškoj „Fašinadi“

kojega tope oko otoka, sjeća na povijest otoka. Ta se ceremonija naziva Fašinada. I ove godine u organizaciji Društva prijatelja grada Perasta Fašinada je, dosljedno tradicionalnom pučkom običaju mještana, održana uz sudjelovanje mnoštva okićenih barki i uz nazočnost brojnih posjetitelja.

IV. Fašinada Cup

Uz mnoštvo kulturnih događanja, održana je i regata IV. Fašinada cup, na predjelu Perast – Rt Sv. Nedjelja, a u

regata je lani imala međunarodni karakter jer je sudjelovao i jedriličarski klub iz Dubrovnika.

Ars et musica antiqua

Drugu godinu uzastopno organiziran je festival „Ars et musica antiqua“, koji se od 30. lipnja do 2. kolovoza odvijao u autentičnom ambijentu Perasta i Kotora. Ravnatelj festivala **Egon Mihajlović**, kazao je kako je zamisao festivala glazbu vratiti u njezin prirodni arhitektonski okvir, revitalizirajući značenja i jed-

Otok sv. Jurja kraj Perasta – idealan ambijent za srednjovjekovnu glazbu

KotorArt '05

Najvažniji događaj peraškog kulturnog ljeta je svakako otvaranje tradicionalnog međunarodnog glazbenog festivala „KotorArt '05“. Ovje je godine mjesto održavanja bio „kameni brod“, otok Gospe od Škrpjela.

O ovom spektaklu pisano je u „Hrvatskom glasniku“ broj 16. Podsjetimo, festival se održao od 1. do 15. kolovoza.

Don Branko Sbutega otvara ovogodišnji „KotorArt“ u prelijepom ambijentu Gospe od Škrpjela

Izvedeno je 23 koncerta, a sudjelovalo je 180 umjetnika iz 14 zemalja. Prije dvije godine na otvaranju festivala nastupila je Zagrebačka filharmonija ispred katedrale sv. Tripuna i tada je „Kotor Art“ otvoren i zatvoren uz zvonjavu katedralnih zvona kao poziv na pomirenje. Ove godine na otoku Gospe od Škrpjela, znak pomirenja je bio zajednički nastup tri orkestra – Splitskog komornog orkestra, Vojvođanskih simfoničara i Komornog orkestra „KotorArt“-a.

„Mogu biti toliko slobodan pa reći kako će ovogodišnji festival otvoriti dva osnovna elementa planete zemlje: voda, na kojoj se događa otvaranje kao simbol povezivanja; vatra, odnosno vatromet, kao vizualna sugestija slavlja i proslave ponovno uspostavljenog prijateljstva“ kazao je **Ratomir Martinović**, umjetnički ravnatelj.

Velika Gospa, slavlje bokeškog puka

Perast, odnosno otočić Gospa od Škrpjela, svake godine je Veliku Gospu, 15. kolovoza, postaje mjesto okupljanja

mnogobrojnog puka Boke, te hodočasnika iz drugih gradova i država.

Svečanu svetu misu ovje je godine predvodio župnik crkve sv. Eustahija, don **Branko Sbutega**. Za napomenuti je kako je rijetko koje godine svečanost završila bez vremenskih nepogoda. Tako se i ove godine pri kraju vrlo duge propovijedi, „nebo spustilo na zemlju“. Kiša i vjetar

nagnali su mnoge vjernike zaklon potražiti u crkvi. To je bila i prigoda, za mnoge mo-

Proslava Velike Gospe na otoku Gospe od Škrpjela

žda i prvi put, razgledati bogatstvo muzejskih eksponata.

Festival klapa „Perast 2005.“

U organizaciji Društva prijatelja grada Perasta 12. i 13. kolovoza održan je u Perastu IV. međunarodni festival klapa. U jedinstvenom ambijentu, ogrnutom toplom ljetnom noći, susreli su se zvuci mora, ljubavi i čežnje, s duhom, sjenama i tajnom grada iz bajke, stvarajući jedan poseban sklad koji čini doživljaj nezaboravnim.

S ovogodišnjeg Festivala klapa u Perastu

Festival je imao dva dijela: prvog dana održao se natjecateljski dio, a drugog dana revijalna večer s nastupima prvoplasirane i trećeplasirane klape.

Na festivalu su sudjelovale klape: „Bokelji“ iz Herceg-Novog, „Kolo“ iz Bune kod Mostara, „Bocche di Cattaro“ iz Kotora, „Nonet brda“ iz Goriških brda (Slovenija), „Assa Voce“ iz Podgorice, „La nuova compagnia Giuliese“ iz Giulia Nove (Ita-

„Kumpanji“ pokazala je svo bogatstvo i raznovrsnost hrvatskog klapskog pjevanja i zajedno s klapom iz Slovenije oduševila brojnu publiku na trgu ispred crkve sv. Nikole. Također je nastupio i pjesnik **Vladimir Krsnik**, Peraštanin, recitirajući svoju novu pjesmu „Moja poruka Perastu“.

Tripo Schubert

MOJA PORUKA PERASTU

*Lijepo je šetati pustim ulicama,
lutati dalekim prostranstvima,
i misliti ne tebe.*

*Na tebe,
koji si toliko daleko
a opet tako blizu.*

*Tako je lijepo
biti sretan
i sreću tražiti u snovima
gdje si ti.*

*A, kako li je tek lijepo,
gledati te s mora
u ranu zoru,
ptice dok cvrkuću,
cvijet dok raste.*

*Kako je lijepo
sjediti u u avliji
dok uokolo
sve je ljubavlju obasjano,
i pisati ovu pjesmu.*

*Najljepše, najljepše
Od svega je:
Voljeti te !*

Vladimir Krsnik

Zapis o peraškom školju

Gospa od Škrpjela

■ *Peraški školj, Gospa od Škrpjela, u potpunom je kontrastu sa sv. Jurjem, otvoren, vedar, razigrane arhitekture, mjesto okupljanja mnogih hodočasnika i znatiželjnika. Nastao je nasipanjem i širenjem umjetnog otočića, oko hridi, na kome Peraštani podižu i ukrašavaju crkvu, najljepši zavjet Bogorodici, jedinstven na čitavom Mediteranu* ■

Gradnja prvobitne male kapele na hridi počinje 22. srpnja 1452. god., kada, po legendi, braća Martišići, ribari iz Perasta, pronalaze Gospinu sliku, za koju se vezuje čuderno ozdravljenje jednog od njih.

Razlog izgradnje kapele i kasnije proširenja umjetnog otoka treba tražiti u nastojanju Peraštana da utvrde pravo svoga patronata nad ovim otokom, a kasnije i Sv. Jurjem, koje je pripadalo Kotoru.

Potapanjem kamenja, starih isluženih i zarobljenih jedrenjaka počeo je mukotrni proces stvaranja Gospe od Škrpjela.

U teškim povijesnim okolnostima, neprekidne strepnje zbog blizine turske granice, pljačkaških gusarskih napada, potresa i nevremena što su podrivale temelje, svetište Gospe od Škrpjela postaje simbol napora mnogih generacija Peraštana i Bokelja, a ujedno i najrječitiji iskaz njihove kulture i duhovnosti.

Kompleks Gospe od Škrpjela, u današnjem obliku, uglavnom je nastao nakon 1667. odnosno razornog potresa, iza kojeg je crkva obnovljena i proširena.

Glavna fasada ima barokni portal ukrašen profiliranim trokutnim okvirom, prekinutim zabatom. U njemu se nalazi niša sa kipom Bogorodice, iznad koje je bogato klešana rozeta.

Južnu fasadu ukrašavaju portal i dva ovalna prozora sa baroknim kartušima.

Od 1720. do 1725. gradi se prezbiterij, s velikim polukružnim prozorima nad kojim je kupola, i zvonik po projektu Dubrovčanina Ilije Katičića, arhitekta koji je radio i na

dubrovačkoj katedrali.

Okrugli zvonik, jedinstven zbog svog oblika na čitavoj istočnoj obali Jadrana, podijeljen je na tri dijela kamenim prstenima različite ornamentike i završen lodžom s osam stubića, koji nose malu kupolu. Puškarnice pokazuju kako je imao i obrambenu funkciju. Arhitektonski kompleks Gospinog svetišta konačno je

dan danas koristi kao galerijski prostor.

Uz sjevernu fasadu crkve sagrađena je čuvara kuća (stan za svećenika) u kojoj se čuvaju najraznovrsnija svjedočanstva pomorske i kulturne prošlosti Perasta i Boke.

U prizemlju je smješten lapidarij s kamenim spomenicima iz antičke, srednjovjekovne, renesansne i barokne

nika.

Zavjetne darove stoljećima su generacije Peraštana i Bokelja donosili Zaštitnici – Gospi na školj pred Perastom, kao zahvalnost za učinjenu milost i spas iz teških situacija. Na starim, potamnjelim platnima sačuvane su uspomene na peraške i bokeljske jedrenjake. Mnogi od njih su nosili ime „Madona Dell Scal-

Biser u moru pred Perastom – otočić Gospe od Škrpjela

uobičen krajem XVIII. stoljeća.

Kapetan Vicko Smekja dao je sagrađiti terasu s balustradom na kojoj je grb njegove obitelji i grb grada Perasta. Na samom kraju školja sa sjeverozapadne strane, podignuta je građevina malih razmjera, s pižulima – kamenim klupama. Tu su se u prošlosti okupljali sukobljeni i zavađeni, kako bi na tom posvećenom mjestu pronašli pomirbene. Pomirbena dvorana se

epohe. Tu su grčke stele, rimski cipusi, fragmenti s pletrom iz IX. stoljeća koji je pronađen u porušenoj crkvi sv. Križa, kameni tabernakul iz XV. stoljeća, i ploče s dva zapisa povezana ornamentom i grbom kazade Peroević o gradnji kapele 1671, koju je podigao Matija Štukanović iz crkve sv. Marka.

Tu je izložena i zbirka slika s motivima peraških školja, Perasta i Boke, čija je slikovitost vječita inspiracija umjet-

pelo“ (Gospa od Škrpjela), imali su kopiju čudotvorne slike, pred kojom su se molili, a mnogi jedrenjaci su na pramcu nosili pulenu s Gospinim likom.

Unutrašnjost crkve ispunjena je slikama posvećenih Blaženoj Djevici Mariji, oslikanih rukom baroknog slikara Tripa Kokolje, po teološkoj zamisli nadbiskupa Andrije Zmajevića.

Ikonografija složenog idejnog programa izravno je po-

vezana s tekstem Zmajevićeva Crkvenog ljetopisa.

Ovaj jedinstveni barokni ciklus, nastao u razdoblju od 1684. do 1694., u vrijeme kada Perast doživljava svoj najveći ekonomski i kulturni uspon, predstavlja dragocjeni spomenik naše i europske barokne kulturne baštine.

Donja zona bočnih zidova ispunjena je slikama na kojima su starozavjetni proroci i antičke proročice – sibile. Oni drže knjige i svitke na kojima su ispisana svjedočanstva o iščekivanju Otkupitelja i Spa-

pozicija na istom zidu je Silazak Sv. Duha.

Cijelom dužinom bočnog, južnog zida je kompozicija Gospino opraštanje od zemaljskog života (Smrt Blažene Djevice Marije).

Luk nad prezbiterijem nosi platno s predstavom Krunjenja Blažene Djevice Marije.

Tavanica je izdjeljena na 45 polja različitih oblika, oko kojih su drveni pozlaćeni okviri u obliku konopa. U sredini je prikaz Gospina Uznesenja, okolo su predstave iz djetinjstva Blažene Djevice

potno djelo, preko kojega se može pratiti njegovo umjetničko sazrijevanje. Uz pomoć svog talenta i poznavanja postulata baroknog slikarstva, Kokolja je ispunio složene zahtjeve svog mecena, učenog teologa Andrije Zmajevića.

Ispod velikih kompozicija smješten je friz s nizom od 2000 zavjetnih pločica iskovanih u srebru, u poznatim kotorskim radionicama od XVII. do XIX. stoljeća.

Prikazi jedrenjaka u olujama i okršajima svjedoče o

mazano u XIX. stoljeću, i otkrivena je originalna Kokoljina dekoracija, trake s floralnim elementima na svjetloplavoj pozadini, koja povezuje slike u jedinstvenu cjelinu.

Glavni oltar, u prezbiteriju, ispod kupole, iz kraja je XVIII. stoljeća, a rad je kipara Antonija Kapelana iz Genove. Postavljen je na mjesto starijeg i skromnijeg, koji od XIX. stoljeća krase crkve u Gornjoj Lastvi. Bogatstvo baroknih oblika i inkrustacija od nekoliko vrsta raznobojnog mramora, čini ga jednim od najreprezentativnijih u Boki. Dvije statue Ivana Evanđeliste i sv. Roka, koji su rad Francesca Gaia, mletačkog kipara, su se nalazile na starijem oltaru. Oltar je reprezentativni okvir za kultnu sliku Gospe od Škrpjela, djelo Kotoranina Lovra Dobričevića, naslikanu sredinom šestoga desetljeća XV. stoljeća.

Dva bočna oltara, rađeni u Veneciji u XVIII. stoljeću su votivni darovi obitelji Smekja.

Na jednom je oltarska pala, mletačkog slikara Francesca Fontebassa, iz XVIII. stoljeća s prikazom Sv. Roka, zaštitnika od kuge, čiji je kult bio raširen u Boki.

Na drugom je pala na kojoj su bokeljski sveci i blaženici, rad Voja Stanića.

Višestoljetna tradicija čuvanja i ukrašavanja Gospine crkve na peraškom školju, traje i u našem vremenu. Zadržala se u starom običaju fašnade, podsjećajući nas svakog 22. srpnja u smiraj dana na podvig starih Peraštana, koji su sagradili otok i stvorili ovaj jedinstven spomenik. Tada povorka, povezanih i zelenilom okićenih barki, natovarenih kamenjem, otplovi prema školju. Bacanjem kamenja u more na simboličan način se čuvaju i snaže temelji škrpjelskog Svetišta.

A glavni portal Gospine crkve, ima nekoliko godina, krasi brončana vrata, rad kipara Koste Angeli Radovanija, najnoviji votivni dar zahvalne Boke.

Marija Mihaliček

Unutrašnjost crkve Gospa od Škrpjela

sitelja. Ovim slikama se ističe Gospina uloga i predstavljaju uvod u priču koja se isčitava preko slika na zidovima i tavanici.

U gornjoj zoni bočnih zidova su kompozicije velikog formata.

Na sjevernom zidu je kompozicija koja se sastoji od tri teme: Odbijanje darova Joakima i Ane, Blagovjesti Joakimu i Imakulata. Druga kom-

pozicija je Marije i Isusa Krista, likovi crkvenih otaca i četiri sveta evanđelista. U križnim poljima su razigrani barokni puti, omiljen Kokoljin motiv. Između ovih kompozicija u najmanjim poljima su korpe s raznobojnim cvijećem, što su prvi put slikane samostalne mrtve prirode u našem slikarstvu.

Slikana dekoracija Gospe od Škrpjela je Kokoljino ži-

teškom životu bokeljskih pomoraca i njihovoj dubokoj vjeri i zahvalnosti Blaženoj Djevici Mariji.

Kompletnome baroknom ugođaju, koji ispunjava unutrašnjost crkve pridonosi pored baroknih mramornih oltara i drvena oplata zidova sa profiliranim elementima, koji su okviri za Kokoljine slike. Nedavno je skinut sloj zelene boje, kojom je drvo bilo pre-

Kulturno-zavičajno udruženje „Napredak“ – Gornja Lastva organiziralo tijekom ljeta mnoge kulturne i obrazovne manifestacije

Bogato lastovsko ljeto

■ Još jedno ljeto s puno kulturno-zabavnih događanja u Gornjoj Lastvi završeno je. Niz zanimljivih događanja započeo još u lipnju proslavom Dana državnosti Republike Hrvatske, a potom je uslijedio posjet dvojice predsjednika, Mesića i Vujanovića. O ovim događajima smo već pisali, pa ćemo se više posvetiti onome što je uslijedilo nakon toga ■

I ove godine tradicija duga tri desetljeća nije iznevjerena: lastovska Fešta održana je u prvu subotu u kolovožu. Odred Bokeljske mornarice je još jednom izveo kolo ispred župne crkve. Pratile ga je, kao i uvijek prije, tivatsko Glazbeno-prosvjetno društvo, koje je nešto kasnije odsviralo i kraći promenađni koncert.

Brojne posjetitelje do kasno u noć pjesmom je zabavljala **Edita Slaby**, uz glazbenu pratnju **Marija Đuranovića**. Pjesmom i raspoloženjem nije zaostajala ni, oko šanka spontano okupljena družina uz Martininu glazbenu pratnju na harmonici.

„Večer u mlinu“ ove godine održana je nešto kasnije nego ranijih godina, odluka koja i nije bila najbolja. Ljeto je već bilo pri kraju pa je slušatelja bilo manje nego inače, a i neke domaće klappe, čini se, djeluju samo tijekom glavne sezone, pa su ove godine nastupile samo tri: **Harmonija** iz Budve, **Bokeljski mornari** iz Kotora i poslovično pouzdane i uvijek sjajne **Bisernice Boke**. Iako manje posjetitelja nego ranijih godina, ove godine „Večeri u mlinu“ nazočilo je više stranaca nego ikada. Naime, „Večer u mlinu“ održana je isti dan kada i završna prezentacija ovogodišnje studentske arhitektonske

radionice, pa su studenti imali zbilja lijepu završnicu svojega boravka u Gornjoj Lastvi. A ovogodišnja radionica, četvrta po redu, trajala je od 13. do 27. kolovoza.

Sudjelovali su studenti iz Francuske, Njemačke i Bosne i Hercegovine, odnosno iz Sarajeva. Ove godine profesori-

ljetnikovca Buća, otvorena je izložba iz predhodnih radionica koja je u studenom prošle godine bila postavljena u galeriji Ecole d'architecture Val de Seine u Parizu. Na otvorenju izložbe govorili su **Zoran Nikolić**, prof. **Laurence Feveile**, gradonačelnik Tivta **Miodrag Kankaraš**, te

tako kratkog trajanja radionice radovi ne mogu dovesti do kraja, izložba završenih radova je najavljena za veljaču iduće godine na fakultetu u Parizu. Izražena je zajednička želja profesora iz Pariza i Sarajeva, kao i udruženja „Napredak“ da se suradnja nastavi i proširi na druge škole

Sudionici ovogodišnje lastovske arhitektonske radionice

ci Laurence Feveile iz Pariza pridružila se i profesorica **Vjekoslava Sanković Simčić**, koja predaje staru arhitekturu na sarajevskom Arhitektonskom fakultetu. Radionici je svoj doprinos dao i utemeljivač lastovskih arhitektonskih radionica, crnogorski princ i arhitekt **Nikola Petrović Njegoš**. Tijekom rada radionice, u tivatskoj galeriji

princ Nikola Petrović Njegoš, koji je i otvorio izložbu.

Radovi ovogodišnje radionice prezentirani su javnosti u Gornjoj Lastvi, gdje su i nastali. Studenti su i ove godine svojim radovima pokazali kako sudjelovanje u radionici shvaćaju ozbiljno i kako im je stalo da svojim idejama i prijedlozima pridonesu obnovi sela. Kako se za

arhitekture. Realno je očekivati kako će već iduće godine arhitektonska studentska radionica poprimiti formu ljetne škole. Dosadašnji rezultati opravdavaju nadu kako će ova ideja dobiti podršku ne samo budućih sudionika nego i razumijevanje onih koji bi je trebali materijalno poduprijeti.

Marija Nikolić

U Tivtu održana osnivačka skupština obnovljene zavičajne udruge „Bogdašići“

Spasiti ono što se još može

■ Najveće i najstarije selo na obroncima brda Vrmac napušteno i bez kolskog puta. Novoformirana zavičajna udruga „Bogdašići“ pred velikim iskušenjem ■

Selo Bogdašići na padinama je Vrmca i čini ga više manjih zaselaka, u biti srodničkih grupacija kuća, Petkovići, Janovići, Maslovari, Brajaci, Marovići, Lukovići, Biskupovići, Brkani i Markovići.

Osim Petkovića koji su izgrađeni kao kompaktna cje-

lovak teren pogodovao je razvitku stočarstva i poljodjelstva. Uz masline, oko 6.000 stabala, sađena je i vinova loza.

U selu je bilo i nekoliko mlinova za mljevenje maslina i dva mlina za mljevenje žita.

Svi mlinovi za mljevenje maslina pokretali su su ljud-

S gospodarskim rastom sela, razvijao se društveni i kulturni život. Pučka škola u selu službeno je otvorena 1892. godine i služila je za sela Kavlač, Mrčevac i Bogdašiće i radila je do 50-tih godina prošlog stoljeća, kada se preselila u novu školu u Gradiošnici. Prvi učitelj bio je Jakov Ivo Marović.

Prema nekim sačuvanim dokumentima prvo kulturno-prosvjetno društvo u Bogdašićima osnovano je 1910. godine pod nazivom „Hrvatska seoska zadruga“. Zatim je 1925. godine osnovano kulturno-prosvjetno društvo „Hrvatski dom“, čiji su članovi na pročelju crkve Sv. Petra 1925. godine postavili ploču „o tisućgodišnjici hrvatskog kralja Tomislava“, slično kao što je postavljeno na katedrali sv. Tripuna u Kotoru i crkvi u Škaljarima. Uz to, u okviru HSS postojala je i Hrvatska pučka štedionica koja je davala kredite za nabavku poljoprivrednih strojeva pod vrlo povoljnim uvjetima.

Sredinom 80-tih godina os-

ra, objekti i tradicija jednog od najstarijih sela na ovom području. Međutim, ta aktivnost nije dugo trajala.

Danas, Bogdašići su jedino selo u tivatskoj općini koje nema kolski put, prepušteno je sebi i modernim barbarima, koji u potrazi za starinama, za zaradom od prodaje drva za ogrjev, ruše i uništavaju i ono što nije uništio zub vremena i nebrige.

Početak ove godine grupa entuzijasta iz Tivta, podrijetlom iz Bogdašića, održali su osnivačku skupštinu Zavičajne udruge „Bogdašići“, na kojoj je usvojen Statut, Program rada i izabran Upravni odbor.

Z. U. „Bogdašići“ okuplja građane podrijetlom iz toga sela, i u stvari je preregistracija i obnavljanje rada udruge koja je utemeljena sredinom 80-tih godina.

Cilj Zavičajne udruge i jest ponovno pokretanje inicijative za izgradnju puta, pokušaj sačuvati ono što je preostalo od prirodnog i graditeljskog nasljeđa, te stvoriti osnovnu

lina, kuće u ostalim zaseocima organizirane su u obliku nizova koje čine dvije do deset kuća, obično jednokatnica.

Prvo pisano spominjanje sela Bogdašići u Kotorskoj je arhivskoj građi krajem XIV stoljeća.

Kroz svoju dugu povijest, selo je imalo kontinuirani rast da bi sredinom XIX stoljeća dostiglo svoj maksimum – više od 600 stanovnika (Tivat 650, Herceg Novi 126). Od tada, stalnim iseljavanjem, broj stanovnika se smanjuje, a nakon potresa 1979. godine, potpuno je opustjelo.

Predio sela Bogdašića terasasto je postavljen uz Vrmac, pretežno pokriven gustom šumom i za razliku od ostalih mjesta na poluotoku Vrmac, vrlo je bogat izvorskom vodom.

Naime, u i oko Bogdašića više je od 15 izvora, od kojih neki presuše jedino za velikih suša.

skom, konjskom, a ponekad i volovskom snagom, dok je mlinove za žito pokretala voda potoka Gradiošnica.

Na današnjem predjelu sela nalaze se tri očuvane crkve, koje svojom starinom govore o dobi sela.

Crkva Sv. Petra podignuta je 1262. godine na temeljima benediktinskog samostana

Crkva Svih Svetih građena je polinom XV. stoljeća i do početka XIX. stoljeća, kada je u požaru izgorjela župna kuća, bila je župna crkva za selo Bogdašići.

Crkva Sv. Jurja je relativno novija građevina, sagrađena je 1773. godine umjesto male kapele koja je do tada postojala.

novano je zavičajno udruženje „Bogdašići“ sa željom da se sačuva višestoljetna kultu-

pretpostavku za eventualnu buduću revitalizaciju sela.

Slavko Marović

Pučka škola u Bogdašićima (1939.)

Bogdašići – kuće Petkovića

Nagrada Pomorskog muzeja Crne Gore „Merito Navali“
ove godine dodijeljena Antunu Tomiću

Povijest Dobrote na jednom mjestu

■ Nagrada Merito Navali ustanovljena je prošle godine. Prvi dobitnik ove nagrade bio je dr. Miloš Milošević. U monografiji Dobrote ovogodišnjeg laureata Antuna Tomića obuhvaćeni svi bitni procesi razvoja Dobrote ■

U Kotoru u palači Gurin 10. rujna 2005. god. ravnateljica Pomorskog muzeja Crne Gore – Kotor, Mileva Vujošević, predala je nagradu „Merito Navali“ dugogodišnjem bibliotekaru te ustanove, Tonku Tomiću.

Na ovoj svečanosti o laueratu ove nagrade govorili su dr. Miloš Milošević i kustos Pomorskog muzeja Petar Palavršić.

Milošević je podsjetio nazočne na kroničare koji su vezani za pojedina mjesta, kao don Ivo Stjepčević za Kotor, don Pavao Butorac za Perast, don Niko Luković za Prčanj... Za Dobrotu je to svakako Tonko Tomić. On je kazao je kako tu postoji i još vrlo važan stariji sloj kroničara i biografa od XVI. do XVIII. st. s Cizilom, Julijem Balovićem, Krstom Mazarovićem i Markom Dragom Mar-

U prvom poglavlju je geografsko–morfološki prikaza, s rijetko bogatom i dragocjenom dokumentacijom od 220 starih dobrotskih toponima, koji su čak i na priloženom zemljovidu točno ubicirani. Zatim slijedi: pomorska trgovina, gusarenje, krijumčarenje i razne vladavine. Posebna i pojedinačna pozornost je ukazana samim pomorcima, u vezi s bratstvima kojima su pripadali, a koji su bili pravi

nacija, riječno brodarstvo, ili novi pokušaji ustroja vlastite „Bokeške plovidbe“.

Autor je, zatim, posebno obradio i neke krupnije događaje koji su se odigrali na tlu Dobrote, ili su Dobročani bili u njima jako prisutni, kao što su austro–crnogorsko razgraničenje 1837.–1841. godine, ili krajem rata paljenje Ljute i potapanje broda „Cetinje“. A s područja kulture i umjetnosti, brižljivo su obrađene znamenitosti Dobrote, posebno njenih 10 većih i manjih crkava, zatim tu su etnološka istraživanja, podaci o značajnom domu okupljanja „Slavjanska čitaonica“ i obilan popis istaknutih Dobročana iz područja znanosti i kulture.

„Autor je ovom tako gusto i obilno prikupljenom arhivskom i drugom materijalu mogao prići na dva načina. Proi – u tekstu svoga rada sintetički sažeti samo svoje bitne zaključke, dok obilje faktografija prebacuje u opsežne bilješke na kraju svakog poglavlja. I to je češća metoda, jer čitatelj lakše prati gotove stavove autora i krajnje statističke podatke, dok u obilnu građu pojedinačnih podataka ulazi samo onaj koji ima svoje posebne i dublje znanstvene ili osobne interese za određene pojedinosti, osobe i teme. A drugi je način u sam tekst rada odmah unositi kompletnu dokumentaciju iz procesa istraživanja, dok za bilješke ostaje samo kratko navođenje arhivskih izvora i ranije literature. Ovaj drugi način neophodno zahtijeva iscrpan indeks, koji je, nažalost, izostao, i ja se osobno („mea maxima culpa“) osjećam suodgovornim što, iako sam ranije imao rukopis u rukama, nisam odmah inzistirao neka se na kraju rada

Ravnateljica Pomorskog muzeja Mileva Vujošević uručuje nagradu Antunu Tomiću

Antun-Tonko Tomić je predstavljen kroz monografiju o Dobroti koja je objavljena u „Godišnjaku Pomorskog muzeja“ broj LII. (52). S tim u vezi, dr. Milošević je u uvodnoj riječi istakao:

„Svrstavam njenog autora u red naših značajnih pisaca koji su uspješno istraživali pomorsku i kulturno-političku prošlost pojedinih krupnih bokeljskih pomorskih centara.“

tinovićem, o čemu je 1996. čak objavljena i posebna knjiga. A zatim, tu je i vrlo brojni novi sloj suvremenih pisaca, koji danas prilaze sintezama naše bogate prošlosti.

Govoreći o Tomićevoj monografiji Dobrote, Milošević je naglasio kako je autor svoj rad od preko 260 stranica, podijelio na 21 poglavlje i time zaista obuhvatio sve bitne procese razvoja Dobrote.

nositelji razvitka, zatim se govori o brodolomima, osiguranju brodova i snalaženju pomoraca u kriznim povijesnim situacijama, kada počinju nedostajati vlastiti brodovi, ili nisu više prohodni ranije uhodani trgovački putevi. Tada dolazi do prijelomnih prilaženja pojedinaca velikim pomorskim kućama, kao što je Austrijski Lloyd u Trstu, južna Rusija kao nova desti-

takav indeks učini. Ali ipak, to su sve pitanja metodologije i praktične uporabe rukopisa, a na osnovi je ipak najbitnije, neka mi, poslije iznimnog dugotrajnog napornog autorovog truda, danas imamo takvo obilje bitnih podataka o pomorsko-trgovačkom i kulturno-umjetničkom baštinju dugog niza generacija Dobrote, tijekom ništa manje nego četiri stoljeća, naime od XVII. do XX.", istaknuo je dr. Miloš Milošević.

Uvodničar je zatim dodao kako mu se čini da Tonko Tomić, kao Dobročanin i autor ovakvog rukopisa, svjesno ili nesvjesno, nije mogao prikupljenom obilnom materijalu prići na drugi način, nego onako kako je to uradio. Jer nije mogao prihvatiti podatke i statistike o osobama pomoraca, bratstvima, brodovima i slično, raspoređivati izdvojeno, kao nešto drugorazredno i manje važno, u usporedbi s nekim općim zaključcima ili golom brojkom, koja ulazi u prvi plan.

„Čitajući Tomićev rad, najednput mi se učinilo da autor prilazi svakom pomorcu ne samo znanstvenim pristupom, nego s najvećim osobnim pietetima, kao da je riječ o nekom svečanom ritualnom povijesnom rekvijemu, u kojemu su upravo bitne osobe i imena. Jer, svakako, iako je u krajnjoj liniji znanstveno značajno ono što proizlazi iz rada i žrtve pojedinca, a ne on sam, ipak je jedino on – pojedinac, sa svojim imenom i prezimenom, jedini i pravi protagonist životne drame koja teče. Brojni pojedini Dobročani su, svojim imenima i prezimenima, pomorskim činovima i, obično, u veoma mladim godinama, ginuli na razne načine, boreći se s gusarima, u brodolomima, padajući s jarbola dok su vezivali ili odvezivali jedra, bili odnošeni silinom naglih valova s paluba brodova, bili ubijani od po raznim lukama, ili, na kraju balade, zahvaćeni epidemijama raznih bolesti umirali po stranim ili domaćim lukama. Svi su ti pojedini podaci, ali i njihovi nositelji, za autora u središtu pozornosti i od kapitalne važnosti, a ne sam krajnja ocjena što je sve to bilo i globalna zbroj koliko je sudionika u svemu ukupno bilo. Zato autor sve unosi u sre-

dište svoje naracije, pogotovo ono što smatra bitnim, a to su živi ljudi, koje nikako ne prebacuje na sporedni kolosjek bilješke, fusnote. Sviđalo se to metodološki nekom, ili ne. S tog stajališta, visoko vrednovanje konkretnih bratstava i konkretnih pojedinaca, brodova i sl. zaista dobija najveći mogući značaj. Isto tako npr. konstataciju da je svega 25 pomorskih bratstava Dobrote, malog naselja od nekoliko stotina stanovnika, dalo tijekom stoljeća 1571 pomorca i to 798 kapetana, 38 poručnika i 735 mornara, autor ne smatra dovoljnim za tekst svoga rada, dok i ti stvarni protagonisti, imenom, prezimenom i svim drugim

„Prije svega se želim zahvaliti na ovoj vrijednoj nagradi „Merito Navali“ nagradu koju u potpunosti ne dožaljavam kao osobnu zaslugu već u zajednici s mojim suradnicima koji su mi bili pri ruci podacima i savjetima tijekom rada. Isto tako zahvaljujem se na toplim riječima upućenim od strane mojih predgovornika dr. Miloša Miloševića i kolege kustosa Petra Palavršića.“

U svom izlaganju Tomić se osvrnuo na svoj 50–togaodišnji rad u Pomorskom muzeju:

„Ove godine se navršilo 50 godina od kada sam u stalnom kontaktu s ovom Ustanovom od kojih 33 u radnom odnosu i 17 god. kao umirovoljenik. Kao soje-

gradnju. Uz ovaj tim okupio je i druge znanstvene radnike, dobre poznavatelje naše pomorske prošlosti, kao don Nika Lukovića, don Iva Stjepčevića, don Antona Miloševića, Petra Šerovića, prof. Rista Kovičanića i mnoge druge, tako da je Pomorski muzej postao kulturni i znanstveni centar Kotora. Kada je Godišnjak otvorio svoje stranice ostalim znanstvenim disciplinama, povećao se naglo broj suradnika, pa su se u ovim prostorijama vidali mnogi znanstvenici, akademici, doktori znanosti, magistri, sveučilišni profesori i pomorski kapetani. Prema evidenciji samog Godišnjaka do sada je surađivala i objavljivala radove čak 151 takva

Pozdravna riječ dr. Miloša Miloševića

raspoloživim podacima, ne izađu u prvi plan. Autor ih zato pojedinačno traži, navodi i stavlja u samo središte svoga rada.“

Završavajući svoje obraćanje prisutnima Milošević je konstatirao: „Takvom posebnom, osobnom i emotivno–ljudskom naporu našeg autora, želim večeras odati priznanje. Jer rad nije pisala neka strana osoba, nego Dobročanin, koji među tim imenima nalazi, ne bez emocija, brojne pretke svog dobrotorskog bratstva Tomića. A ja, opet, vjerojatno, branim njegovu metodologiju isto zato, što među imenima protagonista nalazim, ne bez emocija i brojne članove svog dobrotorskog bratstva Miloševića“.

Primajući nagradu „Merito Navali“ Antun Tomić se zahvalio riječima:

dok svih zbivanja u ovom Muzeju kroz proteklo vrijeme želio bih se sasvim kratko osvrnuti na znanstvenu djelatnost Muzeja koja se ogleda putem Godišnjaka.

Kada je dalekih 50–tih godina prošloga stoljeća prof. Ignjatije Zloković, dugogodišnji direktor ove Ustanove, znajući da je ovo Pomorski muzej, pokrenuo pomorski časopis „Godišnjak“ izabrao je za svoje suradnike tri pomorska stručnjaka: dr. Vladislava Brajkovića, rijetkog poznavatelja pom. prava na prostorima bivše socijalističke Jugoslavije, prof. Miloša Lipovca, dugogodišnjeg direktora Pomorske škole – Nautike u Kotoru, koji nam je pored ostaloga ostavio dragocjeni stručni opis Vizinovog puta oko svijeta, i trećeg, prof. Milivoja Miloševića, stručnjaka za brodo-

osoba. I u najtežim danima za Muzej odmah poslije potresa kada se zgrada morala restaurirati i svi eksponati premjestiti, znanstvena djelatnost nije izostala, pa je Godišnjak i tada izlazio.“

O sadašnjem trenutku Muzeja Tomić je rekao:

„U današnjim složenim prilikama, zahvaljujući naporima direktora etnologa gđe Mileve Vujošević, koja vrlo uspješno vodi ovaj Muzej, i stručnog dijela muzejskog kolektiva, ova se djelatnost uspješno nastavlja, pa se tako i danas okupljaju stručnjaci s našim eruditom dr. Milošem Miloševićem, što nam omogućuje redovno izlaženje Godišnjaka kao časopisa s najdužim kontinuitetom u Boki Kotorskoj, čiji 53. broj očekujemo do kraja ove godine“.

Slavko Dabinić

Ispovijest kap. Branka Škorića, zapovjednika M/B „Dalmacija

M/B „Dalmacija“ ambasador prijateljstva

■ M/B „Dalmacija“ je dio povijesti hrvatske brodogradnje i putničke flote i jedini putnički brod za kružna putovanja koji plovi pod hrvatskim stijegom. Porinut je u more 1965. god. i započeo putovanja pod zapovjedništvom legende hrvatske putničke flote kapt. Ivom Šiševićem. M/B „Dalmacija“ je dobitnik plave vrpce „Vijesnika“ za spašavanje američkih vojnih pilota na Karibima prije 20-tak godina ■

U z oca sam zavolio život na moru, započim svoju životnu priču kap. Škorić, s njim sam plovio i provodio dane i noći na moru. Njegov godišnji odmor cijela je obitelj provodila krstareći od otoka do otoka i živeći od mora. Uskoro mi je šibenski, splitski i zadarski otočni arhipelag postao tješan. Kako sam ja rastao tako je i moja želja za morskim prostranstvima rasla u meni. Kad bi došla jesen odlazio bih s prijateljima na jedrenje i učio se vještinama jedrenja u šibenskom jedrličarskom klubu „Val“. Šetajući rivom svoga Šibenika, pogledom sam ispraćao brodove koji su odlazili na daleka putovanja uz nezaboravne pozdrave gradu brodskim sirenama, gromoglasna tri duga i jedan kratki zvižduk. Kad bih čuo sirene brodova ostajao bih paraliziran zvukom koji bi rasparao zrak a nakon toga u tišini koja bi nastala začuo bi samo zvuk krila uznemirenih galebova.

Znao sam da ću jednog dana zajedno sa tim galebovima napustiti rodni grad i otići zovom mora.

„Pape sutra iden u Split na prijemni ispit!“

„Kakoi vražji prijemni ispit si sada izmislija?“

„Nisam ja nego profeshuri, iden studirati nautiku!“

„Oli si poludija za koga san se ja mučija?, da mi pobigneš na more! E nećeš!“

„E... oću, bogami, oću!!!“

„A ti ajde... ja ti šolde nedan!!!“, ljutito otac poviče na mene.

„Pape, dobija san stipendiju od šibenske Slobodne plovidbe i... ja iden...“

„Ajde... ajde samo ti... idi... ali češ se brzo štufati... doći kući“, obeshrabruje me otac.

Kao i svaki otac kasnije se

niti jude nit vapore,...
puno posla a nikakoi šoldi,...
to je kruh sa sedan kora,...
nek ne ide ko ne mora !!!, “

otac će u suzama, ali zna da nema pomoći.

„Za ludu plačeš,...“

vidbe“, učio sam zanat od mornara, kormilara i slušao priče starijih pomoraca. Među njima najviše bi me dojmile priče Zorana Brguljana, vođe palube, rođenog na Prčanju. On mi je uvijek, dok bi zajedno radili pričao o ljepotama Boke i legendama vezanim uz taj kraj. Tad sam prvi put čuo za Gospu od Škrpjela, za Bokeljsku noć, za Tripundan, za Fašinadu, i za ostale divne običaje ovoga kraja. Zajedno smo se ljutili na nebrigu za djelo kap. Ivana Visina.

U beskrajinim oceanskim putovanjima čitao sam knjige pisca Janka Matka koji je opisivao priče i legende koje su se dogodile u najljepšem zaljevu Sredozemnog mora. Kako sam čitao te priče tako sam se sve više u mislima zbližavao sa ljudima i običajima tog kraja.

Tijekom moje pomoračke karijere, plovio sam i živio sa pomorcima iz raznih mjesta u Boki. Poticao ih pričati mi o zaljevu i njegovim ljepotama, o ljudima i običajima koji tamo vladaju, shvaćajući da je uz Orebić i Dubrovnik zapravo Boka kolijevka pomorstva na Jadranu.

Uz pomorske vještine kojima su me kao časnika palube obučavali kap. Marko Andrić iz Dobrote i kap. Đuro Njirić iz Prčanja, a nastanjen u Rijeci, slušao sam priče iz njihove mladosti i djetinstva, sve vezane uz život i običaje života uz more u Boki. Zbog njihovog pedagoškog odnosa prema nama, mlađim časnicima, mi smo ih smatrali kao

Kap. Branko Škorić, zapovjednik „Dalmacije“

veselio i podržavao me kad sam učio, polagao ispite i na kraju diplomirao. Tako je došao i poziv za ukrcaj na brod. Otac se još uvijek nadao da je to samo moj hir i da će me brzo proći.

„Pape, noćas iden na more!!!...“

„Ne idi... ne idi,...“

jer more sve ća uzme,...
nikada ne vrati,...“

jer san sidro diga sada,...
za ludu me svituješ,...
otplavit ću noćas i ja,...
jer je more jače,...
jer su idra puna vitra,...
jer je more jače!!!...“

„Zaludu me zagrlila cura,...
pustiti me nije tila,...
a šta more, odnit će me bura,...
bez vesala i kormila!!!“

Ploveci kao kadet na brodovima šibenske „Slobodne Plo-

svoje najbliže. Uživali smo u njihovom društvu i u njihovim pričama, koje su oni opet s guštom i roditeljskom strpljivošću prenosili na nas.

Kao zapovjednik plovio sam s upraviteljem stroja i inženjerom brodo-strojarstva, a mogu reći mojim osobnim prijateljem Krstom Vukašinovićem, rođenom u Škaljarima. Zajedno smo na M/B „Skradinu“ oplovili svijet. U dugim noćima, a tijekom beskrajnih oceanskih putovanja, nijemo sam slušao njegove priče i iskustva vezanim za život i običaje u Kotoru. Slušajući ga, zajedno s njim tugovao

Sjećam se tog svog prvog uplovljavanja,... susreta i rukovanja s kap. Blagojem Žarićem – Mikom koji je tad bio moj peljar kroz zaljev. Mojim pitanjima nije bilo kraja, a on je strpljivo odgovarao na moja pitanja i upoznao me sa mjestima uz koja smo prolazili. Sve te priče koje sam slušao i pročitao u knjigama o ovom prekrasnom kraju odjednom su oživile i nizale se ispred mojih očiju kao na filmu.

Plovidba kroz zaljev je za mene prošla iznenađujuće brzo i pred nama se odjednom dogodio Kotor. Grad na

ostao sam na mostu i bez daha promatrao okolna brda i prekrasnu prirodu koja je okruživala zaljev. Jednostavno prelijepo, baš onako kako sam i zamišljao dok sam slušao priče svojih prijatelja. Nisam znao gdje ću prije gledati – u okolna brda ili diviti se njihovom odrazu u zelenkastom moru.

„Barba, vlasti su na brodu“, čujem preko prenosnog radio-prijemnika glas časnika za sigurnost.

„Eto me doli!“, odgovorim.

Dolje u kapetanskom salonu čekala me je nekolicina ljudi u uniformama policije i

zajedničkog ručka ja sam jedva čekao izaći s broda i prošetati Kotorom. U pratnji mojih agenata gospode Ive Begovića i Tonija Markovića, a sad i mojih dragih prijatelja obišao sam Kotor, katedralu s riznicom i muzej pomorstva.

Tijekom šetnje gradom bio sam oduševljen toplinom ljudi s kojima su me upoznavali. U njihovim pogledima i stisku naših ruka tijekom rukovanja... osjetio sam njihovu radost što ponovno vide bijelu ljepoticu,... legendarni brod hrvatske putničke flote.

Bilo im je drago što je opet „Dalmacija“ u Boki, u Kotoru čvrsto privezana. Sad, kad s distance razmišljam o tome, mislim kako je to bila obnovljena ljubav između ljudi Kotora i posade „Dalmacije“.

„Barba jedna gospoda bi Vas upoznala!“, reče Ivo Begović.

„Zašto ne!“, odgovorim. Ivo me predstavi gospođi Vladi Mandić koja mi je nakon formalnih pozdrava predložila da ženska klapa „Biserne Boke“, čija je ona voditeljica, održi koncert na brodu. Nakon konzultacije sa svojim pretpostavljenim, zakazan je koncert istog dana u 19:30 sati, a nakon povratka putnika s izleta. Oduševljen pjevanjem i cjelokupnim folklorom, pozvao sam ih na večeru u brodski restoran. A gospode su mi se zahvalile pjesmom tijekom večere. Razdragani putnici su pljeskali. Ja sam svoje dojmove prenio pretpostavljenima i dogovoren je tako koncert svaki put kad „Dalmacija“ pristane u Kotor. Eto tako se jedan spontani susret pretvorio u već sada četverogodišnju suradnju. Svake godine Biserne otplove s nama sedam dana i u skladu s brodskim programom otpjevaju nekoliko koncerata na krstarenju. Najljepši je bio u Puli 17. kolovoza 2003. godine kada je i Bokeljska mornarica (podružnica Pula) otplesala svoj tradicionalni ples. Tada su bila i poslužena tradicionalna kotorska jela, koja su skuhalo naši brodski kuhari, ali pod strogim nadzorom „koga“, gospode Vlaste Mandić.

M/B „Dalmacija“

sam nad tužnim pričama koje obiluje ovaj kraj, a isto tako veselio se njegovom žaru kad bi mi pričao o Bokeljskoj noći i veselim doskočicama kojima je bogat Kotor.

Nakon tih priča odlučio sam da jednom moram poći tamo u zaljev Svetaca ali samo s brodom jer sam pretpostavio kako to mora biti doživljaj vrijedan mog čekanja.

Eto,... nakon dugih godina plovidbe,... a tijekom oceanskih nevremena i kilograma progutane soli u zraku,... te ogromne nagomilane želje usljed nezaboravnih priča, ukazala mi se prilika da u lipnju 2002. godine kao zapovjednik M/B „Dalmacija“ uplovim u zaljev.

kraju zaljeva okružen brdima i opasan bedemima i tvrđavama na strmim liticama ispod kojih su stršila dva zvonika katedrale Sv. Tripuna. Na moje iznenađenje luka je bila prazna, nigdje broda, nigdje jedrilice, nigdje jahte... samo mnoštvo svijeta na obali željno dolaska ovakvih brodova kao što je „Dalmacija“.

Započeo sam s manevrom pristajanja i vješto privezao brod uz novu bijelu obalu. Nakon pozdrava i rukovanja, Miko je u skladu s pomorskim užancama otišao s mosta u pratnji trećeg časnika palube i napustio brod.

Dok sam čekao da mornari učvrste brodske skale i da se popnu lokalne vlasti na brod,

carine, i smiješak mog lokalnog agenta gospodina Ive Begovića. Nakon rukovanja i neformalnih pozdrava prišao mi je jedan čovjek i predao mi dar. To je bio gospodin Mladen Lučić, direktor luke, koji mi je poklonio u mesingu izrezbarenu katedralu Sv. Tripuna.

„Barba dobro došli u Kotor!“, pozdravi me gosp. Lučić.

„Hvala!!!“

Pločicu sam odmah dao meštru neka je objesi na zid (parapet) u kapetanskom salonu, gdje i sad stoji.

Nakon završenih lučkih formalnosti ostali smo svi zajedno u ugodnom razgovoru te se smijali i zabavljali uz Mladenove doskočice. Nakon

Kap. Škorić sa svojim časnicima

Svaki svoj idući dolazak u Kotor iskoristio sam za posjećivanje okolnih mjesta i susrete s novim ljudima. Na tim mojim izletima uvijek me vjerno pratio brodski liječnik dr. Marcelo Pletikos. Tijekom posjeta otočiću i crkvi Gospi od Škrpjela oduševio me susret s don Srećkom Majićem i gospodinom Mirom Ulčarom te njegovom gospođom Nadeždom – Nacom, koja je bila naš vodič kroz crkvu Sv. Nikole u Perastu.

Oni su mi pričali o drevnom običaju kako brodovi koji odlaze za Kotor naprave krug oko otoka, te u znak zahvalnosti za sva dobra djela koja je Gospa učinila za njene molioce, brodskom sirenom pozdrave otočić. U isto vrijeme će se oglašiti i crkvena zvona s tornja crkvice. To se nanovo ponovi ispred crke

Sv. Nikole u Perastu u čast bogate povijesti Perasta i njegovih stanovnika. Tada se s prozora kuća zavijore bijele plahte i stoljnaci uz zvuke crkvenih zvona stanovnici za-

Kap. Škorić u razgovoru s putnicima

hvale kapetanu broda.

Jedva sam dočekaao svoje sljedeće uplovljavanje u Boku. Svoj naum oploviti oko

S „Bisericama Boke“ na Dalmaciji

otoka i sirenom pozdravim stanovnike Perasta rekao sam svom tadašnjem peljaru kap. Sergio Dičeliju, koji se u Zelenici popeo na brod. On je to s radošću pozdravio i slo-

želio neka to bude iznenađenje. Kad sam u to prekrasno ljetno jutro okrenuo brod oko otoka,... zrak rasparao brodskom sirenom, a okolna brda jekom odgovorila,... i sve se to kao neka operna arija stopilo zajedno sa zvonjavom crkvenih zvona,... posada s bijelim plahtama odgovorila na mahanje stanovnika Perasta, nitko ama baš nitko, na brodu nije ostao ravnodušan. Putnici su ostali nijemi,... bez daha i sa suzama u očima od radosti, mahali stanovnicima Perasta.

Nikad oni to nisu vidjeli ni doživjeli,... to zajedništvo mora i nepristupačnih brda,... to poštovanje života i bogate povijesti Perasta,... tradiciju života uz more i za more. Sjećam se lica gospođe Anne-Marie Aulong iz agencije Clio iz Pariza koja je tad bila do mene na mostu. Lice joj je doslovno bilo okamenjeno bez ijedne mimike mišića ili pokazatelja života, bez treptaja kapka, oči raširene i suzne, a niz obraz teče suza i cijedi se na bradu, na poluotvorenim ustima ispružen dlan desne ruke u znak čuđenja i nevjerice. Okrene glavu prema meni i tiho bez pomicanja usana upita me:

„Kapetane što je ovo bilo?“

„Život,... madam,... život!!!“,

odgovorim i sam začuđen događajem i odgovorom.

„Ja moram ponovo doći, a moji gosti ovo doživjeti!“

To tako izgleda sa broda,... i uvijek je isto,... ljudi od oduševljenja plaču.

U četiri sezone koliko plovim s ovim brodom na ovoj

Ljubim ruke, mlada damo

Kapetan putničkog broda mora biti i vrstan animator

liniji stekao sam u Kotoru dosta prijatelja, ali posebno bih istaknuo moje druženje s Mladenom Lučićem, direktorom luke Kotor.

Jednom me je nagovorio da sa svojim časnicima dođem preko Lovćena na Njeguše i pripremio je ručak za nas u svojoj kući. Uživali smo u domaćim jelima i ambijentu koji nas dosta podsjeća na naš Velebit i Gorski Kotar. Nakon te posjete skoro svaku srijedu kad je brod u portu netko od nas ode gore do njega. Mi smo postali i kućni prijatelji jer su nam se i obitelji upoznale i posjećivale. Tijekom zime često se telefonski čujemo, zaželimo jedan drugome sretne blagdanе i neka se što prije u dobrom zdravlju vidimo. Domaćinu smo prošle godine uzvratili na najljepši način kada smo na njegovu „slavu“, Sv. Petku, koja se ujedno poklopila i s našim završetkom sezone došli u kuću u Kotoru. U posjet smo otišli, tadašnji konzul Republike Hrvatske gospodin Petar Poljanić, te ja sa svojim časnicima i brodskim orkestrom. Tad smo zapjevali nekoliko pjesama zaželjeli domaćinu i njegovoj obitelji puno sretnih životnih trenutaka i oprostili se s prijateljem do sljedeće sezone. Ujedno to je bio i oproštaj s gospodinom Poljanićem koji je zimu 2004. godine završio mandat i otišao u mirovinu.

Moje druženje s konzulom Poljanićem trajalo je tri sezone, često smo zajedno ručali i pričali. Obojica smo došli u Boku nekako istodobno, on u veljači, a ja u lipnju 2002. godine, i znali smo da su i više nego svježe posljedice rata.

Od njega sam dosta naučio o Crnoj Gori i prilikama u zaljevu, i o planovima za očuvanje hrvatskog naroda i kulture u Boki.

Konzula Poljanića ove 2005. godine naslijedio je gospodin Ivo Škarić, s kojim sam nastavio druženje i prijateljstvo. Jednom, nam se i don Branko Sbutega priključio na ručku koji sam za konzula i njegovog savjetnika gospodina Igora Čupića organizirao u

brodskom restoranu. S don Brankom Sbutegom družio sam se i prije, iznova zatečen njegovom specifičnom osobnošću, a osobito kad je za našu dušu svirao na klaviru u brodskom Lido Baru. Konzul nije izdržao, pa je i on otpjevao pjesmu s kojom je nastupio na Splitskom festivalu. Bilo mi je drago kad me je konzul Škarić odveo na obnovljenu crkvicu Sv. Duje u Škaljarima, još mi je želja da sa svojim časnicima posjetim etno selo Gornju Lastvu.

Zahvaljujući gospodinu Tripu Schubertu imao sam čast upoznati admirala Bokeljske mornarice dr. Miloša Miloše-

pod hrvatskim državnim stijegom.

Konstruiran je za potrebe „Jadolinije“ na održavanju putničko-teretnog servisa između luka Jadranskog mora, Bliskog istoka i Bejruta, odnosno kao brod s maksimalnom širinom 16,5 metara koji može proći kroz Korintski kanal. Dužina „Dalmacije“ je 117 metara, kada je napunjena na svim zalihama utone do maksimalnih 6 metara na krmu. Ima dva glavna stroja marke Sulzer i svaki od njih skriva u sebi 3.750 Ks, razvijajući brzinu od najviše dvadesetak čvorova. Kad brod krstari plovimo brzinom od

Izbijanjem rata u Libanonu, linija za Bliski istok je propala, a nekadašnji putničko-teretni brod je 1968. godine, zajedno sa svojim blizancem M/B „Istra“ u Trstu, preuređen u klasični brod za kružna putovanja.

Od tada su te dvije ljepotice Jadrana, kako su ih nazivali ljudi od zanata, ljeti krstarile sjevernim morima, između luka zapadne Evrope, odlazeći do putnicima interesantne tzv. granice leda, a blizu sjevernog pola. Početkom jeseni „Dalmacija“ bi se spuštala do obala Sredozemlja i Jadrana, odakle bi početkom zime uz obavezno novogo-

Kap. Branko Škorić na komandnom mostu

vića i njegove časnike, koji su me posjetili na brodu, a povodom mog primanja u članstvo Bokeljske mornarice podružnice Kotor. Obavezao sam se uzvratiti posjet u prostorije mornarice, a tijekom mog budućeg dolaska u Kotor.

Brod „Dalmacija“, koji je sam po sebi dio povijesti hrvatske brodogradnje i putničke flote, izgrađen je na dokovima brodogradilišta Uljanik u Puli i porinut u more 1965. godine. Prvo zapovjedništvo povjereno je legendi hrvatske putničke flote, kap. Ivi Šiševiću. Trenutno ovo je jedini putnički brod za kružna putovanja koji plovi

15 čvora na sat, uz dnevnu potrošnju čistog diesel goriva od 22 tone, dok gosti i posada za dnevni život na brodu utroše između 50–60 tona pitke vode. Ovaj hotel na moru opskrbljuju strujom četiri generatora ukupne snage 1900 kilovata. Najveći potrošači električne energije su sedam klima stanica koje skrbe za ugodno klimatiziran brod i zimi i ljeti. Maksimalni kapacitet je 302 putnika, kojima su na raspolaganju 142 kabine i četiri apartmana, sve opremljeno sanitarnim čvorom i vanjskom telefonskom linijom. Kad je brod pun putnika o njemu se tada brine najviše 105 članova posade.

dišnje putovanje okrenula svoj pramac prema otocima toplog Karipskog mora.

U Karibima i Meksičkom zaljevu krstarila bi do početka ožujka, a onda nazad na Jadran gdje bi u brodogradilištu Malog Lošinja provela oko mjesec dana na pripremi nove sezone. Početkom Uskrsa bi u Veneciji započeo ukrcaj putnika za kružno putovanje do Svete zemlje. Tijekom tih godina, točnije 1981. godine brod odlazi na Indijski ocean gdje plovi ugađajući putnicima sve do obala Australije. Nakon šest mjeseci provedenih na najudaljenijem kontinentu vraća se na Jadran i sve ponovo iz sezone u sezonu.

„Jadrolinija“ je 1992. godine prodala blizanca „Istru“, a na „Dalmaciju“ je došao red 1997. godine kada je kupuje kompanija „Intercruise“ iz Zagreba. Brod je plovio dvije godine na najljepšem moru na svijetu i povezivao luke Jadrana sve do sukoba na Kosovu kada je Jadran proglašen ratnom zonom. Kompanija „Intercruise“ gubi putnike, a time i posao, te dolazi do bankrota i nestanka kompanije.

Brod je od 1999. godine na mrtvom vezu u tzv. raspremi i vezan je u luci Pula sve dok ga 2001. nije preuzela grupa zanesenjaka iz „Uljanik Ship Managementa“ iz Pule, i obnovila ga. Napokon brod dolazi u ruke potomaka ljudi koji su ga deleke 1965. godine konstruirali i sagradili. S ljubavlju ga opremaju računalima i suvremenom sigurnosnom opremom, a sve u skladu sa zahtjevima SOLAS konvencije i otad započinje novi život stare dame.

„Dalmacija“ je dobitnik „Plave vrpce“ Vjesnika za spašavanje američkih vojnih pilota na Karibima prije dvadesetak godina, kada je konobar Mario Matov iz Šibenika noću skočio u more puno morskih pasa i spasio iscrpljene utopljenike.

Na palubama ispred Venecije je sniman film „Talentirani gospodin Ripley“, pa je brod pridonio nagradi „Zlatni lav“ kojom je taj film nagrađen.

U četiri godine plovidbe na ovom brodu dogodila su se i dva vjenčanja, pa sam u međunarodnim vodama između Dubrovnika i Krfa bio i matičar. Vjenčao sam dva para te ih savjetovao neka ostave svoje svadbene bukete u crkvi na Gospi od Škrpjela, što su oni i učinili. Buketi ukrašeni morskim školjkama još i dan danas krasi oltar crkve.

Naši gosti su iz cijelog svijeta, ove godine ima dosta Amerikanaca i Francuza, često s nama putuju hrvatski iseljenici, raseljeni po cijelom svijetu.

Brod je bio domaćin mnogim VIP gostima. Plovio sam

sa saborskim zastupnicima, diplomatama, estradnim pjevačima i filmskim zvijezdama.

U najljepšem sjećanju ostala mi je jedna ruska grofica koja je s nama plovila na više od 30 putovanja. U kabini je uvijek imala svježe cvijeće, a svaki dan u pet popodne željela se sastati samnom. Nakon razgovora s njom, njeno društvo nisam smio napustiti naglo, nego tek nakon nekoliko napravljenih koraka unazad i s diskretnim naklonom glave okrenuo bih se i otišao. Kad bih je tijekom šetnje ugledao na palubi, samo bih je diskretno pozdravio uz obavezan rukoljub, a ako sam je želio počastiti svojim društvom to sam morao obaviti uz predhodno poslanu pozivnicu. Na poklon mi je ostavila kravatu, koju sam iz nekoliko prezentiranih trebao sam izabrati kao znak dobrog ukusa.

Tijekom krstarenja o zdravlju putnika i posade brine se naš liječnik kome je na raspolaganju ambulanta i mala bolnica s dva kreveta. Do bolnice nalazi se trim kabinet i sauna te prostorija za masažu s našim fizioterapeutom. Hrana se poslužuje u restoranu i priprema je 13 kuhara zajedno sa slastičarom i pekarom. Putnicima je na raspolaganju bazen s grijanom morskom vodom. Tijekom dana gosti se uglavnom sunčaju na palubama ili zadržavaju na piću u Lido baru, gdje naš pianist svira u pianinu. Za one željne noćne zabave i provoda upućujemo u Grand salon gdje brodski orkestar svira samo za njih.

Tijekom krstarenja svaku večer se organizira i noćni program u sklopu Dalmatinske, Istarske ili Grčke noći, uz posluživanje tradicionalne hrane iz tih područja. Kao vrhunac zabave dolazi Kapetanova večera, koja započinje koktelom i mojom zahvalom putnicima na plovidbi s nama. Nakon pozdrava svi skupa odlazimo u restoran na večeru koja ima sedam različitih jela odnosno sljedova. Najzanimljivija je „lanterna“, kad konobari ulaze sa svijetlećim pladnjevima uz prat-

nju brodskeg orkestra u zamračen restoran, svirajući dolaze do stola gdje sjedim sa gostima i onda svi skupa otpjevamo pjesmu „Dalmacija u mom oku“.

Na samom početku, u travnju 2002., naše krstarenje bi započelo subotom u Puli, istu večer bi već bili u Malom Lošinj. Nedelju bi proveli u vožnji do Kornatskog otočja, točnije do uvale i parka prirode Telašćica, gdje bi putnike prebacili na kopno da gledaju slano jezero na Dugom otoku i tamo se okupaju.

Tijekom noći plovili bi do Dubrovnika i cijeli ponedjeljak ostali u tom gradu biseru Jadrana. Utorak je bio namijenjen za odlazak u povijest, u povijest pomorstva na Jadrani i nakon krstarenja zaljevom zavezali bi se u Kotoru.

Putnici bi se u srijedu probudili na brodu zavezanom za plutaču u uvali Pomena na otoku i nacionalnom parku Mljet.

Poslijepodne i večer bila je rezervirana za Korčulu. Nakon uživanja u viteškom plesu Moreški, putnici bi nakon večere uživali u noćnom životu grada Marka Pola.

Četvrtak bi osvanuo na Hvaru te bi u sam smiraj dana isplovili za Split.

Split bi ugledali u petak i povelu putnike autobusima u srce Dalmacije na prekrasnu rijeku Krku, i kasnije u kraljevski grad Šibenik. Nakon povratka na brod goste bi u noćnoj navigaciji doveli pred Pulu, gdje bi u subotu ujutro oko 9 sati završilo krstarenje nazvano „Biseri Jadrana“.

Kad bi putnici napuštali svoje kabine i odlazili s broda, još bi neko vrijeme ostajali ispred broda i u nevjerici gledali prema „Dalmaciji“, bila im je teška spoznaja kako je putovanje gotovo. Taj doživljaj i ugodu krstarenja gosti bi nosili sa sobom kao vodič do našeg novog susreta.

U svom četverogodišnjem iskustvu zapovjednika na ovom brodu, skoro na svakom putovanju prepoznajem putnika ili turističkog vodiča

koji je nekad plovio sa nama. Tim ponovnim susretima osobno se jako veselim, jer kad se gost vrati ponovo, znači da smo napravili dobar posao.

Počeci su bili jako teški. Jednom smo 2002. godine plovili samo s 25 putnika. Veselili bi se kad bi prešli broj od 60–70 putnika po putovanju. Na kraju smo završili sezonu sa 170 putnika na krstarenju.

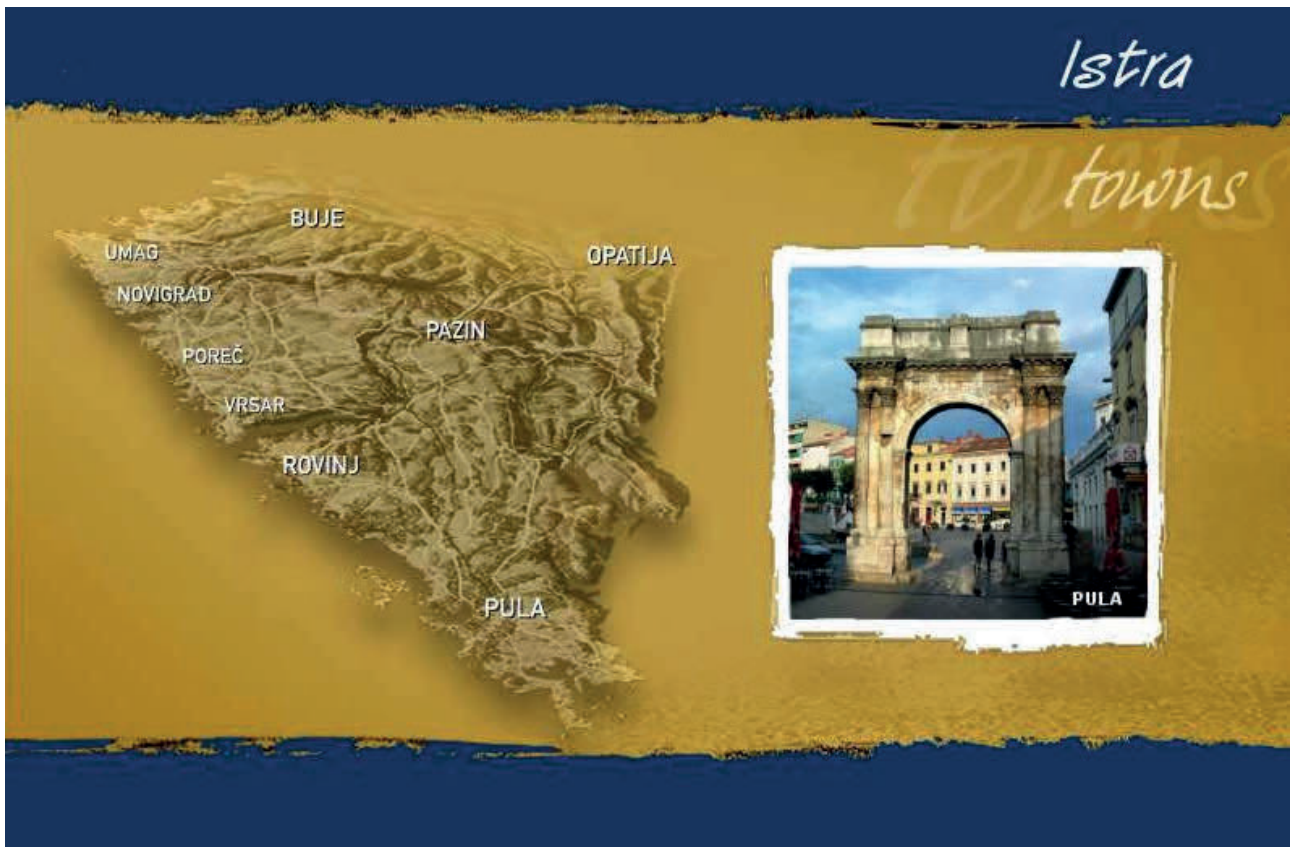
Tijekom zime 2002/03. obavili smo bolje pripreme i našim destinacijama dodali Veneciju kao polaznu luku, i od tada bilježimo stalni porast putnika. Od sezone 2004. našim putovanjima dodali smo još jednu državu – Grčku, te putnicima priuštiti ljepote otoka Krfa. Te sezone na brodu je održano dosta kongresa, pa smo tako bili domaćini liječnicima iz Mađarske, poslovnim partnerima iz cijelog svijeta slovenske firme „Paloma“, hrvatskim bankarima i njihovim svjetskim kolegama, poslovnim partnerima kompanije „Philips“, te svjetskoj kompjuterskoj eliti udruženoj u „Softcom ltd“.

Ove 2005. godine ustalili smo se na liniji koja započinje u subotu u Veneciji, tijekom koje dodirujemo luke Korčulu, Dubrovnik, Corfu, Kotor, Split i Pulu. Sezona je započela 22. travnja zahvaljući dobrim pripremanjima tijekom zime, obećava dobru popunjenost sve do 5. studenog, kada bi trebali završiti sa zadnjim ovogodišnjim putovanjem. Zahvaljujući nagomilanom znanju i iskustvu te dobrim poslovnim vezama sa svjetskim putničkim agencijama, javlja nam se potreba za još jednim brodom, koji bi uz nas krstarilo najljepšim morom na svijetu.

Nadam se da će uskoro u Kotor kao globalno poznatu i priznatu putničku destinaciju uploviti još jedna naša buduća prinova te dostojanstveno i s puno šarma uz „Dalmaciju“ pokazivati našu ljepotu i povijest. Do tada moramo zajedno zasukat rukave i neumorno raditi jer je turizam posao na duge staze, ali isplativ za strpljive i uporne.

Kap. Branko Škorić

Nakon Dana bokeljske kulture u Istri, organizirana uzvratna manifestacija a

Dani Istre u Boki kotorskoj

■ Hrvatska bratovština „Bokeljska mornarica 809“, podružnica Istarske županije iz Pule, koja okuplja Bokelje i prijatelje Boke u Istri, ove je godine organizirala tradicionalne II. Dane istarske kulture u Boki. Od 20. do 23. rujna 2005. god. posjetitelji u Tivtu, Kotoru i Budvi mogli su vidjeti više likovnih, glazbenih, kazališnih i književnih programa istarskih umjetnika. Tijekom manifestacije sklopljen je i niz dogovora za buduću kulturnu i gospodarsku suranju dvije regije ■

U druga djeluje na području Istre od 1996. godine, i osnovna joj je zadaća njegovati i čuvati povijesnu, kulturnu i duhovnu tradiciju zavičaja Boke kotorske, povezujući slične povijesne i kulturne prostore kao što su Boka i Istra. Tijekom deset godina djelovanja, organizirala je niz koncerata, humanitarnih akcija, izložbi i promocije knjiga, a svake godine Puljani s radošću dočekuju i ispraćaju Tripundanske svečanosti i Bokeljsku večer.

Od 2001. godine, po načelu reciprociteta, organiziramo Dane bokeljske kulture u Istri i Dane istarske kulture u Boki. U našoj organizaciji su-

djeluju grad Pula, Istarska županija i grad Tivat, a kao suorganizator i grad Kotor.

Do sada je sudjelovalo više od 100 članova s 30-tak raznovrsnih manifestacija.

Spomenut ćemo kazališne predstave: Bokeljski D-mol, Betula u malu valu, Inominato, te Jelena od Savoje, u produkciji Centra za kulturu iz Tivta. Istarsko narodno kazalište predstavilo se kazališnim predstavama Grubijani, te Štorija ud Otavija i Nikolette.

U Puli su se predstavili akademski slikari iz Boke: **Stanić, Macanović, Popadić, Slovinić, Berberović i Dragojević**, a u Tivtu je organizirana izložba Mediteranizam

i ludička umjetnost Hrvatske sa slikarima **Vaskom Lipovcem i Josipom Diminićem**.

Povijesni muzej iz Kotora, Muzej grada Perasta i Dijecezanski muzej kotorske biskupije predstavio se velebnom izložbom „Pomorci i trgovci Boke“ koju je u Povijesnom muzeju u Puli posjetilo preko deset tisuća posjetitelja.

U glazbenom dijelu programa sudjelovali su Operni studio iz Zagreba koncertom ozbiljne glazbe, Hrvatsko kulturno društvo Franjo Glavinčić iz Rovinja i vrsni glazbenici glazbenih škola Tivta i Kotora.

Puljanima su predstavljena neka djela bokeljske povijesti u produkciji NIP-a Gospe od

Škrpjela, a o njima su govorili književnik **Daniel Načinović** i **Marija Mihaliček**.

Suvremenu hrvatsku književnost predstavio je svojim djelima, književnik Danijel Načinović u pratnji kantautora i glazbenika **Bruna Krajcara**, priredivši književno glazbenu večer u Tivtu, Kotoru i Budvi.

Dio kulinarske tradicije Bokelja predstavile su Bisernice Boke uz nezaboravni glazbeni program kojemu su nazočili mnogi Bokelj iz Istre i njihovi prijatelji.

Etnografsko blago hrvatskih prostora kroz folklor dočarali su plesači KUD-a Uljanik, a Bokelji iz Istre, u tradicionalnim odorama bokelj-

Otvoranje slikarske izložbe u Tivtu

Izložba „Histria“ u Kotoru

Koncert flaute u Budvi

ske mornarice plesali su Kolo u Tivtu, Kotoru i Budvi.

„Susreti u Boki, susreti u Puli, uvijek su prigoda za razmjenu novih ideja, za pregršt novih vijesti sa sjevernih i južnih obala Jadrana“, rekao je u svom govoru na otvorenju predsjednik dr. **Fredi Tripović**.

Tako je bilo i ove godine na II. Danima istarske kulture u Boki. Četvorodnevnu manifestaciju, koju su organizirali općine Tivat i Kotor, grad Pula, Istarska županija i Hrvatska bratovština „Bokeljska mornarica 809“ Istarske županije, Pula, otvorio je tivatski gradonačelnik **Dragan Kankaraš**, a u ime istarskog izaslanstva na svečanosti su govorili **Jasna Jaklin Majetić**, član gradskog poglavarstva Pule i tajnica Gospodarske komore Istarske županije. U izaslanstvu iz Pule bila je nazočna i zamjenica pročelnika ureda za kulturu gospođa **Lidija Musi**.

Ovogodišnji program je bio prožet raznovrsnim kulturnim događanjima, susretima i športskim nadmetanjima bočarskih ekipa iz Istre i Tivta.

Otvorenje je počelo izložbom, umjetničkog fotografa **Euarda Strenje**, koji je po majci porijeklom iz Tivta. Ovaj nam se nadahnuti umjetnik predstavio s dvije izložbe. U galeriji Buća u Tivtu s izložbom nadrealne fotografije „Neke nove priče“, za koje je dobio niz priznanja u svijetu. O samoj izložbi govorio je **Neven Staničić**.

U Kotoru, u prostoru Pomorskog muzeja, otvorena je druga njegova izložba pod nazivom „Histria“, gdje su

istarskim gradićima pohodili foto-kamera **Euarda Strenje** i književnik **Danijel Načinović** koji nam je tu priču i ispričao na otvorenju izložbe. U ime Pomorskog muzeja govorila je **Mileva Vujošević**, direktorica muzeja.

Strenja nam se prestavio i kao glazbenik. Sa svojim prijateljem, **Ferruciom Polisom**, svirao je na klasičnoj gitari flamengo na otvorenju izložbe u Tivtu i na završnoj svečanosti koju će Tivćani, koji su bili u velikom broju, vjerujemo, još dugo pamtili.

U glazbenom programu predstavili su se duo flautistica **Nataša Dragun** i **Samanta Stell** te **Franko Božac** na bayanu, s djelima poznatih majstora klasične glazbe i istarskih autora.

Koncerti su održani u Tivtu, u Kotoru u katedrali Sv. Tripuna, i u crkvi Santa Maria in Punta u Budvi.

Iako, zbog akutne bolesti, **Franko Božac** nije nastupio u katedrali, koncert sakralne glazbe za dvije flautistice je bio posebno nadahnuće za njih same, što je mogla doživjeti i nažalost, malobrojna publika.

U programu je uključena i kazališna predstava **Gretica**, str. 89, kazališta Virovitica i INK Pula, u režiji **Roberta Raponje** odigrana u Tivtu i Kotoru.

Književnik, publicist i novinar, **Danijel Načinović**, prijatelj Bokelja, nadahnut ljepotom i duhovnošću Gospe od Škrpjela, koju je posjetio prvi put 2003. godine na našim susretima, napisao je jedno iznimno djelo, „Poemu o Gospi

od Škrpjela“. Tivćani i Kotorani su imali prigodu čuti i osjetiti, nadahnuo autorsko čitanje ovog djela uz glazbenu pratnju učenika glazbenih škola iz Kotora i Tivta.

Njegovanje hrvatskog jezika, za Hrvate u Boki od iznimnog je značaja, što potičemo i drugim akcijama. Osim knjiga, koje smo za prošlog boravka donijeli kao dar Hrvatskome građanskom društvu u Kotoru te Hrvatskome kulturnom društvu „Napredak“ iz Donje Lastve, ove godine je organiziran u Tivtu književni sat s djecom O. Š. „Drago Milović“ iz Tivta pod nazivom „More s pogledom na sobu“. Književnik **Danijel Načinović**, koji piše i za djecu, govorio je, čitao i razgovarao s djecom – i kako sam kaže – nije osjetio kako je prošao školski sat. Žao nam je da našu inicijativu upućenu HGDCG-u nismo mogli ostvariti i u Kotoru u odjeljenju hrvatske dopunske nastave.

Posebno smo zadovoljni s dogovorima koje smo postigli 21. rujna na sastanku, u sjedištu HGDCG-a, kojem su nazočili predsjednik, dr. **Ivan Ilić**, podpredsjednik gospodin **Tripo Schubert**, zamjenica pročelnika ureda za kulturu grada Pule, gospođa **Lidija Musi**, predsjednik Hrvatske bratovštine „Bokeljska mornarica 809“ Istarske županije dr. **Fredi Tripović** i dr. **Vlasta Urban Tripović**.

Dogovorena je suradnja u organiziranju III. Dana Bokeljske kulture u Istri slijedeće godine u Puli.

Ovogodišnjoj manifestaciji, kao i svake godine pridružio

se i veći broj gospodarstvenika u organizaciji Gospodarske komore Istarske županije i ureda Hrvatske gospodarske komore u Kotoru. Sklopljen je niz dogovora za buduću gospodarsku suradnju, što daje mogućnost za otvaranjem novih radnih mjesta za Hrvate iz Boke kotorske.

Posebna nam je bila čast i zadovoljstvo kontaktirati s generalnim kozulom RH u Kotoru, gospodinom **Ivanom Škarićem**, koji je našao vremena biti na priredbama u Kotoru i Budvi te završnoj večeri u Tivtu, promovirajući i podržavajući našu manifestaciju.

Ovom prigodom bi se željeli zahvaliti domaćinima: gradovima Tivtu i Kotoru, Kulturnom centru iz Tivta, Pomorskom muzeju iz Kotora, Katorskoj biskupiji i biskupu msgr. **Iliji Janjiću**, don **Filipu Janjiću**, župniku Budve, na podršci i pomoći u organiziranju ove manifestacije. Glavnom koordinatorskom gospodinu **Branku Peanu** iz Tivta, posebna zahvalnost na neizmjernom strpljenju u rješavanju svih problema i brizi za sve goste iz Pule koji nose divne uspomene na ljepote i gostoljubivost Boke i Bokelja.

Iza nas su još jedni Dani Istre u Boki koji su, vjerujem, i ovaj put ostavili svoj trag u vašim i našim sjećanjima i koji će biti poticaj raznolikim plodovima suradnje u budućnosti.

Dr. Fredi Tripović

(autor je predsjednik Hrvatske bratovštine „Bokeljska mornarica 809“ Istarske županije, Pula)

*Povodom općinske odluke o prenamjeni prostora Galerije „Stari Grad“
na Trgu od oružja u poslovni prostor*

Treba li Kotoru galerija?

■ Kotoru je potrebna ne samo galeriju nego i muzej grada. Bez te dvije institucije teško bi bilo zamisliti jedan ovakav grad. Na žalost, već su potrošeni neki prostori, u kakvim se u svijetu nalaze kulturne institucije, za neke druge, njima neprimjerene sadržaje ■

Nakon odluke lokalne vlasti o prenamjeni u poslovni prostor prostorija Galerije „Stari grad“ na Trgu od oružja, u sjeni kulturnih zbivanja vođen je pravi mali rat, s neizbježnom političkom konotacijom. Oni koji su donijeli ovakvu odluku, argumentirali su to materijalnim stanjem, a oni koji su joj se protivili, činjenicom kako Kotor treba galeriju, što ne poriču i oni prvi. Glavni argument ovim posljednjim jest status Kotora na listi svjetske prirodne i kulturne baštine UNESCO-a. Autor ovog priloga neće presuđivati, ali koristi pravo na javnu riječ.

Kotor je imao prostor namijenjen Muzeju socijalističke revolucije i drugi, Galeriji solidarnosti. Oba na katovima Kneževe palače. Glavni građevinski radovi za navedenu namjenu bili su završeni krajem osamdesetih. Zbog čega je ovom spomeniku dana ovakva namjena? Zbog toga što se željelo objektu dati primjerene sadržaje, i, iskoristiti kontinuitet šetnice preko zapadnih dijelova bedema, od Citadele do gradskih vrata na Gurdicu, ali i vratiti karakter i namjenu zgradi Gradske vijećnice, a Citadeli za noćne zabavne sadržaje.

Početkom devedesetih, netko je ocijenio kako ne treba takav prostor „žrtvovati“ za navedenu namjenu, mislim na Kneževu palaču. Možda su nekome smetali nazivi? Ovo posljednje bih mogao razumjeti, ali ne i prihvatiti promjenu namjene. Jer, u crkvi Svetog Duha odavno se ne služi Sveta misa, ali je izvrsna koncertna sala. Zar ne bi prostor Kneževe palače

odgovarao Muzeju grada Kotora i Galeriji crkvenih slika i svetačkih relikvija? Kao stalnim postavkama! Naravno i za one koje bi se povremeno organizirale? Netko je odlučio prostor prenamijeniti u poslovni (apartmanski smještaj) koji još uvijek nije u funkciji. Ni gradski bedemi u tom dijelu nisu u funkciji.

Kao da Kotor u to vrijeme nije bio grad UNESCO-a (kako često zloupotrebljava-

nalaze kulturne institucije, za neke druge, njima neprimjerene sadržaje.

Kotor, na žalost nema odgovarajući tehnički pripremljeni prostor za javna okupljanja, manje kongrese, simpozije i slične skupove. Pa i Skupština općine koristi privremeni smještaj za svoja zasjedanja.

Ovo kulturno ljeto je pokazalo kako nedostaje, tek osnovana Turistička organizaci-

Kulturnu ponudu kao turističku prednost Kotor još nedovoljno koristi. Istina, kulturna ponuda u turizmu, još uvijek je slabija strana turističke ponude Crne Gore. A to je šteta.

Šteta je, što Kotor nema kalendar, makar tradicionalnih manifestacija, već se neke pomiču iz godine u godinu za neki drugi datum.

Na kraju, ne i po značaju, treba kazati, Kotor je imao

Galerija „Stari grad“ na Trgu od oružja – budući poslovni prostor

mo ovu riječ)? Naravno, bio je, čak više od desetljeća.

I ponovno ne želim presuditi, ako je riječ o prenamjeni navedenog prostora. Možda bi mi netko, opravdano, prigovorio pristranost, jer sam jedan od aktivnih sudionika, na žalost rijedak, jer su neki koji su realizirali prvobitnu namjenu, umrli. Ako je bila greška, grijeh na našu dušu.

Ali, ja danas iskreno mislim kako Kotor treba muzej grada i galeriju. Bez te dvije institucije teško bi bilo zamisliti jedan ovakav grad. Na žalost, već su potrošeni neki prostori, u kakvim se u svijetu

ja općine, koja bi trebala preuzeti vodeću funkciju kada je u pitanju Kotor kao turističko odredište. Nadamo se da će tako i biti. Ne samo u svezi s kulturnom nego i ukupnom turističkom ponudom i koordinirajući faktor sa subjektima čija djelatnost nije isključivo u funkciji turističke ponude.

Nadamo se kako će Kotor postati sjedište nekih institucija kulture republičkog značaja. Za sada je to samo Pomorski muzej. Malo za grad koji sudjeluje s oko 40 % nepokretnog i oko 60 % pokretnog spomeničkog fonda Crne Gore.

bogato i vrlo kvalitetno kulturno ljeto. Najveći dio posla iznijeli su dragovoljci, radeći bez naknade za svoj rad, a visoki profesionalci u smislu uloženog znanja i truda. Bilo bi zanimljivo napraviti bilancu utrošenih sredstava za pobrojena kulturna događanja i izvore financiranja. Kako bi se vidjelo koliko su u financiranju sudjelovali oni koji su od tih događanja ostvarili značajne prihode?

I zbog ovoga je nužno čim prije konstituirati Turističku organizaciju. Kako bi se korisnici prednosti koje donosi turizam prepoznali po članarini.

Prof. dr. Milenko Pasinović

Koliko brinemo na našem kulturnom naslijeđu?

Svjetsko, a naše

■ *Kotorsko-risanski zaljev je nakon katastrofalnog potresa 1979. godine upisan na listu svjetske, prirodne i kulturne baštine UNESCO-a. Na temelju obveza koje iz tog proistekle, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture propisao je uvjete urbanističkog i prostornog planiranja koji se, na žalost, u praksi sve manje poštuju* ■

Svjetsko po vrijednosti, a naše po brizi koju moramo pokazati. Nemojmo dopustiti stranim stručnjacima podučavati ili opominjati. Poslušajmo glas onih koji to vide, osjećaju i pate, jer žive u ovom kraju. Ali samo naša ljubav, ako ne bi imala podršku lokalne zajednice, njenih organa, kao i resornih organa Republike Crne Gore i institucija za zaštitu prirode i kulturnog naslijeđa, nalikovala bi na nesretno zaljubljenice.

Ne. Nije riječ o reklamama, a naše po brizi koju moramo pokazati. Naslov se učinio zgodnim odraziti tekst koji slijedi. Riječ je o svjetskoj prirodnoj i kulturnoj baštini koja se nalazi na listi UNESCO-a, odnosno o Kotorsko-risanskom zaljevu, koji mi baštinimo, a svojim univerzalnim vrijednostima pripada svima.

Iako je riječ o području univerzalnih vrijednosti ipak se trebao dogoditi katastrofalni potres 1979. godine, kako bi se „shvatilo“ njihovo značenje, odnosno posljedice eventualnih oštećenja ili gubitaka u nekom od idućih potresa, ili drugih katastrofa izazvanih prirodnim putem ili djelovanjem čovjeka.

Tragove svoje moći ostavili su brojni potresi u prošlosti. Ali oni, potresi, ovdje su bili i inspiracija jer su se porušeni objekti obnavljali u stilu vremena obnavljanja objekta, a ne u stilu vremena u kome je nastao. Zato, na ovom području, slojevitost kultura susrećemo i u pojedinim objektima, što ih danas čini svojevrsnim arhitektonsko-umjetničkim spomenicima.

Svoj smisao za simbiozu s prirodom čovjek je iskazivao poštujući njene zakonitosti,

Boka je, približno, današnji geografski izgled dobila prije oko 10.000 godina, a prije gotovo 5.000 godina, tragovi materijalne kulture govore o uspostavljenoj simbiozi prirode i ljudskog stvaralaštva. Od najstarijih tragova neolita od danas, postoje tragovi materijalne kulture u kontinuitetu, njihova slojevitost i raznovrsnost. Po njima prepoznajemo stanovnike ovog područja, njihov način života, zanimanje, odnos prema kulturnom stvaralaštvu, ali i one koji su mirnim putem ili nasilno uspostavljali vlast nad ovdašnjim stanovništvom. Svi su oni, na svoj način, ostavili tragove.

počevši od prirode i karaktera reljefa do uporabe lokalnog, prirodnog, materijala za gradnju. Materijal je dovožen iz sličnih područja ali on nije bio u „sukobu“ s lokalnim okruženjem.

Ni urbanim rješenjima nije bio narušen odnos prema pri-

Kotor, pogled na stari grad i zaljev s gradskih zidina iznad Gurdića

rodi, ni prema ljudima, stanovnicima tih naselja, niti prema funkcijama koja su obavljala ta naselja.

I kada za ovo ne bi postojali pisani dokumenti kojima su regulirani urbano-tehnički uvjeti gradnje, o tome govore materijalni dokazi.

Osim prirodnog i strukturnog karaktera lokalnog rejljefa, poštovan je i prihvatljivi kapacitet prostora, ne samo kopnenog već i morskog, kako u njihovoj urbanizaciji tako i u eksploataciji.

I generacija kojoj pripada autor ovog priloga zatekla je dobrim dijelom očuvan prostor o kome je riječ.

Opravdano je bilo strahovanje kako potres iz 1979. neće, po svim posljedicama, biti sličan prethodnim, najmanje po očuvanju prostora, a posredno i graditeljskog nasljeđa. Obveze koje je tadašnja država uzela na temelju upisa područja Kotora u listu svjetske prirodne i kulturne baštine UNESCO-a, i s tim u vezi, one koje je preuzeo novoosnovani Općinski zavod za zaštitu spomenika kulture, rezultirale su Odlukom o općim uvjetima za izvedbu radova na objektima u zaštićenom prirodnom i kulturno-povijesnom području Kotora, usvojenoj na sjednici Skupštine općine pod brojem 01-683/1-81, od 10. veljače 1981. godine. Jedan od prvih, općeobvezujućih, dokumenata koji je donijela lokalna skupština, na predlog Općinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture nepune dvije godine nakon katastrofalnog potresa i odmah nakon zbrinjavanja nastradalog stanovništva i dijela pokretnog spomeničkog fonda, kao i neposredno nakon preventivne sanacije kapitalnih spomenika kulture. A, svakako, prije početka trajne sanacije i izgradnje novih objekata i dijelova naselja trajnog karaktera.

Ne znam je li citirana Odluka još, formalno-pravno, na snazi. Znam da faktički nije. To, uostalom, nije teško uočiti.

Odlukom su precizirani uvjeti i način gradnje, vrsta ma-

terijala, kao i urbanističko-tehnički uvjeti za gradnju. Član 9. Odluke odnosi se na uvjete urbanističkog i prostornog planiranja. Član 10. govori o obvezi upotrebe kamena za gradnju kuća u priobalnom pojasu, dok se članovi 11, 12. i 13. odnose na očuvanje mula i mandrača, morske i kopnene flore i faune.

Kako se i u kojoj mjeri odnosilo prema području upisanom u svjetsku prirodnu i kulturnu baštinu UNESCO-a, govore statistički podaci koji se odnose na period između dva posljednja popisa stanovništva, dakle, 1991.-2003. godine.

Po broju stanovnika općina Kotor je u promatranom razdoblju zabilježila najmanji porast u odnosu na ostale primorske općine, svega 538 stanovnika ili 2,4 % više u odnosu na 1991. godinu. U istom razdoblju u općini Kotor zabilježen je apsolutni porast broja stanova 2.327 ili 29,4 %. Jasno je, kako prirodni prirast broja stanovnika nije uvjetovao ovoliki porast broja stanova. Naravno, riječ je o vikend kućama i stanovima, revitaliziranim, prenamijenjenim ili novosagrađenim. Tome su porastu „pridonjeli“ i Hrvati koji su iselili u Hrvatsku i učinili zamjenu po načelu vikendica za vikendicu, samo na drugom odredištu. Tako smo u Perastu na 135 domaćinstava dobili 131 vikend kuću, odnosno stan, u Stolivu na 126 domaćinstava 257 vikend stanova – kuća, Orahovcu na 116 domaćinstava 150 vikend kuća ili stanova, do drastičnog primjera Ljute u kojoj na 53 domaćinstva dolazi 151 vikend kuća ili stan, ne računajući one u izgradnji.

Zaštićeno područje na listi

svjetske prirodne i kulturne baštine UNESCO-a ima 47 km obale koju stalno naseljava 18.597 stanovnika ili 82 % stanovništva općine. Na tom dijelu obale nalazi se 2.429 vikend kuće ili stana, s preko 8.500 kreveta i 3.738 kreveta u komercijalnom smještaju. O kapacitetima u domaćinstvima nemamo podataka. Međutim, sigurno je kako na obali od 47 km ljeti boravi oko 31.000 stanovnika i turista. To znači, kada bi svi oni, istodobno otišli na kupanje, pripalo bi im po 0,75 m obale, odnosno 1 km obale gravitira 189 kuća ili stanova ili 51 vikendica. Uz obalu je izgrađeno 120 novih mula u koja je ugrađeno preko 3.000

m³ materijala. Kapacitet izvorišta

pitke vode u međuvremenu nije se bitno promijenio. Značajno su smanjene zelene površine.

Eto, to su neki od pokazatelja ljudske aktivnosti na zaštićenom području u proteklih nešto više od deset godina.

Istina, u to vrijeme su izvršeni sanacijski radovi na mnogim spomenicima kulture, među kojima najznačajnijem, Katedrali, palači Tripković, u toku su radovi na palati Zmajevića u Perastu. Nekoliko spomenika je devastirano intervencijama na njima, a pojedine spomeničke cjeline neposrednom i neprijemnom gradnjom u okruženju, kao npr. u Stolivu, Prčanju, Mulu i Dobroti. Neki od spomenika čekaju bolja vremena, ako dočekaju, kao npr. gradski bedemi, Sveti Eustahije, Sveti Nikola na Prčanju, Gabela u Risnu, neke palače u Perastu i dr.

Od devastacije nisu pošteđena ni neka podmorska arheološka nalazišta. Navedeni primjeri, na žalost, govore kako nismo na-

stavili tradiciju naših predaka. A, kako bi stvar bila čudnija, nije ni bilo potrebe za tako intenzivnom gradnjom, jer ona nije u funkciji povećanja broja stalnih stanovnika. Naprotiv, opaženo je opadanje broja stalnih stanovnika u priobalnim naseljima: Morinju, Orahovcu, Kostanjici, Perastu i Strpu. Pa od kuda potreba za toliko izgrađenih objekata bez dozvole, u Dobroti njih 70?

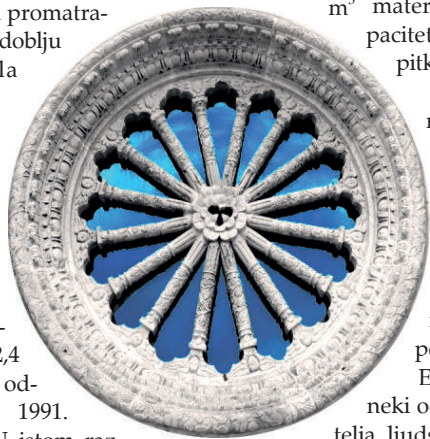
Kotor, godinama participira s 4% u smještajnim kapacitetima Crne Gore, što znači da mu smanjivanje receptivnih kapaciteta prirodnog prostora, zbog pretjerane gradnje vikend kuća i stanova, ozbiljno prijeti povećanju tog udjela a sigurno, njihovom standardu koji proizilazi iz standarda prirodnih kapaciteta (plaža, zelenih površina, vodosabdijevanja, površina za rekreaciju) itd.

Uz priznanje za ono što je pozitivno urađeno, ne mogu se izuzeti iz odgovornosti resorni lokalni i republički organi, čemu je na ruku išao i nedostatak prostorno-planске i projektne dokumentacije za neka naselja, Perast, na primjer.

Master plan razvoja turizma do 2020. godine prepoznao je Boku Kotorsku kao zonu razvoja selektivnih oblika turizma (nautičkog, kongresnog, kulturnog, „wellnes“ itd.) koji se temelje na stvorenim uvjetima prirodnog okruženja i kvalitete izgrađenog prostora i njihovima zajedničkim receptivnim kapacitetima. Novog prostora za gradnju nema, a i kada bi ga bilo, ne bi ga trebalo koristiti za svrhe u koje je do sada korišten. Osim toga, prihvatni kapacitet prirodnog i izgrađenog prostora podliježe standardima koje postavljaju pojedini oblici turizma.

Dostignuti stupanj izgrađenosti prostora koji se nalazi na listi svjetske prirodne i kulturne baštine UNESCO-a već ozbiljno opominje s aspekta ugroženosti tog nasljeđa. I zahtjevi održivog razvoja također.

Prof. dr. Milenko Pasinović

Hrvatske udruge i stranka trebaju se više angažirati u „Glasniku“

29. kolovoza 2005.

Donacija boćarskom klubu „Napredak“ iz Tivta

Novoosnovani boćarski klub „Napredak“ iz Tivta zaprimio je poziv boćarskog kluba „Olimpija“ iz Osijeka sudjelovati na 6. Memorijalnom boćarskom turniru „Milenko Tomas“ 10.–11. rujna 2005. god. Uprava kluba „Napredak“ zatražila je našem Društvu novčanu potporu, pa je iz svojeg skromnog proračuna Društvo izdvojilo 100 eura te doniralo i nekoliko knjiga iz svoje izdavačke djelatnosti.

06. rujna 2005.

VII. sjednica Predsjedništva

Održana je VII. sjednica Predsjedništva s Dnevnom redom:

- Financijsko poslovanje u posljednjih 7 mjeseci.
- Razmatranje izvještaja sa sastanka školskog odbora.
- Razmatranje termina prezentacije tiskanih knjiga izdavačke djelatnosti Društva.
- Sudjelovanje na Tjednu hrvatskih manjina u Zagrebu i posjet institucijama značajnima za rad Društva.
- Razno.

O prvoj točki izneseno je izvješće o prihodima i rashodima Društva za razdoblje posljednjih 7 mjeseci. Konstatirano je kako se predviđeni prihodi ne ostvaruju planiranim dinamikom.

Izvješće sa sastanka školskog odbora dopunske nastave hrvatskog jezika podnijeli su **Marija Nikolić** i **Ljubinko Biskupović**. Iskazane su neke nedorečenosti koje treba razmotriti na predstojećem sastanku člavnika Društava i stranke.

Predstavljanje knjiga izdavačke djelatnosti Društva

„Hrvati u Crnoj Gori“, „Perast još živi“, „Život i djelo Vladislava Brajkovića“, te knjige spisateljice Vesne Ratković „Iskustva mladih“, predviđeno je za listopad i studeni. Za koordinaciju ovih aktivnosti zadužena je **Selma Krstović**.

U sklopu „Tjedna Hrvata iz Makedonije“ predviđeno je sudjelovanje našeg izaslanstva na Forumu o nacionalnim manjinama u Europi, a boravkom u Zagrebu posjetile bi se i odgovarajuće institucije i osobe s kojima naše Društvo ima dugogodišnju suradnju.

Pod točkom Razno odlučeno je našeg povjerenika za državu Hrvatsku, **Krunoslava Težaka** iz Dubrovnika, pozvati na slijedeću sjednicu Predsjedništva, a **Dariju Musiću**, bivšem članu Predsjedništva, uručit će se odluku o razrešenju. Musić će nastaviti raditi na uređivanju časopisa „Hrvatski glasnik“ i internet stranice Društva. Dogovoreno je u listopadu upriличiti sastanak s novim dogradonačelnikom Grada Splita **Božidarom Čapalijom**, uz posredovanje **Branke Bezić Filipović**, predstavnika HMI-ja u Splitu. Branka Bezić nas je također obavijestila kako je pozitivno riješen naš zahtjev za smještaj **Ivana Brajaka**, studenta 4. godine glazbene akademije u Splitu. Ivan će se za vrijeme školovanja u Splitu pripremati za voditelja budućeg mandolinskog orkestra u Kotoru, koji planira ustrojiti naše Društvo u suradnji s orkestrom „Sanctus Domnio“ iz Splita.

07. rujna 2005.

Poziv na upis dopunske nastave Hrvatskog jezika

Kako uskoro započinje nova školska godina 2005/2006., a time i dopunska nastava na

hrvatskom jeziku (već drugu godinu nakon ustroja razreda u Kotoru i Tivtu), Društvo poziva putem lokalnih radio postaja na upis novih polaznika. Osim hrvatske djece, nastavu, ako to žele, mogu pohađati i srpska, crnogorska te ostala djeca.

07. rujna 2005.

Sjednica UO HGDCG Podružnice Bar

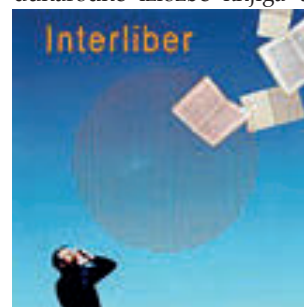
Upravni odbor HGDCG-a Podružnica Bar, održao je svoju redovnu 28. sjednicu. Na sastanku je **Božo Šaltić**, kao jedan od voditelja druge grupe djece na ljetovanju u Zagrebu u kolovozu, podnio izvješće te govorio o uspješnosti i korisnosti ovakvih ljetovanja. Predsjednik **Martijepović** obavjestio je o uspješnosti provedbe humanitarne akcije Društva „Pelene za odrasle“ u Baru. Božo Šaltić podnio je ostavku na članstvo u UO zbog zdravstvenih problema u obitelji, što je prihvaćeno uz puno razumijevanje. Na njegovo je mjesto imenovana **Marta Anđelić**. **Dragica Leković** istupila je iz članstva i vratila člansku iskaznicu. **Radojka Mijač** također, bez obrazloženja. **Anto Baković** dao je primjedbu Predsjedništvu u Kotoru kako UO Podružnice Bar nije još dobio odgovore na tražene upite. **Vladimir Marvučić** prisutne je izvjestio o susretima u Kölnu i posjetu svetog Oca, kada je nazočilo i 15 hodočasnika iz Bara.

08. rujna 2005.

Poziv HMI na izložbu nakladničke djelatnosti

Hrvatska matica iseljenika Zagreb pozvala nas je na Izložbu nakladničke djelatnosti hrvatskog iseljeničtva te

nakladničke djelatnosti hrvatskih manjina Europe, koja će se održati od 8. do 12. studenoga 2005., u sklopu međunarodne izložbe knjiga u

Hrvatskoj „Interliber“. Nju već 28. put tradicionalno svake jeseni priređuje Zagrebački velesajam. Pozivu smo se odazvali i poslali našu prijavu.

09. rujna 2005.

Pisma zahvale

Čelnicima Turističke zajednice Grada Zagreba i ljetovalištu Gradu mladih „Vladimir Nazor“ u Granešini – Zagreb, gdje su naša djeca boravila za vrijeme ovogog-

dišnjeg ljetovanja, upućena su pisma zahvale.

10. rujna 2005.

Antunu Tomiću dodijeljena nagrada „Merito navali“

U palači Grgurin, našem je članu i suradniku „Hrvatskog glasnika“, te dugogodišnjem knjižničaru te ustanove Antunu-Tonku Tomiću dodijeljena nagrada „Merito navali“, a povodom Dana Pomor-

skog muzeja u Kotoru. Nagradu Pomorski muzej dodjeljuje svake godine, a povodom dana osnivanja Muzeja 10. rujna.

Antun Tomić

Na svečanosti su govorili dr. Miloš Milošević i kustos Petar Palavršić, a Mileva Vujošević, ravnateljica muzeja, predala je nagradu. U glazbenom dijelu je nastupila klapa „Bokeljski mornari“ iz Kotora.

14. rujna 2005.

Poziv na „Forum hrvatskih manjina 2005.“

Zaprimili smo poziv Hrvatske matice iseljenika iz Zagreba za već tradicionalno sudjelovanje na „Tjednu hrvatskih manjina“, koji se održava svake godine u Zagrebu posljednjeg tjedna mjeseca rujna.

Ove godine Tjedan je posvećen Hrvatima iz Makedo-

nije u čijem sklopu će se održati i „Forum Hrvatskih manjina 2005.“, 27. rujna 2005. god. u prostorijama HMI-ja. Na ovom stručnom skupu govoriti će o statusu, problematici i aktivnostima vezanim za hrvatske manjine u europskim državama predstavnici Slovačke, Slovenije, Austrije, Italije, Mađarske, SiCG, Rumunjske, Češke i Makedonije. Izlaganje o stanju nacionalne manjine Hrvata u Crnoj Gori na Forumu

imat će predsjednik HGDCG-a dr. Ivan Ilić.

14. rujna 2005.

Sastanak predstavnika Hrvatskih društava i političke stranke

Predsjedništvo HGDCG-a iz Kotora poslalo je prošli mjesec pismeni poziv čelnicima hrvatskih udruga i političkoj stranki: **Mariji Vučinić**, VD predsjedniku HGI-ja iz Tivta, **Vedranu Miloševiću**, HGI-ja – ogranak Kotor, **Silviju Markoviću**, predsjedniku HKD „Napredak“ – Donja Lastva (Tivat), te učiteljici dopunske škole na hrvatskom jeziku **Maji Širola**, za održavanje sastanka, a u povodu razgovora o nekim zajedničkim aktivnostima i općoj problematici.

Sastanku u Kotoru u prostorijama HGDCG-a presjedao je predsjednik HGDCG-a dr. Ivan Ilić. Nazočili su: Marija Vučinić, VD predsjednik HGI-ja, **Branko Pean**, tajnik HKD-a „Napredak“, i učiteljica hrvatske dopunske nastave Maja Širola, a predstavnik HGI-ja – ogranak Kotor nije se odazvao pozivu.

Predloženi dnevni red je prihvaćen i diskusija se vodila po sljedećim tačkama:

- Zajednički rad i koordinacija na provedbi dopunske nastave na Hrvatskom jeziku.

- Problematika sudjelovanja hrvatskih udruga i političke stranke, svojim priložima u časopisu „Hrvatski glasnik“.

- Rasprava oko novog zakona o zimskom školskom raspustu u Crnoj Gori.

- Ažuriranje i svrsishodnost izdavanja potvrda hrvatskih udruga i stranke osobama koje potražuju hrvatsku domovnicu.

- Sudjelovanje na Tjednu hrvatskih manjina u Zagrebu.

Po prvoj točki dnevnog reda zaključeno je, neka hrvatske udruge i stranka zajednički upute Vladi Republike Crne Gore, odnosno ministru prosvjete i znanosti **Slobodanu Backoviću**, zahtjev za uvođenje postojeće dopunske nastave na hrvatskom je-

ziku kao izbornog predmeta u školama gradova gdje žive Hrvati, te to elaborirati i predati ministru svu potrebnu dokumentaciju koja bi bila osnova za takvo traženje. Razmatrala se i mogućnost otvaranja dopunske nastave hrvatskog jezika i u drugim gradovima, gdje za to postoji zanimanje i mogućnost. Također je zatraženo neka učiteljica hrvatske dopunske nastave napiše svoj prilog u „Hrvatskom glasniku“ o radu i djelovanju nastave.

U drugoj točki dnevnog reda presjedavajući dr. Ilić iznio je problematiku Uredništva „Hrvatskog glasnika“ o nesudjelovanju svojim priložima ostalih hrvatskih udruga u kreiranju časopisa. Zatraženo je da svojim priložima o radu i aktivnostima hrvatske udruge i politička stranka izvješćuju javnost o svojim projektima i radu, kako političkom tako i kulturnom.

U trećoj točki dnevnog reda zajednički je stav svih prisutnih neka se službeno i preko javnih glasila obrate ministru Backoviću za promjenu termina zimskih praznika, koji je nedavno donesen novim zakonom, tj. neka se početak premjesti od sadašnjeg 31. prosinca na 24. prosinca, kako bi se njima obuhvatio i katolički Božić, a ne kao sada samo Nova godina i pravoslavni Božić.

Četvrta točka dnevnog reda podjela je mišljenja oko svrsishodnosti i načina izdavanja potvrda hrvatskih udruga i stranke o dokazivanju pripadnosti hrvatskom narodu osobama koje podnose zahtjev za hrvatsko državljanstvo. Zaključeno je da se osnuje izaslanstvo i zatraži prijam kod Generalnog konzula RH u Kotoru zbog razgovora o tome i donošenju konačnog zaključka, je li takva potvrda danas svrsishodna i potrebna. Ako jest, neka se učine ispravke i dopune dosadašnjeg načina izdavanja potvrda.

Predsjedavajući dr. Ilić je obavijestio i kako je naše Društvo pozvano od strane Hrvatske matice iseljenika iz

Zagreba na Forum hrvatskih manjina 2005., u sklopu Tjedna Hrvata iz Makedonije 27. rujna. Najavljena tema Foruma je: status, problematika i aktualnosti vezane za hrvatske manjine u europskim državama, o čemu će dr. Ilić govoriti na Forumu, pa moli predstavnike hrvatskih udruga i stranke neka daju svoje izvješće o njihovom dosadašnjem radu i budućim projektima i aktivnostima, kako bi to mogao uključiti u svoj referat i iznijeti na Forumu u Zagrebu.

Sastanak je završen uz konstataciju kako ovakva druženja trebaju biti češća.

14. rujna 2005.

Poziv na međunarodnu izložbu jaslica i sakralne umjetnosti u Hrvatskoj

Gospođa Maja Mozara, predstavnik Hrvatske matice iseljenika iz Dubrovnika, pozvala nas je na prvu međunarodnu izložbu jaslica i sakralne umjetnosti u Hrvatskoj, nazvanu „Miris, zlato i tamjan“, u Dubrovniku od 13.

prosina do 6. siječnja iduće godine. Izložba će se održati u organizaciji udruge „Martin Dubrovnik“, a suorganizatori su Državni arhiv u Dubrovniku i Hrvatska matica iseljenika. Izložba će biti pod pokroviteljstvom grada Dubrovnika, Dubrovačko-neretvanske županije, Turističke zajednice Grada Dubrovnika i Turističke zajednice Dubrovačko-neretvanske županije. Ovaj projekt ima i potporu Predsjednika Republike Hrvatske.

U razdoblju od blagdana Sv. Lucije 13. prosinca, pa do blagdana Sv. Tri Kralja 6. siječnja, cijela povijesna jezgra Dubrovnika bit će kamena pozornica za kulturni program ove manifestacije, ali i velika slobodna izložbena zo-

na posvećena magičnoj atmosferi Božića. Tijekom 25 dana trajanja izložbe moći će se posjetiti tradicionalne jaslice u dubrovačkim crkvama, skulpture na otvorenom i jaslice izložene na najljepšoj europskoj ulici – Stradunu. U prekrasnim renesansnim palačama u centru Grada predstaviti će se jaslice iz cijelog svijeta, ali i druga djela sakralne tematike. Bit će predstavljeni KUD-ovi i folklorne skupine iz cijelog svijeta s božićnim običajima i napjevima. I maleni će imati svoj program gdje će slušati bajke, gledati lutkarske predstave i okušati se radionicama u izradi jaslica. Bit će dodijeljene i nagrade „Originalnost“, „Kreativnost“ i „Najbolji dječji rad“.

17. rujna 2005.

Početak dopunske nastave na hrvatskom jeziku

Započeta je nova školska godina 2005/2006., a njome i dopunska nastava na hrvatskom jeziku. Polaznici škole imali su svoj prvi sat u novoj školskoj godini u Kotoru i Tivtu, koju i ove godine vodi učiteljica Maja Širola. Do sada se upisalo 5 novih polaznika, a ukupno ih je 80. Svim polaznicima hrvatske nastave i učiteljici Širola HGDCG želi dobar početak i uspješnu novu školsku godinu.

19. rujna 2005.

Ulovio morskog diva

Novljanin **Silvio Tonsati**, dugogodišnji član Društva, inače predani ribar koji se ti-

Ulov za pamćenje

me bavi već 40 godina, sedam milja od Rta Oštro na ulazu u Boku kotorsku, na parangalu

je ulovio morskog diva, „Mobulu mobilar“, teškog čak 123 kg. Raspon krila tog diva veći je od dva metra. Riječ je o ribi srodnoj manti – raži koja je rasprostranjena u Sredozemlju i Atlantiku, od Portugala do Senegala. Ima je i oko Floride (SAD). Bezopasna je za čovjeka, hrani se planktonima, a spada u jestive vrste. Iste noći Silvio je ulovio i sabljarku od 12 kg. Čestitamo Silviju na ulovu.

21. rujna 2005.

Susret izaslanstva Pule i HGDCG-a – Kotor

Za vrijeme održavanje manifestacije „Dani istarske kulture u Boki kotorskoj“ upriličen je susret s izaslanstvom „Hrvatske bratovštine Bokeljske mornarice 809“, podružnica Pula, u sastavu: dr. **Fredi Tripović**, predsjednik, dr. **Vlasta Urban Tripović** i po-

Susret s izaslanstvom Pule

moćnik pročelnika za kulturu Pule **Lidija Musi**. Našu udругu su predstavljali: dr. **Ivan Ilić**, predsjednik, **Tripo Schubert** i **Selma Krstović**. U prostorijama Društva u vrlo srdačnom i prijateljskom druženju, razgovaralo se o tradicionalnim susretima Istre i Boke i o našem sudjelovanju na tim manifestacijama.

Kako bi se naše Društvo aktivnije uključilo u ove manifestacije, treba ih uvrstiti u planirani godišnji program aktivnosti, te unaprijed i na vrijeme s organizatorima, u našem slu-

čajju Općinom Kotor, dogovoriti naše sudjelovanje, zaključeno je tim povodom. Pre-

doženo je neka se u predstojećem susretu u Puli, iduće godine, naše Društvo uključi s dijelom svojeg programa. Gosti su se interesirali o radu i uspjesima Društva kao i o problemima s kojima se susrećemo.

Detalnije o manifestaciji „Dani Istre u Boki“ možete pročitati na str. 18 Glasnika.

26. rujna 2005.

Suradnja s Poglavarstvom Grada Splita

Nakon izbora novih članova Gradskog poglavarstva Splita, posredstvom predstavnik HMI-ja u Splitu, **Branke Bezić Filipović**, uspostavljen je kontakt s novim čelnicima Poglavarstva. Poslato je pismo – zamolba gradonačelniku **Božidaru Čapaliji** za skoriji mogući susret našeg izaslanstva s čelnicima poglavarstva, zbog nastavljanja dosadašnje plodne suradnje.

Božidar Čapalija

27. rujna 2005.

Tjedan Hrvata iz Makedonije

Hrvatska matica iseljenika i njezin Odjel za hrvatske manjine tradicionalno je održala ovogodišnju, jedanaestu za redom, manifestaciju Tjedna hrvatskih manjina od 26. do 29. rujna, kojom se u Zagrebu predstavljaju hrvatske manjine iz Europe.

Ove godine manifestacija je bila posvećena kulturnom i društvenom životu hrvatske zajednice u Makedoniji. Cilj tih matičinih godišnjih tjednih manifestacija je predstaviti domaćoj javnosti kulturne i društvene sadržaje vezane uz život manjinskih hrvatskih zajednica u europskim zemljama.

U sklopu te manifestacije održan je Forum hrvatskih

manjina – stručni skup za razmatranje statusa i problematike hrvatskih manjinskih zajednica u Europi, na kojem je bilo zastupljeno i naše Društvo, s predsjednikom i tajnicom na čelu.

Više o tome na str. 8 Glasnika.

28. rujna 2005.

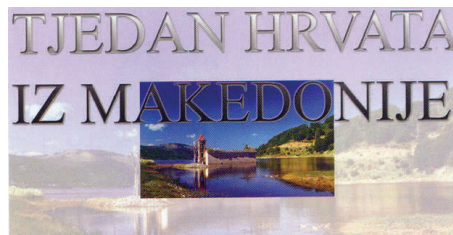
VIII. sjednica Predsjedništva

Predsjedništvo HGDCG-a održalo je svoju redovnu VIII. sjednicu. Na sjednici je predsjednik dr. **Ivan Ilić** podnio izvješće o boravku izaslanstva Društva na Tjednu hrvatskih manjina u Zagrebu posvećenom Hrvatima Makedonije. Prvog dana svečanog otvaranja Tjedna Hrvata iz Makedonije naše izaslanstvo imalo je niz zanimljivih i korisnih susreta s istaknutim osobama političkog i društvenog života grada Zagreba te državnog vrha Republike Hrvatske. Drugog dana boravka sudjelovalo je na Forumu hrvatskih manjina – stručnom skupu za razmatranje statusa i problematike hrvatskih manjinskih zajednica u Europi (sudjelovali su samo pozvani). Naš predstavnik dr. **Ivan Ilić** imao je svoj referat „Stanje hrvatske manjine u Crnoj Gori“.

Svoj boravak u Zagrebu dr. **Ivan Ilić** i **Marija Nikolić** iskoristili su i za susrete i razgovore s osobama i institu-

cijama koje imaju značajan udio u radu i projektima Društva. U Poglavarstvu grada Zagreba zbog odsutnosti gradonačelnika **Milana Bandića** primio ih je **Ivo Jelušić**, dipl. politolog, zamjenik gradonačelnika. U razgovoru se analizirala dosadašnja suradnja i dogovorene oblasti suradnje za iduću godinu.

U uredu za zdravstvo, rad i socijalnu skrb grada Zagreba

naše izaslanstvo sastalo se s dr. **Zvonimirom Šostarom**, članom Gradskog poglavarstva i pročelnikom, te dr. med. **Tihomirom Majićem**, pomoćnikom pročelnika. Dogovoreno je u studenome u Kotoru održati skup na temu: „Dijabetes – suvremene metode dijagnostike i liječenja“. Podržat će i naš humanitarni projekt – pomoć starim i nemoćnim osobama.

Već tradicionalni susret s našim dobrim prijateljem i dugogodišnjim sponzorom **Vladimirom Velnićem**, predsjednikom Turističke zajednice grada Zagreba protekao je u srdačnom razgovoru. Dogovoren je nastavak dogodidšnje plodne suradnje našeg Društva i TZGZ i u 2006. godini.

Susret u Poglavarstvu: I. Ilić, T. Majić i M. Nikolić

Uslijedio je i predviđeni posjet Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. Srdačna **Sanja Suto**, pročelnik za međunarodnu suradnju, primila je naše izaslanstvo. Razgovaralo se o programima i unapređenju hrvatske nastave u Crnoj Gori.

Nezaobilazni posjet uslijedio je Ministarstvu vanjskih poslova, veleposlaniku za hrvatske manjine, našem dugogodišnjem suradniku i prijatelju **Andriji Jakovčeviću**. U srdačnom razgovoru, veleposlaniku Jakovčeviću su predloženi naši programi koji su u tijeku i podneseno izvješće o stanju i radu Društva nakon godišnje skupštine u ožujku. Razgovaralo se i o financijskoj potpori Društvu.

Pomoćnik ministra kulture prof. **Srećko Šestan** primio je u najavljeni posjetu naše izaslanstvo i s velikim zanimanjem saslušao izlaganje dr. Ivana Ilića o našem radu, pro-

jektima, uspjesima i problemima s kojima se susrećemo. Razgovor je tekao u smjeru suradnje ovog ministarstva i HGDCG-a iz oblasti kulturnih manifestacija i realizacije odobrenih sredstava za projekt „Hrvatski dom“ u Kotoru.

Susret s **Ivanom Sućec – Trakoštanec**, dipl. oec., predsjednicom Pododbora za hrvatske manjine u europskim državama, i **Zdenkom Babić Petričević**, predsjednikom Odbora za useljenišтво protekao je u razgovorima o stanju u Društvu nakon nemilih događanja na godišnjoj skupštini Društva u ožujku, na kojoj su i one bile gosti. Obje su iskazale zadovoljstvo što je Društvo izašlo iz krize i što se nastavlja nesmetan rad u okvirima planiranih programa

i u ponudile su svoju pomoć u budućem radu Društva. Naši domaćini, dugogodišnji suradnici i prijatelji iz HMI-ja, ravnatelj **Nikola Jelinčić**, **Domagoj Ante Petrić**, zamjenik ravnatelja, **Hrvoje Salopek**, voditelj odjela za autohtone hrvatske manjine, prof. **Vesna Kukavica**, urednica Hrvatskog iseljeničkog zbornika, te uvijek srdačna i nasmijana **Marija Hećimović**, stručna suradnica u odjelu za hrvatske manjine, dočekali su naše izaslanstvo s dobrodošlicom i za vrijeme boravka u Matici iskazali su nam posebnu pozornost. Razgovaralo se o projektima koji su u tijeku i mogućnostima uključenja našeg Društva u neke od projekata Matice. Jedna od glavnih tema bila je provedba programa školovanja završenih srednjoškolaca hrvatske nacionalnosti iz Boke i Crne Gore na sveučilištima u Hrvatskoj, što već niz godina odrađujemo zajednički.

Podneseno je izvješće o susretu članova Predsjedništva i vođenim razgovorima s članovima izaslanstva grada Pu-

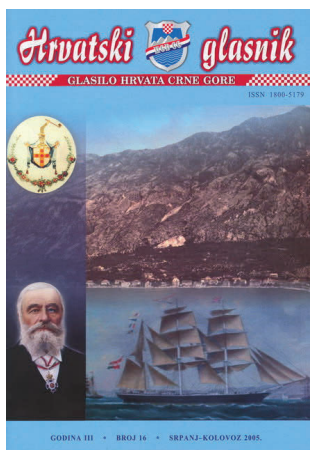
le za vrijeme održavanja manifestacije „Dani Istarske kulture u Boki kotorskoj“.

Sjednica je nastavljena u znaku rasprave o:

- izradi i dopuni normativnih akata Društva, o predstojećoj sjednici Upravnog odbora, o posjetama podružnicama Bar i Podgorica i povjerenicima Budve i Hercegovog;
- sudjelovanju u Božićnoj manifestaciji u Dubrovniku pod nazivom „Miris, zlato i tamjan“, na poziv HMI-ja Dubrovnik;
- poslanom zahtjevu poglavarstvu grada Splita za susretom s našim izaslanstvom;
- sudjelovanju na izložbi nakladničke djelatnosti hrvatskih manjina iz Europe u Zagrebu pod nazivom „Interliber“, u organizaciji HMI-ja Zagreb;
- posjetu Društvu našeg povjerenika za Hrvatsku, **Krunoslava Težaka** iz Dubrovnika, 8. listopada;
- održavanju božićnih koncerata u Kotoru i Baru;
- izradi kalendara i božićnih čestitki za 2006. godinu;
- promociji knjige dr. **Milenka Pasinovića** „Hrvati u Crnoj Gori“, 1. listopada;
- promociji knjige **Vesne Ratković** iz Splita „Iskustva mladih“, inače rođene Hrvatice iz Boke, 22. listopada;
- izradi programa Društva za 2006.

29. rujna 2005.

Tiskan „Hrvatski glasnik“
br. 16

Iz tiska je izašao Glasnik
br. 16 za dvomjesečje srpanj-

kolovoz 2005., s naslovnicom posvećenom pomorskom bratstvu Kamenarović.

1. listopada 2005.

Promocija knjige „Hrvati u Crnoj Gori“

U prepunoj dvorani Kulturnog centra Kotor održana je promocija knjige „Hrvati u Crnoj Gori s posebnim osvrtom na Boku kotorsku i drugu polovicu XX. stoljeća“, autora prof. dr. Milenka Pasinovića. Knjigu je izdalo naše Društvo u suradnji s nakladnikom Adamić d.o.o. iz

Dr. Milenko Pasinović

Rijeke, a tisak je uradila Futura d.o.o. – Rijeka.

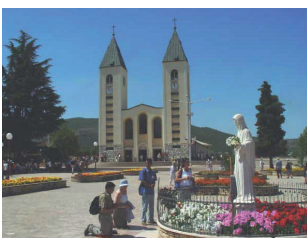
Riječ je o knjizi koja se bavi demografskom slikom Hrvata u Crnoj Gori s posebnim osvrtom na Boku kotorsku u prvoj polovici XX. stoljeća. O knjizi su govorili gost iz Dubrovnika dr. **Nenad Vekarić**, ravnatelj Zavoda za povijesne znanosti HAZU Dubrovnik, te sam autor. Više na str. 10 Glasnika.

2. listopada 2005.

Hodočašće u Međugorje

Već drugu godinu naše Društvo i HKD „Napredak“ iz Tivta organiziraju hodočašće u Međugorje. Za razliku od prošle godine, ove godine hodočasnici su boravili dva dana u Međugorju s organiziranim smještajem u franjevačkom konačištu „Kuća Mira“. U Međugorju je dva dana bilo 50 hodočasnika iz Bara, Budve, Tivta i Kotora. Pripremljenim programom, hodočasnici su posjetili svetišta Međugorja i obnovili svoje duhovne potrebe u tako prekrasnom ambijentu.

Detaljnije o posjetu Međugorju na str. 37. Glasnika.

Pred kipom Gospe u Međugorju

5. listopada 2005.

Sastanak u Baru

Predsjednik HGDCG-a dr. Ivan Ilić, Tripo Schubert, **Slobodan Vičević** i **Dario Musić** posjetili su Podružnicu Bar. Održan je sastanak s Upravnim odborom Podružnice i članovima Društva. U srdačnom razgovoru, predsjednik Ilić upoznao je svih s tekućim

U Podružnici Bar

aktivnostima Društva i pripremama Božićnog koncerta u Kotoru i Baru. Predsjednik Podružnice **Dragan Marstjepović** izvijestio je izaslanstvo Društva o aktivnostima Podružnice i oko neriješenog problema dobijanja domovnica za osobe koje su podnijele zahtjev u konzulatu Republike Hrvatske u Kotoru.

Članovi Podružnice koji su hodočastili u Međugorje 2. listopada, dali su veliko priznanje organizatorima hodočašća i izrazili zadovoljstvo boravkom u Međugorju s nadom kako će to hodočašće postati tradicijom. Predsjednik Ilić izvijestio je o njegovom boravku u Zagrebu na „Tjednu hrvatskih manjina“ i o susretima koje je imao s čelnicima Grada i u pojedinim Ministarstvima. Predloženo je ispitati mogućnost otvaranja dopunske nastave hrvatskog jezika za djecu hrvatske nacionalnosti, prema projektu našeg Društva, a što je na snazi već godinu dana u Kotoru i Tivtu.

Na kraju sastanka upriličena je skromna svečanost. Čla-

nica Podružnice Bar, gospođa **Štefica Marđokić**, slavila je 50. obljetnicu svoga braka – zlatni pir. Vladimir Marvučić je gđi Štefici u ime članova Podružnice Bar uručio lijepi buket cvijeća, poželjevši joj još mnogo godina sreće i ljubavi u zajedničkom životu s svojim suprugom Pavlom i svojom obitelji.

Cvijeće za obljetnica braka

Čestitkama se pridružilo i izaslanstvo iz Kotora.

08. listopada 2005.

Sastanak s povjerenikom HGDCG-a za Hrvatsku

Na poziv Predsjedništva upriličen je u Kotoru susret s Krunoslavom Težakom iz Dubrovnika, povjerenikom HGDCG-a za Hrvatsku. To je bio prvi susret našeg povje-

Susret s Krunoslavom Težakom

renika s članovima Predsjedništva. U razgovoru se razmatrala strategija stvaranja Podružnice u Dubrovniku, animirajući naše Hrvate iz Boke koji tamo žive. Povjereniku Težaku predloženi su neki projekti gdje svojom aktivnošću može pomoći njihovoj realizaciji. Zaključeno je kako su ovakvi susreti neophodni i kako se trebaju redovito održavati.

10. listopada 2005.

Sastanak s Predsjednikom NZCH

Dotpredsjednik HGDCG-a Tripo Schubert susreo se u Kotoru s dr. **Radomirom Pavičevićem**, predsjednikom Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske iz Zagreba.

Dr. Pavičević, naš dugogodišnji prijatelj i suradnik, svoj boravak u Crnoj Gori iskoristio je za razgovore o našoj budućoj suradnji.

Schubert i Pavičević analizirali su dosadašnje zajedničke aktivnosti društava i razgovarali o budućim programima za 2006. Usuglašeno je neka se predviđena promocija knjige „Život i djelo Vladislava Brajkovića“ održi u Perastu u studenome. Tom prilikom bili bi pozvani ugledni akademici iz Hrvatske i Crne Gore. Također je predloženo, a o čemu će dogovarati Predsjedništva obaju društava:

- neka se u prvoj polovici 2006. tiska zbirka novela i pjesama o Boki, pokojnog književnika Frana Alfirevića;
- neka se organizira Tjedan hrvatskih filmova u gradovima Crne Gore;
- dr. Radimir Pavičević održao bi predavanje o raku pluća.

3. listopada 2005.

Suradnja sa SSM iz Splita

Upućeno je pismo **Ratku Božiću**, direktoru pomorske tvrtke „Split Ship Management“ iz Splita, za nastavak suradnje u 2006. godini. Plodna suradnja započeta u svibnju 2005. uspješno se odvija. Zahvaljujemo direktoru Božiću na iskazanoj pomoći oko tiskanja našeg časopisa „Hrvatski glasnik“ i na odaziv donatorskoj akciji Podružnice HMI-ja Split, koja se uključila u naš projekt obnove mandolinskog orkestra u Kotoru.

Ratko Božić

7. listopada 2005.

Čestitke Vladi i Saboru Republike Hrvatske

Povodom Dana neovisnosti Republike Hrvatske (8. listopada) i obilježavanja početka pre-

Dr. Ivo Sanader

govora Europske Unije i Republike Hrvatske o punopravnom članstvu, upućene su čestitke Vladi i Saboru Republike Hrvatske.

11. listopada 2005.

Pismo zahvale

Upućeno je pismo zahvale dr. **Nenadu Vekariću**, ravnatelju Zavoda za povišene znanosti HAZU u Dubrovniku za sudjelovanje na promociji knjige „Hrvati u Crnoj Gori“, autora prof. dr. Milenka Pasinovića.

Dr. Nenad Vekarić

12. listopada 2005.

Skup „Šećerna bolest, suvremena dijagnostika i liječenje“

Ovogodišnji projekt Društva, održavanje medicinskog skupa na temu „Šećerna bolest, suvremena dijagnostika i liječenje“, predviđen u Kotoru 25. studenoga 2005., a vodi ga predsjednik Društva dr. Ivan Ilić, ulazi u završnu fazu. Na tu temu dr. Ilić je 26. rujna u Zagrebu u Gradskom uredu za zdrastvo, rad, socijalnu skrb i branitelje, razgovarao s pročelnikom dr. **Zvonimirom Šostarom** i njegovim pomoćnikom **Tihomirom Majićem**. Dogovoreno je da organizator skupa bude HGDCG, a predavači gosti s Klinike za dijabetes „Vuk Vrhovec“ iz Zagreba. Animirali bi se i liječnici iz bolnice u Kotoru i Kliničkog centra Podgorica.

12. listopada 2005.

Sastanak s predsjednikom Društva prijatelja Perasta

Predsjednik dr. Ivan Ilić i dopredsjednik Tripo Schubert sastali su se s predsjednikom udruge „Društvo prijatelja grada Perasta“ **Marijom Radulović** i razgovarali o mogućnosti promocije druge knjige „Život i djelo Vladislava Brajkovića“. Dogovoreno je neka se promocija održi 26. studenog u Perastu.

Privredio: **Dario Musić**

HKD „Napredak“ iz Tivta i HGDCG iz Kotora i ove godine organizirali hodočašće u Međugorje

Ponovno u Međugorju

■ *Gospina poruka svoj djeci svijeta: „Draga djeco! Iako ste daleko od mog srca u ljubavi vas zovem: obratite se. Ne zaboravite: ja sam vaša majka i osjećam bol za svakoag tko je daleko od mojeg srca, ali vas ne ostavljam same. Vjerujem kako možete ostaviti put grijeha i odlučiti se za svetost. Hvala vam što ste se odazvali mom pozivu.“* ■

I ove godine dvije hrvatske udruge iz Boke, HKD „Napredak“ iz Tivta i HGDCG iz Kotora, organizirale su hodočašće u Međugorje. Za razliku od lani, organizatori su osigurali hodočasnicima dvodnevni boravak s noćenjem u konačištu „Kuća Mira“, u blizini župne crkve Sv. Jakova.

Osvanuo je dan polaska, subota 1. listopada 2005., iako u Baru kišoviti i tmuran, nije odvratio tamošnje hodočasnike zaputiti se u Međugorje i pokloniti se svojoj Kraljici

jek jednako uzbuđeni kao kada su išli prvi put.

Ove godine za razliku od lani, granica prema BiH prijeđena je na crnogorko-bosansko-hercegovačkom prijelazu „Sitnica“ nedaleko od Trebinja, što je u dosta skratilo put. Putovanje kroz živopisni krajolik Hercegovine uvijek privuče pažnju, a s približavanjem Međugorju i vrijeme je postajalo sve ljepše i uzbuđenje sve veće. Marijino svetište dočekalo je hodočasnike obasjano suncem. Domaćin fra **Ljubo Kurtović** s osobljem

Hodočasnici iz Bara na Brdu Ukazanja

Učesnici hodočašća – zajednička fotografija za uspomenu

majci, Gospi u Međugorju. 27 hodočasnika iz Bara krenulo je za Međugorje preko Tivta gdje se ukrcalo još 22 hodočasnika iz Tivta i Kotora. Kako je broj hodočasnika bio ograničen na 50, u skladu s mjestima u autobusu i konačištu, mnogi prijavljeni su s negodovanjem primili obavijest kako se ovoga puta ne može udovoljiti njihovim željama za hodočašćem u Međugorje.

Kiša je vremenom prestala, iako uz tmurnu naoblaku, hodočasnici su krenuli na svoj put ka Međugorju, svojem duševnom htjenju, uvi-

konačišta, domaćicama **Marom, Vinkom i Ankicom**, želio je pri dolasku srdačnu dobrodošlicu.

Uzbuđenje na licima hodočasnika je bilo očito, odmah nakon smještaja krenuli su u posjetu „Brdu ukazanja“. Mjesto prvih Gospinih ukazanja, nekoliko stotina metara iznad bijakovičkog zaseoka Podbrdo. Od kuća do samog mjesta ukazanja vodi strma staza uz koju su 1989. godine postavljeni brončani reljefi radosnih i žalosnih otajstava krunice. Na putu prema mjestu ukazanja postavljen je veliki drveni križ kojim je označeno

mjesto gdje je Gospa trećeg dana ukazanja preko Marije Pavlović po prvi put pozvala na mir. Prelijepi pogled na Dolinu Mira, osjećaj svetosti mjesta, ushićivao je svakog hodočasnika. Susret s Brdom ukazanja za hodočasnike je susret s Gospom kroz osobnu molitvu i molitvu krunice. Povratkom s brda nazočili su molitvi krunice, svetoj misi i klanjanju u crkvi Sv. Jakova. Župna crkva Sv. Jakova nakon utemeljenja župe 1892. prva župna crkva, za ono vrijeme velika i lijepa, dovr-

ubrzno počeli pucati, a cijelo zdanje tonuti, pa se odmah nakon I. svjetskog rata počelo misliti na novu gradnju crkve. Radovi su trajali od 1934. do 1969., kada je i blagoslovljena. Danas je crkva Sv. Jakova žarište i središte sakramentnog i molitvenog života i župljana i hodočasnika.

Nedjelja, drugi dan boravka. Svi su rano ustali i nakon doručka krenuli na Križevac. Brdo iznad Međugorja (520 m) na kojemu su župljani 15. ožujka 1934. godine podigli 8,56 m visoki križ na kojem

Grupni portret ispred rekonstruiranoga Starog mosta u Mostaru

šena je 1897. godine. Zbog trusnog tla na kojemu je bila podignuta, njezini su zidovi

stoji: „Isusu Kristu, Otkupitelju ljudskog roda, u znak svoje vjere, ljubavi i nade, u spomen 1900.

godišnjice Muke Isusove". U samo križište ugrađene su moći Isusovog križa dobivene upravo za tu priliku iz Rima. Uz mnoštvo hodočasnika iz cijelog svijeta, i naši su se hodočasnici penjali ka tom svetom mjestu, mjestu Gospi-nog ukazanja.

Penjanje do mjesta ukazanja nikome nije bilo teško, duhovni poriv, ushićenje, želja doći do tog mjesta i molitvom svojoj zaštitnici Gospi Međugorja, Kraljici Mira, uputiti molbe za oprostjenje

grijeha, osvježiti dušu novim molitvama i obećanjima koje svaki vjernik na ovom mjestu upućuje svoj Gospi. Tu, kroz molitve učvrstiti svoju vjeru i primiti poruke mira, koje će svatko svakako prenijeti na obitelji, prijatelje i okolinu.

Povratkom s brda nazočilo se svetoj Misi u 11 sati na hrvatskom jeziku. Hodočasnici Boke, „Zaljeva hrvatskih svetaca“ te iz Bara, iskoristili su prigodu i blagoslovlili na božne predmete kupljene u Međugorju kao uspomenu na

doživljeno iskustvo. Nakon mise vratili su se u „Kuću Mira“, gdje su domaćice priredile ukusan objed za rastanak.

U 13 sati oprostili su se od našeg domaćina fra Ljuba i njegovih domaćica s nadom kako će se dogodine ponovno vidjeti.

Iz Međugorja su se uputili prema Mostaru, gdje su posjetili novi „stari“ most, prekrasni stari grad. Ruševne kuće i oštećenja koja su još dobro vidljiva, podsjetnik su na

ne tako daleka ratna događanja, koja su ovaj prelijepi grad i njegovi građani pretrpjeli.

Međugorje i Mostar hodočasnici su napustili uz želju i nadu za ponovnim povratkom, dogodine, u isto vrijeme. Za nadati se je kako će ovo hodočašće postati tradicionalno i kako će biti sve više onih koji će kod „Kraljice Mira“ potvrditi svoju vjeru i naći spokoj duše.

Slaven Radimir
Mileva Marstjepović

Obitelj Vičević – vlasnici kočija, automobila i kamiona za prijevoz tereta i putnika u Kotoru od 1820. do 1945.

Od Kotora do Crne Gore

■ Siromašna Crne Gora bila je među prvim europskim zemljama s automobilskim prometom. Njezinim vrletima relativno su brzo i gotovo potpuno sigurno prevozili putnike i robu vozači čija imena lagano odlaze u zaborav. Gradnjom putova po Crnoj Gori započinje prometovanje kočijama iz Kotora (austrijske Dalmacije) prema toj tada maloj brdskoj državici, i to preko Njeguša, pa sve do Cetinja i Rijeke Crnojevića, a kasnije i dalje ■

Gotovo prvi prijevoznik tereta kočijama u Kotoru bio je **Tomazzo-Toma Vičević** (1820.–1895.) Iz nekoliko očuvanih dokumenata koji spominju njegova zanimanja, o „poduzetniku kočijama“ malo je podataka. Prema obiteljskoj arhivi i predaji, Tomazzo Vičević imao je svoje terene u Škaljarima (na mjestu današnje autobusne postaje): štalu za konje te stolarsku radionicu za popravak kočija, uza samo more na predjelu poznatom kao Šuranj, gdje su danas kuće potomaka obitelji Vičević. Bavljenje istim poslom nastavili su i njegovi sinovi **Frano** (1854.–1910.) i **Stjepan** (1868.–1909.).

Iznimno sposoban i preduzetan bio je Frano. On je posao stalno promicao. Bio je službeni prijevoznik za postrojbe Carevine, o čemu govori i njegova podsjetnica tiskana na četiri jezika. Naslijeđenu tvrtku proširio je, oziđao veće štale za konje na Šuranju, povećao broj kočija i modernizirao stolarsku radionicu za njihov popravak (u dvorištu svoja novoizgrađene

kuće 1895.). Njegov monogram u kovanom željezu na ulaznim vratima te dobro očuvane jednokatnice još svjedoči o tome vremenu. U rad svoje tvrtke, uz brata, uvodio je postupno i svoje sinove, a zapošljavao je kočijaše, stolarske radnike, pomoćno osoblje. Vozio je i

Prijevoz kočijama iz Kotora za Cetinje

sam, po potrebi, svoje kočije, skrbio o sigurnosti robe, ugovarao poslove.

Ubrzo posao proširuje i na prijevoz putnika. Trgovačku robu pristiglu brodovima u Kotor prevezio je u Crnu Goru (Kotor je tada bio u okviru Austrougarske Monarhije) Iz

Crne Gore Vičević je dopremao prehrambene proizvode, najčešće kaštradinu, te drvo, ugljen i sl.

Uvodio je mnoge novitete u poslu za koje je trebalo puno truda i upornosti. Ostala je sačuvana obimna prepiska o njegovom angažmanu za dopuštenje za paralelno upre-

u Zadru, i poslije raznih ispitivanja stručnjaka, a i mnogih kazni koje je platio te nesuglasica s prometnicima, njegov prijedlog je odobren. Time su Frano i ostali hrvatski prijevoznici iz Kotora, te prijevoznici iz Crne Gore prema Kotoru, dobili na vremenu i na povećanju tereta u jednom smjeru. Prema jednoj prijavi za porez koji je plaćao Općini Kotor, vidljivo je kako je 1905. bio vlasnik dvije dvo-prežnih kočija za prijevoz putnika, te četiri za prijevoz tereta, s 18 zdravih konja za uprezanje itd. Njegova tvrtka bila je iznimno cijenjena, pa je često pozivan obaviti potrebne poslove i za Općinu Kotor.

Tvrtka za najam kočija Frana Vičevića surađivala je sa sličnim tvrtkama iz Crne Gore, zbog bržeg obavljanja posla. Vičević je tako nekada kao pomoć pri isporuci prema Crnoj Gori angažirao kočije Crnogoraca U obitelji Vičević spominje se (bez pisanih tragova) kako je Frano sa sinom **Pavom** jednom prigodom prevezio klavire za crnogorski dvor na Cetinju, ko-

ji su u Kotor dopremljeni brodom iz Trsta. Poslije uspješno obavljenog posla, umjesto dogovorene novčane naknade, crnogorski kralj **Nikola** troškove prijevoza podmirio je ustupanjem jednog od dopremljenih klavira, što su Frano i sin prihvatili.

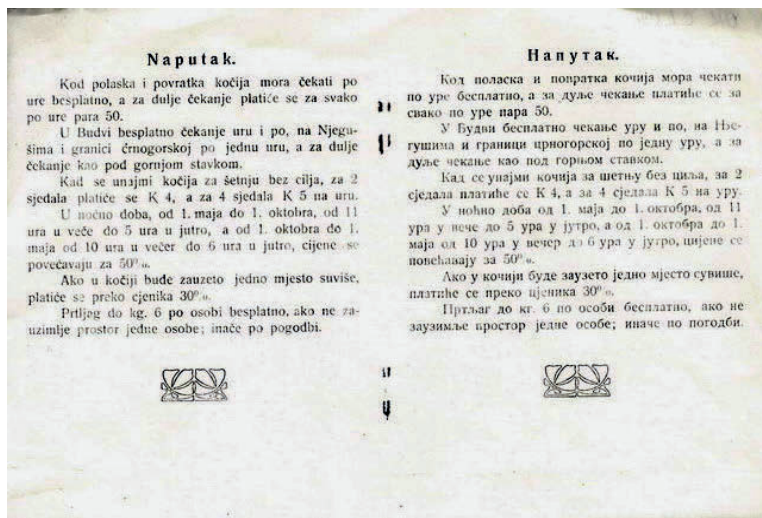
Kočije pred kotorskim gradskim vratima

Do nedavno, izravni nasljednici po ženskoj lozi Frana tj. Pava Vičevića imali su spomenuti crni klavir s dva ugrađena svijećnjaka iznad mjesta za note, iznimno lijepe umjetničke izrade. Klavir je bio isti kao i danas sačuvani i izloženi klaviri na Dvoru na Cetinju.

Poslije smrti Frana Vičevića, njegovu tvrtku nakratko je vodila udovica **Franka**, u ime maloljetnih sinova i uz pomoć zamjenika, punoljetnog sina Pava. Po konačnom preuzimanju tvrtke, Pavo Frana Vičević (1881.–1943.) nastavlja uspješno voditi tvrtku. Posao širi i modernizira. I politički se angažira, pa postaje vijećnik Općine Kotor 1936., te tako član važnih i odgovornih općinskih tijela u kojima je predano radio na promicanju življenja u Kotoru. U interesu razvoja posla transporta robe i putnika, ustrojava poslovne partnerske odnose i započinje rad nove tvrtke pod imenom „Vujičić i Vičević“. U početku s kočijama, a zatim isključivo s teretnim kamionima i putničkim automobilima. Službeni naziv tvrtke bio je „Vujičić i Vičević“ – špedicijska, komisijska i agencijska rad-

nja, Kotor (Boka kotorska). Ona je uspješno poslovala do početka Drugog svjetskog rata. Uprava tvrtke bila je na Šuranju, u proširenoj obiteljskoj zgradi Vičevića, o čemu svjedoči i sačuvana fotografija, a zgrada postoji i danas. Najveći dio arhive tvrtke koji

se čuvao kod nasljednika Vujičića izgubljen je (propao?), a samo neznatan dio čuva njihov potomak po ženskoj lozi. Izravni potomci vlasnika Vi-

Naputak s uvjetima prijevoza kočijom, otiskan na latinici i ćirilici

čevića nemaju nikakve dokumentacije o tvrtki, osim nekoliko fotografija. Pouzdano se ipak zna kako su neposredno uoči Drugog svjetskog rata imali 18 kamiona, većinom marke „Om“ i „Tatra“. Odmah nakon dolaska njemačke vojske u Boku, kamioni su rekvirirani, uz potvrde o privremenom oduzimanju za ratne potrebe. Kamione koji nisu uništeni tijekom rata, oduzele su u procesu nacionalizacije vlasti komunističke Jugoslavije, s obrazlože-

njem kako su potrebni za obnovu zemlje. Na temelju potvrda koje su posjedovali, nasljednici Vujičići su poslije rata tražili službeno od njemačkih vlasti naknadu štete za tvrtku, a dobili su odgovor neka se kao nasljednici vlasnika obrate vlastima države

Modernizacija tvrtke – kamioni

Jugoslavije budući da je ratna šteta u ime oduzetih kamiona obračunata u sklopu ukupne odštete isplaćene Jugoslaviji. Kako je jedan od partnera,

Franov sin **Ferdinand Vičević** (1911.–1981.), geometar po struci, poslije 1945. je kupio otpisani talijanski motor s prikolicom marke „Bianchi“ snage 500 „kubika“, te ga uz pomoć svojeg prijatelja tadašnjeg znanog kotorskog automehaničara **Nika Brkanovi-**

ća, osposobio kao motocikl, čuvao ga i održavao, te niz godina vozio po neasfaltiranim putovima, uz veliko uživanje i radost. Poslije tog motora uspio je nabaviti i prvi automobil „Opel Olympia“, koji je u vrijeme, spomenimo kao zanimljivost, imao karoserije, koji su aktivirani izlazili iz ležišta i kao malom svjetlećom zastavicom pokazivali smjer skretanja. Sljedeći auto bio mu je „Ford Taunus“, čime je iznova potvrdio svoju ljubav ne samo prema vožnji, već i prema što je moguće boljim automobilima.

Unuci Ferda Vičevića danas su znani sportaši **Mirko i Željko Vičević**. I dalje u sebi nose ljubav prema dobrim automobilima i motorkotačima. Ta ljubav je možda naslijeđena od djeda, ili od još starijih predaka, koji su nekada gospodarili putovima još Austrougarske carevine svojim prvim kočijama, automobilima, kasnije autobusima, kamionima, ... a možda su samo nasljednici novog doba, isti kao i njihovi vršnjaci, kojima je ljubav prema automobilima zajednička osobina. (Iz obiteljske arhive Vičevića)

Leonid-Lelo Simonuti – građevinar, glazbenik, autor maketa sakralnih objekata i starog grada Kotora

Tvorac „Kotora na dlanu“

Lelo sa suprugom Brankom, njegovim najboljim kritičarem

■ Lelo Simonuti poznat je u Kotoru kao modelar i član klape „Bokeljski mornari“, a stariji ga pamte i kao Malog admirala Bokeljske mornarice, plivača, feštađuna... ■

Obitelj Simonuti obitava u Kotoru više od 150 godina. Djed Leonid – građevinar, doselio se iz Italije. Otac Stjepan također građevinar, ali i uspješan glazbenik, predavao je glazbeni odgoj u Kotoru i na Cetinju.

Sinovi Leonid i Tripo Simonuti baštine gene roditelja: Tripo glazbu, a Lelo građevinske vještine.

Kao sedmogodišnjak izabran je 1936. kao Mali admiral govoriti Lode s terase katedrale Sv. Tripuna. U mladosti je aktivno plivao u vaterpolo klubu „Primorac“ te je sudjelovao na mnogim natjecanjima. Bio je aktivan član odreda Bokeljske mornarice i dugo godina plesao u kolu.

Nakon rata radi na gradilištima u Podgorici (ondašnji Titograd) i istodobno završava tehničku građevinsku školu. Povratkom u svoj rodni grad 1953. godine, uključuje se u život Kotora kao član čelnništva Bokeljske mornarice, dobrovoljnog vatrogasnog društva i karnevalskih svečanosti.

Ono što treba posebno naglasiti kod Lela jesu dva njegova hobija: jedan je vezan za pjesmu, a drugi za maketarstvo.

Bio je dugogodišnji član muške klape „Bokeljski mornari“, poznate jer baštini autentične bokeljske pjesme i

nezaobilazna je na mnogim manifestacijama.

Za svoj drugi hobi, maketarstvo, ipak je nadareniji. Još dok je 50-tih godina prošlog stoljeća kao građevinski teh-

ničan radio na gradilištima Titograda, dobio je zadaću izraditi maketu objekta tamošnjeg Doma kulture. Kako je to uspješno obavio, to specifično umijeće postala mu je

životna zanimacija, koja ga prati i danas, više od pola stoljeća. Naravno, mirovina mu je omogućila više se time baviti, pa se danas može pohvaliti kako u svojoj kućnoj

posebno ponosi i u što je ugradio veliki dio svog života. To je vjerovali ili ne, „Kotor na dlanu“ – maketa starog grada Kotora. Taj rad je započeo prije 40 godina. Uvjeti i prostor koji je dobio izgradnjom obiteljske kuće na Mulu, te okolnosti katastrofalnog potresa, omogućili su mu detaljno prostudirati svaki kutak starog grada, prikupiti ogromnu tehničku dokumentaciju i dovršiti započeti posao.

Za njega, to životno djelo, vidjeli su mnogi, jer je imao dvije izložbe u Kulturnom centru Kotor, a više je puta bilježen i TV kamerama te člancima u tisku. Želja mu je novu gradsku vlast zainteresirati za ovaj vrijedan primjerak, kako bi ga otkupila i učinila dostupnim svim građanima, mnogobrojnim turistima i ustanovama diljem Crne Gore, pa i dalje.

Tijekom našeg posjeta, dok smo razgledali maketu, rekao je: „Istina, u godinama sam, za koji dan punim 77, ali neću prestati s mojim hobbijem. Mnogo toga još želim učiniti“, ali nije htio otkriti tajnu što.

Dragi Lelo, kao našem članu, Društvo ti posebno čestita 77. rođendan, želi neka još mnogo maketa izađe iz tvoje radionice.

Tripo Schubert

Makete, izrađene vještom Leloom rukom, do najsitnijih detalja odgovaraju originalima: „Kotor na dlanu“, životno djelo Lela Simonutija (1); Crkva sv. Duma u Škaljarima (2); Crkva sv. Mateja u Dobroti (3); Otočići kod Perasta: Gospa od Škrpjela (4) i Sv. Juraj (5)

ničan radio na gradilištima Titograda, dobio je zadaću izraditi maketu objekta tamošnjeg Doma kulture. Kako je to uspješno obavio, to specifično umijeće postala mu je

radionici ima makete gotovo svih sakralnih objekata Boke kotorske, kao i najnovije, obnovljenu crkvicu Sv. Dujma u Škaljarima.

Ipak, postoji nešto s čime se

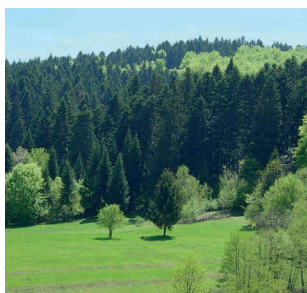
Primorsko-goranska županija

■ Primorsko-goranska županija na sjeveru graniči s Republikom Slovenijom, na zapadu s Istarskom županijom, na istoku sa Karlovačkom i Ličko-senjskom županijom, a na jugoistoku u Kvarnerskim vratima ima morsku granicu sa Zadarskom županijom. Županiji pripada i dio obalnoga mora s državnom granicom udaljenom 22 km jugozapadno od otoka Suska ■

Sjedište Primorsko-goranske županije, Rijeka, glavno je gradsko središte na istočnom dijelu sjevernojadranske obale. Pored Rijeke, važniji gradovi u Primorsko-goranskoj županiji su Opatija, Crikvenica, Rab, Kastav, Bakar, Novi Vinodolski i dr.

Zemljopisni položaj

Prostor Primorsko-goranske županije dijeli se na tri dijela: goransko, primorsko i otočno područje – i obuhvaća površinu od 3.582 km², ili 6,3 % državnoga teritorija.

Goransko područje s umjerenom kontinentalnom do planinskom klimom s mnogim šumskim i vodnim resursima, prostor je koji se odlikuje kvalitetom zraka i vode i ima vrlo bogatu floru i faunu. Područje je malo izgrađeno i vrlo slabo nastanjeno. U zapadnom dijelu Gorskoga kotara najviši su vrhovi Risnjak (1528 m) i Snježnik (1506 m), a u jugoistočnom Bjelolasica (1534 m) i Viševica (1428 m). Između njih prema sjeveroistoku proteže se dolinama Dobre i Kupe niža središnja zona.

Rijeka Kupa, najveća u Županiji, teče prema Savi u crnomorski sliv, ponornica Ličanka preko Dubračine u jadranski sliv. Ponornice Lokvar-

ka i Ličanka, s umjetnim jezerima Lokvarskim (31 mil. m³ vode) i Bajerskim (1,2 mil. m³ vode), u okviru hidroenergetskoga sustava Vinodol, dio su jadranskoga sliva.

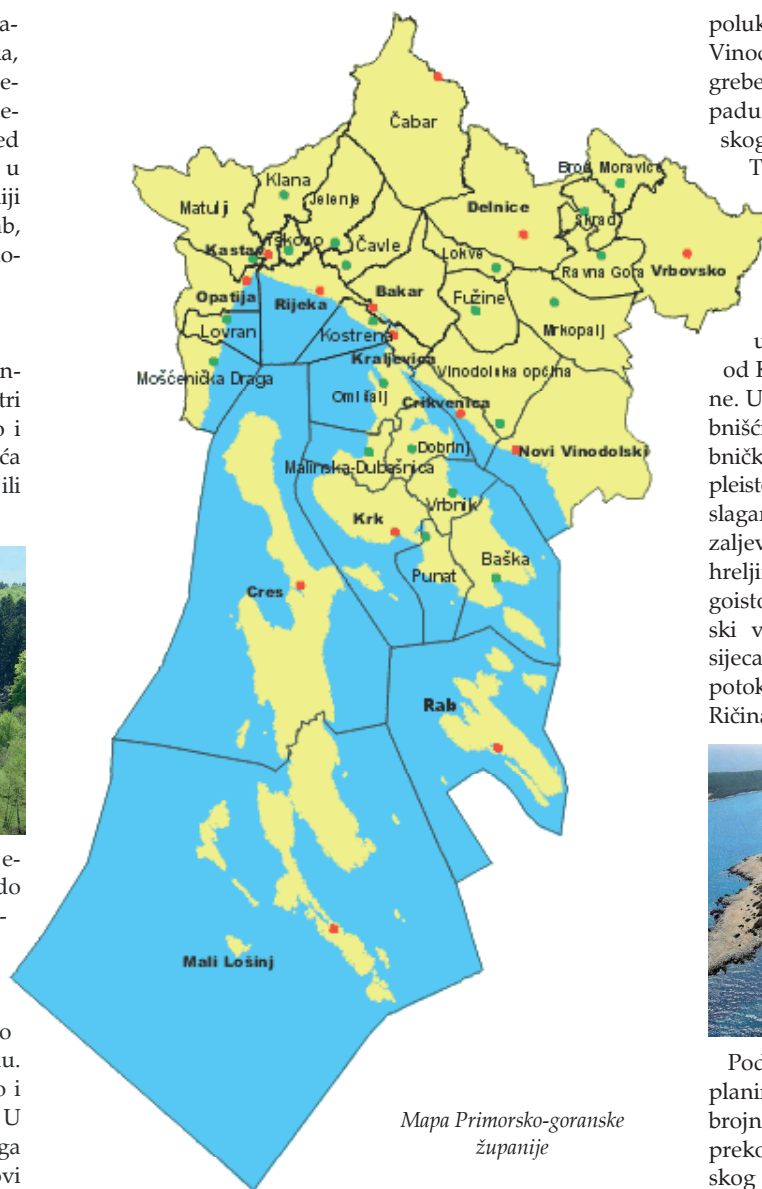
Primorsko područje ima pretežito mediteransku klimu s utjecajima planinske klime (bura, kiša i snijeg) tijekom zimskih mjeseci, a proteže se

polukružno uz Riječki zaljev i Vinodolski kanal, između grebena Učke (1396 m) na zapadu i rubnih planina gorskoga kotara (Obruč 1376 m, Tuhobić 1109 m i dr.) na sjeveru i sjeveroistoku. Obuhvaća istočnu padinu Učke prema sjeveru krške Čičarije, odvojenu udolinom Jušići – Rupa od Klane i pitome Kastavštine. U riječkom je zaleđu Grobniščina s prostranim Grobničkim poljem s nataloženim pleistocenskim šljunčanim naslagama. Iznad Bakarskoga zaljeva proteže se krasičko-hreljinski plato i prema jugoistoku plodni Vinodol. Niski vapnenački greben presijecaju Potok, Rječina, Draški potok, Bakarska vrata i Suha Ričina.

Podzemnom cirkulacijom iz planinskoga zaleđa nastaju brojni izvori od opatijskoga preko riječkog do vinodolskog primorja kojima se napajaju vodovodi obalnih gradova i naselja (Zvir, izvor Rječine, izvor u Martinšćici – za Rijeku, Dobra i Dobrica – za Bakar i susjedna naselja, Žrnovnica – za Novi Vinodolski i Crikvenicu, i manji – nedovoljni izvor na Učki za Opatiju).

Otočno područje s izrazitim značajkama mediteranske klime, sastavljeno je od dvaju

Mapa Primorsko-goranske županije

nizova kvarnerskih otoka: zapadni s Cresom i Lošinjem i nekoliko manjih otoka, a istočni s Krkom i Rabom te nekim manjim naseljenim otocima između njih. Najveći su otoci Krk i Cres – svaki po 405.8 km², za razliku od Krka koji je dvostruko širi, Cres je dvostruko duži. Vransko jezero na otoku Cresu, s razinom oko 13 m iznad mora, jedinstven je hidrografijski fenomen na Jadranu, površine 5.5 km² i 74 m dubine (najdublji je dio jezera 60 m ispod morske razine) te sadrži više od 200 mil. m³ iznimno čiste pitke vode kojom se opskrbljuju mjesta na otocima Cres i Lošinj.

Za vodoopskrbu otoka Krka služe dva mala jezera – Ponikve i Jezero te neki manji izvori, dok na otoku Rabu, uz nekoliko nedovoljnih lokalnih izvora, za opskrbu vodom služi podmorski cjevovod povezan s primorskim vodovodom na kopnu.

Stanovništvo

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2001. godine Primorsko-goranska županija ima ukupno 305.505 stanovnika i s udjelom od 6,9% peta je po veličini u Republici Hrvatskoj (4.437.000) – iza Zagreba (779.145), Splitsko-dalmatinske županije (463.677), Osječko-baranjske županije (330.506) i Zagrebačke županije (309.696).

Grad Rijeka

Rijeka, sjedište Primorsko-goranske županije sa 143.800 stanovnika, treći je grad po veličini u Hrvatskoj – iza Zagreba (691.724) i Splita (175.140). Rijeka je smještena na obali Kvarnerskog zaljeva, najsjevernijeg dijela Jadranskog mora, kojim se Mediteran najdublje uvukao u europski kontinent i upravo tu najviše približio zemljama srednje Europe.

Položaj. Budući da je u zaleđu Kvarnera Dinarsko gorje najniže, tu je i najlakši prijelaz između Podunavlja i Jadrana. Stoga je i geoprometni položaj Rijeke izvanredno važan. Veliku važnost u životu

Rijeke ima Rječina, krška rijeka što grad tijekom cijele godine opskrbljuje zdravom pitkom vodom, a djelomično i električnom energijom. Izvire u neposrednom zaleđu Rijeke i nakon 17 km utječe u more u samom gradu. U prošlosti je njezino ušće tvorilo jedini prirodni zaklon za jedrenjake pa je tu bila i prva luka grada Rijeke. Tako je ušće Rječine bilo zapravo prvi zametak današnje velike riječke luke, izgrađene pred gradom u prošlom stoljeću.

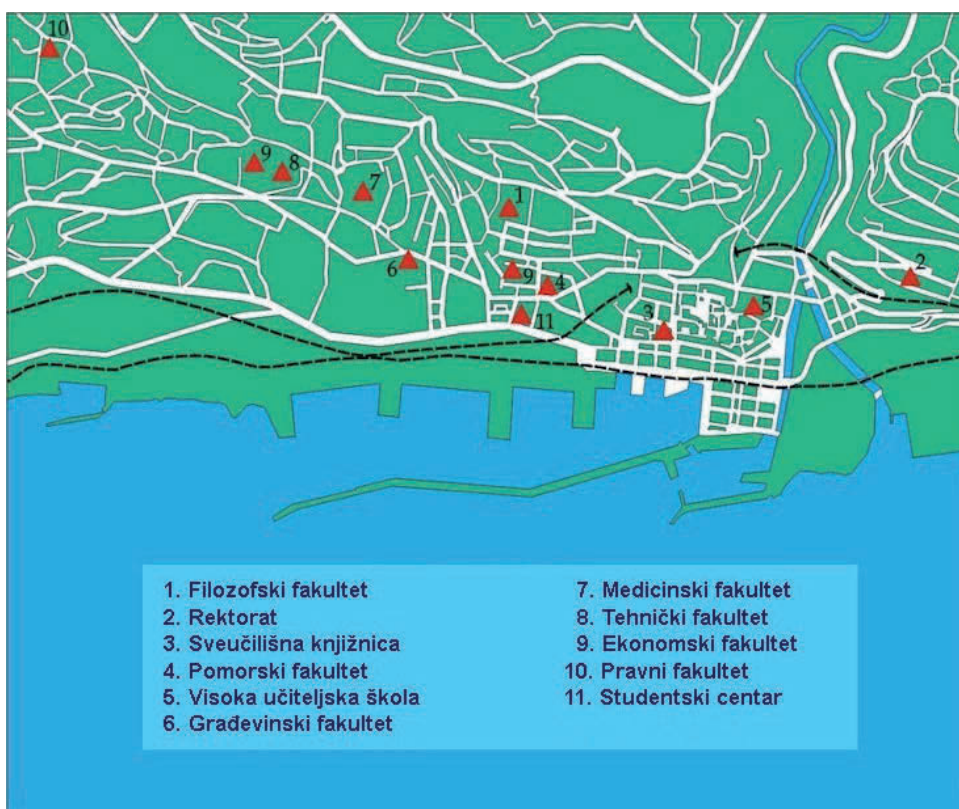
Škrta priroda i nepogodan reljef oduvijek su prisiljavali

uz prirodni priraštaj, pridonijelo znatnom rastu broja stanovnika na području Rijeke, pa je po popisu iz 1991. godine općina Rijeka imala 206.229 stanovnika, a sam grad Rijeka 167.964 stanovnika. Stanovništvo Rijeke i dalje je najvećim dijelom hrvatsko (70%), ali u Rijeci skladno žive i pripadnici ostalih naroda. Stupanj pismenosti je vrlo visok, a stupanj obrazovanja je primjeren, osobito u zadnjih 45 godina, otkad se u Rijeci osnivaju fakulteti, a od 1973. godine i sveučilište. Školstvo ima bogatu tradiciju,

otada se sve više koriste latinski i talijanski.

Od XIII. st. krčki knezovi učvršćuju izbočenu najzapadniju točku svoje kopnene Vinodolske knežije, trsatski Kaštel. Nedaleko od njega, na mjestu gdje je po legendi stajala Nazaretska kućica, knez Nikola gradi zavjetnu kapelu.

U XV. st. tu će biti izgrađena gotička jednobrodna propovjednička i hodočasnička crkva Gospe Trsatske. Njezina je arhitektura bila odraz mediteranskih strujanja iz Dalmacije. U XV. st. očituje se i u gradu Rijeci iz-

Rijeka – plan grada

riječko stanovništvo da se za svoj opstanak okrene moru i u njemu nađe osnovu svog života i rada.

Stanovništvo. Rijeka s okolicom ima površinu od 515 km², a sam grad 50 km², treći je po veličini u Hrvatskoj. Ovaj je prostor naseljen u dalekoj prošlosti, a prvi podaci o stanovništvu spominju se još u doba Rimskog carstva. Polovicom XIX. st. grad ima oko 15.000 stanovnika, a do 90 % stanovništva su Hrvati. Ubrzani gospodarski razvoj utjecao je na veliki mehanički priraštaj stanovništva, što je

posebice osnovno i srednje čiji začeci sežu u početak XV. odnosno XVII. stoljeća.

Povijest. U razdoblju od XIII. do XV. st. Rijeka se razvija u trgovačko i pomorsko središte, s manufakturnom proizvodnjom i brodogradnjom. Rijeka dobiva 1438. i svoj hospital, 1440. prvu drogeriju, 1455. gradsku školu na talijanskom jeziku (tada trgovačkom jeziku na Mediteranu), a 1457. kaptolsku školu na hrvatskom jeziku s glagoljskim pismom. Sve do 1613. hrvatski je jezik u službenoj, javnoj uporabi, a

raziti mediteranski utjecaj iz Dalmacije.

Od drugog desetljeća XVII. st. u Rijeci se nakon Madridskog mira 1617. godine smiruju prilike. Razvija se manufaktura, veliki je priljev poduzetnih stranaca, trgovina se razvija morem i kopnom pa grad osniva svoje konzulate u brojnim pomorskim središtima. Pokazuje se potreba za naobrazbom (latinska gimnazija 1627.), a novodošli građani nameću ukus ustajaloj sredini i potrebu modernizacije postojećeg.

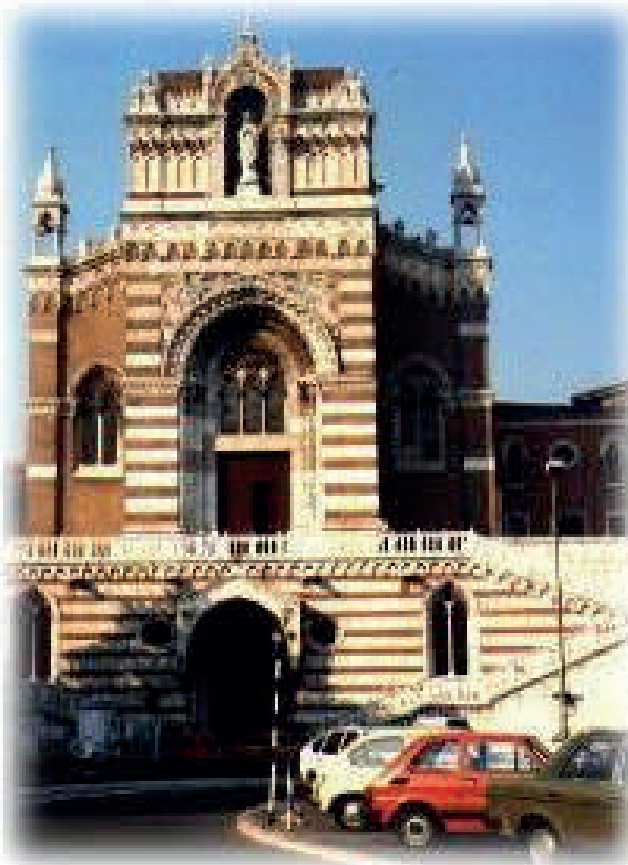
Ekonomsko nadmetanje i

posttridentinska politika Habsburgovaca, tadašnjih feudalnih gospodara Rijeke, pridonose razvoju barokne umjetnosti. Crkveni redovi, kapucini, franjevci i isusovci svojim inicijativama u gradnji crkava i samostana pridonose povezivanju Rijeke s umjetnosti Veneta, Furlanije i unutarnjih austrijskih zemalja. Arhitekti, slikari i skulptori iz velikih umjetničkih centara rade u Rijeci i unose internacionalne oblike baroknog stila u sakralnu arhitekturu.

Godina 1848. je godina revolucija i sukoba Hrvata s Mađarima. Josip Bunjevac, podžupan zagrebačke županije, s ovlaštenjem bana Josipa Jelačića 31. kolovoza 1848. vraća Rijeku Hrvatskoj, a ban Jelačić postaje guverner. Hrvatski se jezik uvodi u latinsku gimnaziju, gdje dolazi Fran Kurelac (1849), čovjek koji je svojim nacionalnim i književnim radom obilježio to vrijeme. Osniva se Narodna čitaonica (1850.) koja postaje kulturno žarište riječkih Hrvata. Godine 1851. od 12.272 stanovnika Hrvata je 11.581, Talijana 691, a broj ostalih je neznatan. Pod vlašću banske Hrvatske, Rijeka ostaje dva desetljeća (1848.–1868.).

Nastojanja Mađara usmjerena su na osvajanje Rijeke. Hrvatski sabor ističe prava Hrvatske na Rijeku kao njen sastavni dio i uspostavlja, uz potvrdu austrijskog cara (8. studenog 1861.), Riječku županiju koja u predstavci, što ju je sastavio Ante Starčević, zahtijeva cjelokupnost hrvatskih ze. Vlada u Budimpešti čini sve da „mađarsku“ Rijeku izgradi u jaku pomorsku luku, kao svoj izlaz na Jadransko more. Istodobno, polustoljetna mađarska vlast u Rijeci pridonijela je denacionalizaciji grada. Mađarske vlasti ukinule su hrvatski jezik u školama i uvele talijanski i mađarski. Hrvatska gimnazija, kao nacionalno i kulturno žarište riječkih Hrvata, održala se u Rijeci do 1869. godine, kada je silom preselejena u Sušak, dio grada pod hrvatskom vlašću. Politički i

Rijeka – razglednica

nacionalno svjesni Hrvati Rijeke i Sušaka, administrativno odvojenih dijelova grada, nisu mirno promatrali djelovanje Mađara koji su zbog svojih interesa podržavali talijanski jezik i talijanizaciju građanskog sloja.

Raskidanjem svih odnosa Hrvatske s Ugarskom i habsburškom dinastijom, na zasjedanju Hrvatskog sabora u Zagrebu 29. listopada 1918. Rijeka je vraćena Hrvatskoj i guverner Zoltan Jekelfalussy predaje vlast predstavniku Narodnog vijeća Države SHS, velikom županu Rikardu Lencu. Vlast Hrvatskog narodnog vijeća u Rijeci traje vrlo kratko. U ime Antante u riječku luku 4. studenog 1918. ulazi talijanska flota, a Rijeku 17. studenog 1918. okupira talijanska vojska. U grad 12. listopada 1919. upada Gabriele d'Annunzio sa svojim legionarima (arditima) i proglašava svoju vlast – regencu, koja traje do 18. siječnja 1921. Rimskim ugovorom od 27. siječnja 1924. između Italije i Kraljevine SHS, Rijeka je prepuštena Italiji. Poslije oslobođenja, Mirovnim ugovorom u Parizu 1947. god. Rijeka i Istra službeno su pripojene Hrvatskoj, odnosno FNR Jugoslaviji.

Gospodarstvo. Glavno obilježje razvoja riječke privrede čine industrijske, pretovarnotranzitne i međunarodnotrговinske funkcije. One su omogućile da Rijeka postane snažno prometno čvorište, glavna i najveća luka u državi, jedno od najjačih industrijskih centara Hrvatske, najveći izvozno-uvozni centar koji s jakim deviznim priljevom znatno pridonosi platnoj bilanci države.

Sve to čini Rijeku ishodištem pomorskog života Hrvatske i glavnim gradskim središtem istočne obale sjevernog Jadrana. Šezdesetih godina počinje brzo širenje riječke luke i njezinoosuvremenjivanje. Godine 1963. izgrađen je žitni silos, a 1967. automatiziran je rad luke rasutog tereta u Bakru. Na Brajdici je izgrađen moderan kontejnerski terminal. Pro-

met riječke luke 1978. godine dostiže 14,7 milijuna tona (u 1950. godine 2,4 mil. tona). Industrija je najvažnija riječka privredna djelatnost čije 22 veće radne organizacije ostvaruju oko 28 % društvenog proizvoda. Poslije velikih napora uloženi u obnovu, industrija Rijeke se ubrzano razvijala, dostigla je značajnu tehnološku i komercijalanu razinu uz veliko povećanje zaposlenosti i preotela prven-

Dobrinj, Fužine, Jelenje, Klana, Kostrena, Lokve, Lovran, Malinska – Dubašnica, Matulji, Mošćenička Draga, Mrkopalj, Omišalj, Punat, Ravna Gora, Skrad, Vinodolska, Viškovo i Vrbnik.

Skupština je predstavničko tijelo građana Primorsko-goranske županije i tijelo područne (regionalne) samouprave koje donosi akte u okviru svog djelokruga te obavlja druge poslove u skladu sa

Županija je samostalna u odlučivanju u poslovima od područnog (regionalnog) značaja, a posebice kada je riječ o poslovima koji se odnose na školstvo, zdravstvo, prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu te planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova.

Županija usklađuje interese i poduzima aktivnosti radi ra-

nadolje prekrštenima zlatnom sabljom i srebrnim topuzom. U trećem (donjem) polju, na plavome, tamnosmeđi jedrenjak podignutih bijelih jedara s hrvatskom trobojnicom na krmenom jربولu, praćen s lijeva i nadvišen zlatnom frankopanskom šestokrakom zvijezdom, sve među liticama prirodne boje u bokovima štita.

Zastava Županije je dvo-bojna sa županijskim grbom u sredini, tako da se središnja točka grba poklapa sa središnjom točkom u kojoj se sijeku dijagonale zastave. Na plavom polju zastave, s gornje i donje strane, na udaljenosti od 1/16 širine same zastave, nalazi se po jedna bijela traka (pruga), široka također 1/16 širine zastave. Omjer širine i dužine zastave jest 1:2.

Od prapovijesti do dolaska Slavena

Života je na prostoru Primorsko-goranske županije bilo još u prapovijesnim vremenima. Tragove prastanovništva nalazimo u Loparu na otoku Rabu, na Osorčici na otoku Lošinju, na padinama istarske Čičarije, osobito na području Brseča, Mošćenica i Lovrana. Tragova ima do Kastavštine i Rijeke i do Lokava u Gorskom kotaru.

Mnoge su nastambe – pećine korištene i u nadolazećim razdobljima, te u srednjem vijeku, iako su u ovim krajevima tada živjeli i urba-

Površina županije:	3.590 km ²
Broj stanovnika:	323.130
Općine:	Baška, Brod Moravice, Čavle, Dobrinj, Fužine, Jelenje, Klana, Kostrena, Lokve, Lovran, Malinska, Matulji, Mošćenička Draga, Mrkopalj, Omišalj, Punat, Ravna Gora, Skrad, Vinodolska općina, Viškovo, Vrbnik
Gradovi:	Bakar, Cres, Crikvenica, Čabar, Delnice, Kastav, Kraljevica, Krk Mali Lošinj, Novi Vinodolski, Opatija, Rab, Rijeka, Vrbovsko

stvo prometu koji je dugo bio glavno obilježje riječke privrede. Razvijena i raznovrsna industrija upotpunjuje pomorsko-uslužni karakter Rijeke, zadovoljava znatan dio potreba stanovništva i snažno sudjeluje u međunarodnoj trgovini. U energetici Rijeka raspolaže s HE Rijeka na Rječini i TE Rijeka 1 smještenoj uz rafineriju na Urinju, na istoku grada. Ova dva objekta ukupno proizvode 1.900 GWh elektroenergije.

Najvažnija industrijska grana Rijeke je prerada nafte i proizvodnja naftnih derivata. Gradi se naftovod s otoka Krka u pravcu Zagreba i prema Mađarskoj. Brodogradnja je druga vodeća industrijska grana u Rijeci.

Županijski ustroj

Primorsko-goranska županija je jedinica područne (regionalne) samouprave svih njenih građana s prebivalištem na području 14 gradova: Bakar, Cres, Crikvenica, Čabar, Delnice, Kastav, Kraljevica, Krk, Mali Lošinj, Novi Vinodolski, Opatija, Rab, Rijeka i Vrbovsko te 21 općine: Baška, Brod Moravice, Čavle,

Zakonom i Statutom Županije. Skupština broji 41 člana. Mandat člana Skupštine izabranog na redovnim izborima traje četiri godine. Skupština ima predsjednika i dva potpredsjednika te 13 stalnih radnih tijela – odbora. Konstituirajući sjednica sadašnjeg saziva održana je 10. lipnja 2005. godine.

Izvršna tijela Županije su župan i Poglavarstvo. Župana bira Skupština iz redova svojih članova te on zastupa Županiju. Župan obavlja nadzor nad zakonitošću rada upravnih tijela i daje im upute za rad. Župan ima dva zamjenika.

Poglavarstvo broji 13 članova. Župan je predsjednik, a zamjenici župana su ujedno i zamjenici predsjednika Poglavarstva. Članove Poglavarstva bira Skupština u pravilu iz redova svojih članova i na prijedlog župana, na vrijeme od četiri godine.

Za obavljanje poslova iz djelokruga županije ustrojavaju se upravna tijela. Upravnim tijelima upravljaju pročelnici koje na temelju javnog natječaja i na prijedlog župana, imenuje Poglavarstvo.

vnomjernog gospodarskog i društvenog razvitka gradova i općina u sastavu Županije i Županije kao cjeline. Županija vodi posebnu brigu o održavanju i zaštiti tradicije i drugih vrednota Primorja, Otoka i Gorskog kotara.

Grb i zastava

Grb Županije je na nje-mačkom štitu, razdijeljen i gore raskoljen, tj. ima gore dva manja polja, a u donjoj polovici jedno veće. U prvom

Grb i zastava Primorsko-goranske županije

polju (lijevom gornjem) je dvadeset naizmjeničnih crvenih i srebrnih kvadrata, raspoređenih tako, da je prvi u lijevom gornjem kutu crven. U drugom polju (desnom gornjem), srebrn (bijel) utvrđen primorski gradić pred zelenim gorama snježnih vrhova i plavim nebom, nadvišen

nizirani stanovnici. Među njima su najpoznatiji prvi kojima znamo ime – Iliri: Histri su bili stanovnici Istre, a Liburni su naseljavali južniji prostor. Utjecali su na iščezavanje Japoda s ovog područja. Matrijarhat, mrtvaci u skvrčenom položaju i plovila – osnovne su karakteristike

tisućljetnog života ovog dijela Ilira. Vrlo rano počeli su i u područje Riječkog zaljeva uplovljavati Heleni. O tome govore i njihove legende, npr. o stvaranju Apsirtida – Kvarnerskih otoka, od kojih su Cres i Lošinj stoljećima nosili zajedničko ime Apsoros (Osor), uži kanal koji je od jednoga Apsorosa stvorio dva otoka – Cres i Lošinj.

Kulturno-povijesno nasljeđe

U Primorsko-goranskoj županiji sačuvano je bogato i raznoliko kulturno-povijesno nasljeđe. Među pisanim spomenicima ističu se:

Bašćanska ploča – najdragocjeniji spomenik hrvatske prošlosti. Bašćanska ploča jedno je od najznačajnijih glagoljskih vrela uopće. Taj epigrafski zapis od neprocjenjive je vrijednosti na raznim znanstvenim i kulturnim poljima, a napose na nacionalnome području, jer je „krsni list“ Hrvata, u kojem se prvi put na hrvatskom jeziku navodi riječ hrvatski uz ime

Bašćanska ploča

jednoga hrvatskog vladara – kralja Zvonimira (1075.–1089.).

Ploča je najveći, na kamenu uklesani hrvatski glagoljski tekst (staroslavenski, s crkvenoslavenskim i latinskim elementima) nastao u benediktinskom samostanu sv. Lucije u Jurandvoru, u Bašćanskoj dolini na otoku Krku. Istraživači su pretpostavljali da je ploča nastala u razdoblju od 70-tih godina XI. st. do 20-tih godina XII. stoljeća, najčešće se navodi 1100. godina, (Rački, Štefanić i drugi), zatim 1077. (Hamm), 1104. ili 1107. (Kukuljević), 1120. (Strohal), dok u posljednje vrijeme akademik Lujo Margetić datira

1105. godinu.

Na Ploči je uklesano 13 re-daka. Osnovica sadržaja govori o tome da je opat Držiha zabilježio kako je sâm hrvatski kralj Zvonimir opatijskoj zajednici sv. Lucije i sv. Mikule (Nikole) darovao neobrađeno, ali očito vrijedno zemljište, te kako je opat Dobrovit s devet redovnika podigao crkvu sv. Lucije. Upisani su i drugi uobičajeni elementi isprave.

Ploča je bila lijevi plutej crkvene ograde (septum) koja dijeli svećenike u prezbiteriju od vjernika u crkvenoj lađi.

Ploča je do znanstvene javnosti došla znatno oštećena, pa njezin tekst do danas nije pročitao u cjelini. Do danas su o njoj mišljenje dali brojni hrvatski i strani stručnjaci, jer sadržaj Ploče pruža široke mogućnosti proučavanja, analize i tumačenja tema iz niza znanstvenih oblasti i područja povijesti, slavistike, prava, filologije, književnosti, gospodarstva, toponomastike, paleografije, diplomatike itd.

Radi stručne konzervacije i trajne znanstvene zaštite, znatno oštećena Ploča je 1934. godine prenesena u Zagreb, gdje je, nakon dugoga stručnog truda, s uspjehom oslobođena soli i ostaloga taloga, te sanirana. Kao „dragi kamen hrvatskoga jezika“ (prof. dr. Stjepan Ivšić) i najdragocjeniji spomenik hrvatske prošlosti uopće, Bašćanska ploča stalno je izložena u auli Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, najviše hrvatske znanstvene i kulturne institucije.

Vinodolski zakon – hrvatski pisani popis običajnog prava iz 1288. – može se s

pravom staviti uz bok drugim europskim opsežnim srednjovjekovnim pravnim dokumentima pisanim na narodnom jeziku, npr. anglosaksonskim (601.–925.), Ruskoj pravdi (XI. do XIII. st.) i Sachsenspiegel (XIII. st.). Ali Vinodolski zakon ima neke

gelo minijature. **Franjo Petris** (Petrić, Petrišević, Patritio, Patrizio) – 1529. (Cres) – 1597. (Rim) – neoplatonistički filozof, tipični uomo universale svoga vremena, svestrani znanstvenik, autor djela posvećenih filozofiji, metodologiji, filozofiji povijesti, reto-

Vinodolski zakon

značajke kojima se ističe u otmjenom društvu spomenutih europskih vrela. Vinodolski je zakon pisalo povjerenstvo sastavljeno od predstavnika devet vinodolskih općina (Grobnik, Trsat, Bakar, Hreljin, Drivenik, Grižane, Bribir, Novi, Ledenice), koje je u ime općina i kneza gospodara popisalo pravo koje se u vrijeme nastanka Vinodolsko zakona primjenjivalo u Vinodolu. Povjerenstvo je, uz ostalo, imao u vidu zaštitu interesa općinara vinodolskih općina. Vinodolski zakon pisan je glagoljicom, a sačuvani tekst iz polovice XVI. stoljeća glagoljskim kurzivom. Čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Poznate ličnosti

Primorsko-goranska županija u prošlosti kao i danas jest područje na kojemu su rođeni, djelovali i stvorili svoja najbolja djela mnogi uglednici. Iz velikoga broja poznatih imena izdvajamo samo nekoliko njih: Juraj, **Julije Klović**, Julio Clovio, Don Giulio Clovio Croata 1498. (Grižane) – 1578. (Rim) – vrhunski svjetski slikar minijaturist XVI. stoljeća, živio i stvarao u Veneciji i u Rimu – dobio je nadimak Michelan-

rici, okultizmu, vojnoj vještini, teoriji književnosti i glazbe. **Marko Antun Dominis** (Markantun de Dominis), 1560. (Rab) – splitski nadbiskup, kao heretik osuđen od inkvizicije i spaljen 1624. u Rimu. Matematičar i filozof, teolog, prirodnoznanstvenik, slobodan duh i mislilac koji se zalagao za jedinstvo svih kršćanskih crkava, protiv isključiva primata Pape. **Ivan Klobučarić Fluminensis** (1545. – 1605. ili 1606.) poznati slikar i kartograf. **Franjo Glavinić**, (1585. -1652.), pisac većega broja povijesnih kompilacijskih i nabožnih knjiga na latinskom, talijanskom i hrvatskom jeziku, gvardijan trsatskoga samostana. **Josip Pančić** (Bribir 1814. – 1888.) liječnik i poznati botaničar; otkrio velik broj biljnih vrsta, npr. Pančićevu omoriku (Picea omorika). Djelovao u Srbiji i bio prvi prvom predsjednikom SAN. **Ivan Mažuranić** (1814. Novi Vinodolski – 1890.), hrvatski ban i pjesnik, autor epa „Smrt Smailage Čengića“. **Matija Mažuranić** (1817. Novi Vinodolski - 1881.) – književnik, autor najboljega putopisa iz razdoblja hrvatskoga narodnog preporoda Pogled u Bosnu. **Fran Mažuranić** (1859. Novi Vino-

dolski – 1928.) – književnik autor zbirka crtica Lišće, Novo lišće, Od zore do mraka. **Eugen Kumičić** (1850. Brseč-1904. Zagreb) – hrvatski književnik i političar, u hrvatsku književnost uvodi Zolin naturalistički postupak, autor romana iz istarsko-primorskog života („Jelkin bosiljak“, „Začuđeni svatovi“), iz zagrebačkoga građanskog svijeta, povijesnih romana, i dr. **Ivan pl. Zajc**, (1832. Rijeka – 1914. Zagreb) – skladatelj i dirigent, od 1870. do 1914., ravnatelj Glazbenoga zavoda u Zagrebu, autor 19 opera („Nikola Šubić Zrinski“, 1876.) 26 opereta („Momci na brod“, „Lizinka“), oratorija, kantata, solo pjesama i dr. **Franjo Rački** (1828. Fužine – 1894.) povjesničar i političar, prvi predsjednik JAZU u Zagrebu, autor „Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. vijeka“ – prve sociološko-povijesne studije o hrvatskom ranom srednjem vijeku. **Dinko Vitezić**, prvi narodnjački zastupnik u bečkom parlamentu izabran od strane seoskih otočnih i liburnijskih općina godine 1873. **Matko Laginja**, (1852. Klana – 1930.) – prvak hrvatskoga nacionalnog pokreta u

Istri i Hrvatskom primorju, povjerenik Narodnoga vijeća za Istru, ban Hrvatske i Slavonije. **Vjekoslav Spinčić**, (1848. Kastav – 1933.) hrvatski političar, borac za slobodu Istre, zastupnik Pokrajinskoga sabora Istre, Carevinskoga vijeća u Beču, Narodnoga vijeća SHS u Zagrebu i Narodne skupštine u Beogradu. **Matko Mandić**, (1849. Mihotići – Kastavščina – 1915. Trst) – svećenik i preporoditelj, jedan od vođa hrvatskoga i slovenskoga istarsko-primorskoga pokreta, urednik Naše sloge, pobornik tolerancije i ravnopravne suradnje među narodima. **Fran Kurelac** (1811. Rijeka – 1874.) – književnik, filolog, političar i skupljač narodnoga blaga, borac za jezičnu čistoću i za to da hrvatski književni jezik bude sinteza narodnoga govora i starih pisanih spomenika, „Recimo koju“, „Runje i pahuljice“. **Adolf Veber Tkalčević** (1825.–1889.) književnik i lingvist, jedan od začetnika hrvatske novelistike, predstavnik zagrebačke lingvističke škole (protivne Kurelčevoj arhaičnoj koncepciji jezika). **Franjo Supilo** (1870. Dubrovnik – 1917.),

političar i publicist, utemeljitelj Riečkoga Novog lista, 2. siječnja 1900., prve moderne europske novine u Hrvatskoj. Iako u početku sljedbenik Starčevićevih ideja, poslije se razilazi, osobito s J. Frankom. Supilove ideje evidentne su u znamenitoj Riječkoj rezoluciji, 1905. Rijeku, Hrvatsko primorje i Gorski kotar svojim djelovanjem vinuo u vrh političkoga diskursa svoga vremena. „Politika u Hrvatskoj“. **Andrija Mohorovičić** (1857. Volosko – 1936.), seizmolog, geofizičar, otkrio na dubini od 55 km porast brzine seizmičkih valova – tzv. Mohorovičićev diskontinuitet (Moho sloj). **Ivan Matetić Ronjgov** (1880. – 1960.). Otkontrno je zakonitosti narodnog melosa našeg kraja, teoretski objasnio bit te naturalne glazbe i fiksirao „istarsku ljestvicu“ – tonski niz od šest tonova i polutonova. Ostavio nam je velik broj zapisa narodne glazbe čija je osnovna karakteristika dvoglasno pjevanje „na tanko i na debelo“ i svirka narodnih instrumenata: sopila, roženica, miha i dvojnica. Harmonizirao je i obradio stotine napjeva, a najznačajnije u njego-

vom skladateljskom opusu desetak je velikih vokalnih skladbi – zbornih simfonija („Čaće moj“, „Roženice“, „Mantinjada domaćemu kraju“, „Na mamin grobak“, „Naš kanat je lip“ i dr.), koje Matetića svrstavaju u red najistaknutijih skladatelja hrvatske i svjetske zbornske literature.

Na području današnje Primorsko-goranske županije rođeni su ili su djelovali književnici **Nikola Polić**, **Viktor Car Emin**, **Rikard Katalinić Jeretov**, **Drago Gervais**, **Jan-ko Polić Kamov**, **Osvaldo Ramous**, **Vladimir Nazor**, **Ivan Goran Kovačić**, **Zvane Črnja**, književni povjesničari i teoretičari **Antun Barac**, **Mihovil Komba**, **Milan Marjanović**, **Zvane Črnja** i dr., filolog **Rudolf Strohal**, skladatelj **Boris Papandopulo**, skladatelj i dirigent **Lovro pl. Matačić**. Slikari **Romolo Venucci**, **Ivo Kalina**, **Jakov Smokvina**, **Vladimir Udatny**, **Vilim Svečnjak**, **Oton Gliha** i brojni drugi umjetnici, znanstvenici, poslovni ljudi, stručnjaci različitih područja djelatnosti koji su proslavili Županiju i učinili je poznatom u zemlji i u svijetu.

Priredio: **Dario Musić**

ZNAMENITE LIČNOSTI PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE

Bratstvo Dabinović

■ Pomorsko bratstvo Dabinović doselilo u Dobrotu najvjerojatnije na prijelazu iz XV. u XVI. st. U razdoblju XVIII.–XX. st. Dabinovići su dali 108 pomoraca, od čega 66 kapetana. U XVIII. st. imali su 18, a u XIX. st. 24 broda. Istaknuli su se kao dobri i vješti pomorci, ali ih je na moru ipak stradalo čak 13 ■

Mеду 25 pomorskih bratstava Dobrote, jedno od poznatijih je bratstvo **Dabinović**, koje se prvi put pominje u dokumentima Povijesnog arhiva grada Kotora 1504. god. „Maria relicta quondam Dabi de Dobrota 26.02.1504.“ (Marija udova pok. Dabinovića iz Dobrote). Prigodom dolaska u Dobrotu naselili su sjeverni dio Dobrote zvani Ljuta, odakle su se preseljavali na druga mjesta u Dobroti. Prema popisu kuća 1808. god., imali su 9 kuća, a u austrijskom popisu kuća u vrijeme ustroja zemljišnjih knjiga, imali su čak 18 kuća (6 dvokatnih i 12 jednkatnih). Posjeduju i dva palaca u Dobroti. „Krivi palac“, nazvan tako radi fasade građene u obliku tupog kuta, građen je u XVIII. stoljeću kao vlasništvo bratstva Radimir, ali je u drugoj polovici XIX. st. prešao po ženskoj lozi u vlasništvo Dabinovića, te ga je vlasnik, brodovlasnik Božo Dabinović, obnovio nakon potresa 1979. god.

Drugi palac je tzv. „Kokotova kula“, barokna građevina iz druge polovice XVIII. st., srušena poslije potresa 1979., a do danas neobnovljena. To je bila jedna od najbogatijih kuća Dobrote, jer je ova obitelj na samom početku XVIII. st. raspolagala velikim kapitalom. Nekoliko puta je pokazala svoju financijsku moć i to kada je početkom XVIII. st. dala veliku pozajmicu Crnoj Gori za oslobađanje crnogorskog vladike Danila zarobljenog od Turaka. Drugi put je dala veliku pozajmicu za obnavljanje Cetinjskog manastira nakon što je bio zapaljen od Mahmud paše. I treći put kada je admiral ruske flote Senjavin 1806. god

Tartana „Eleonora“ (vlasnik i zapovjednik kap. Ivan Dabinović)

tražio zajam za vojsku, ova kuća mu je dala zlatni novac.

Dabinovići su u razdoblju XVIII.–XX. st. dali 108 pomoraca (66 kapetana, 6 poručnika i 36 mornara). U XVIII. st. imali su 18 brodova (3

tartane i 1 polaku), a u XIX. st. 24 broda (5 barkova i 7 brigantina). Istaknuli su se kao dobri i vješti pomorci, ali ih je na moru ipak stradalo čak 13. Sudjelovali su u Lepantskoj bitci 1571. god., a u bitci kod

otoka Visa 1866. god. na austrijskoj strani dva su Dabinovića dobila i odličje: kormilar **Filip Matov** odlikovan je srebrnim križem, a **Jozo Markov** srebrnom medaljom za zasluge. Kao ljudi od ugleda u

Brigantin „Credente Sincero“ (vlasnik i zapovjednik kap. Pavo Dabinović)

Dobroti, pokrivali su mjesto načelnika Dobrotske općine i to njih pet. Istakli su se u borbama s piratima. Bili su posljednji Dobročani u posljednjem okršaju s piratima oko Krete 1826. god. s brodom kapetana **Joza Filipova Dabinovića**, koji je poginuo s pet svojih mornara.

Petar Antonov Dabinović (1843.–1898.)

Poznat meštar, poduzetnik i graditelj. Među mnogobrojnim radovima, poznat je po svojem arhitektonskom sklopu lijepi zvonik visok 28 m kraj starodrevne crkve Sv. Bogorodice posvećene „Rizi Bogorodici“ u Bijeloj.

Dr. Anton Stjepov Dabinović (1882.–1964.)

Profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rođen u Trstu gdje završava gimnaziju, a pravni fakultet u Grazu, nakon čega se povetio pravnoj struci, pa je bio namješten kod financijskog odvjetništva u Trstu. God. 1916. upisao je na filozofski fakultet u Beču, a 1921. god. u Beogradu polaže profesorski ispit. Kao srednjoškolski nastavnik službovao je 1922.–1923. u Novom Vrbasu, 1923.–1925. u Kotoru i 1925.–1937. u Zagrebu. Godine 1937. imenovan je na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu docentom, 1939. izvanrednim, a 1941. redovnim profesorom hrvatske pravne povijesti.

Osim samostalnih radova i rasprava u znanstvenim časopisima, Dabinović je mnoge priloge objavio u „Obzoru“, „Hrvatskoj reviji“, „Jadranskoj straži“, „Hrvatskom kolu“ i „Hrvatskoj enciklopediji“. Među objavljenim djelima spomenut ćemo: „Pozadina bokeljskog ustanka god. 1869.“, „Kotor pod Mletačkom republikom“ (doktorska teza, primljena na Filozofskom fakultetu u Beogradu), Zagreb 1934.; „Prilozi za proučavanje postanka ugovora 1102. (pacta conventa) i trogirke diplome“, Mjesečnik 1937., Zagreb; „Državno pravni odnos Hrvata prema istočnom carstvu“, RAD 270,

1941., i „Statutarno pravo grada Zagreba“, Mjesečnik 1943., Zagreb.

U javnosti je poslije Prvog svjetskog rata zapažen i kao publicist svojim člancima u tršćanskim listovima. Umro je u Trstu.

Tihomir Špirov Dabinović (1886.–1974.)

Pomorski kapetan. Pomorsku školu je završio u Kotoru. Prvi svjetski rat zatekao ga je kao kapetana duge plovidbe i časnika Austrijskog Lloydja. Poslije rata prešao je u beogradsku Jugoslovensku rečnu plovidbu, koja se upravo tada stvarala, prikupljao je i osposobljavao ratom razneseni i oštećeni plovni park, čisteći plovne puteve, osnivajući agencije, kapetanije i riječna pristaništa. Bio je to veliki i značajan posao koji je zahtijevao mnogo stručnosti i znanja.

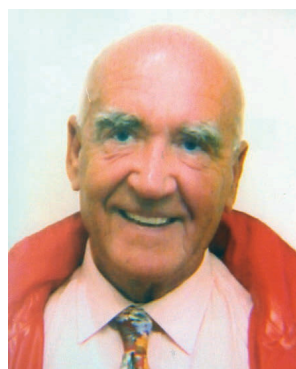
Ono što je uradio 1918. god. trebalo je ponoviti i 1945., poslije završetka Drugog svjetskog rata, s tom razlikom što se tada našao veći broj stručnjaka s većim iskustvom. Kap. Dabinović je nastavio raditi do 1951. kada je umirovljen.

Proučavao je pomorski i riječni promet, prateći stranu literaturu. Bio je stalni suradnik Pomorske enciklopedije. Umro je u Herceg-Novom, a pokopan je u obiteljskoj grobnici u Dobroti.

Božo Antonov Dabinović (1924.–1999.)

Brodovlasnik, sin Tihomira Špirova Dabinovića, rođen u Dobroti. Gimnaziju je završio u Zagrebu, a pravni i ekonomski fakultet u Francuskoj i Švicarskoj. Godine 1958. osnovao je Pomorsko društvo „Dabinovic S. A. Geneva“.

Svoju karijeru brodovlasnika počeo je nabavom malih brodova „Vesna“, „Istok“ i „Munja“, a je kasnije kupio i veliki brod „Najla“ od 11.000

tona. Eksplozija u stroju uništila je taj brod, ali Dabinović ne odustaje od svojih planova, te nabavlja brod „Judy“. Od tada Društvo bilježi stalan uspon, pa su nabavljeni brodovi „Anton Stjepov“, „Stefanija“, „Kapetan Tiho“, „Natalija“ i „Dobrota“. Sjedište Društva premješteno je 1974. god. u Monaco. Tada raspolaze sa šest velikih preokooceanskih brodova s ukupno 120.000 BRT. Ime Boža Dabinovića postaje ugledno i

poznato u pomorskom svijetu, naročito u Sredozemlju.

Ovaj veliki domoljub svojim je brodovima davao imena bokeljskih pomorskih mjesta, a popravke izvodi u Jadranskom brodogradilištu u Bijeloj od 1973. do danas. Na njegovim brodovima zaposleno je mnogo bokeljskih pomoraca.

Uz te velike humanitarne djelatnosti, Božo je donacijama poslije potresa 1979. obnovio zgradu bivše Centralne komisije u Dobroti u kojoj se sada nalazi knjižnica Fakulteta za pomorstvo – Kotor. Osnovao je fondaciju „Božo Antuna Dabinović“. Obnovio je svoju kuću „Krivi palac“ u Dobroti, oštećenu nakon potresa 1979. Umro je u Monacu 13.2.1999., gdje i danas počiva.

Njegov sin **Stjepo Božov Dabinović** nastavlja tradiciju obitelji, upravlja pomorskom tvrtkom svojeg pokojnog oca.

Potomci obitelji Dabinović: **Slavko**, sin Božidara – službenik pomorskog muzeja u Kotoru, njegov brat **Ljubomir**, te **Željko**, sin Antona Bogdanova, koji žive u Boki nastavljaju pomorsku tradiciju obitelji. Pojedini članovi obitelji svoj životni put su usmjerili drugačijim pozivima: **Davor Josipov Dabinović**, dipl. ing. i **Bogdan Dabinović**, sin Antona Dabinovića, pravnik, žive i rade u Zagrebu.

Antun Tomić

Pozdrav Dobroti – M/B „Kotor“ (vlasništvo tvrtke Dabinović iz Monaca) u Kotorskom zaljevu

Peraški pomorski rod Bronza

■ Bogata prošlost grada Perasta iznjedrila je tijekom stoljeća brojne zaslužne obitelji i pojedince. Rod Bronza, kontinuirano prisutan u povijesnom razvitku ovoga grada još od XVI. stoljeća, zasigurno se može ubrojiti među najzaslužnije peraške, ali i bokeljske pomorske i ratničke obitelji. ■

U sklopu proučavanja vojničke i pomorske prošlosti bokeljskoga grada Perasta neprijeporno zapaženo mjesto pripada obitelji **Bronza**. Uz istaknute peraške rodove poput **Brajkovića, Bujovića, Burovića, Damjanovića, Kosovića, Krilevića, Marinovića, Markovića, Martinovića, Mazarovića** i drugih, Bronze su tijekom prošlosti imali posebno zapaženo mjesto.

Prema tradiciji Bronze potječu iz bratstva **Šilopi** (Silopi), jednog od 12 najstarijih peraških rodova. U vrelima se spominju od XVI. stoljeća, zarana poznati kao cijenjeni ratnici i spretni trgovački posrednici između istočne i zapadne jadranske obale. Među prvim odvjetcima obitelji spomenutim u izvorima iz druge polovice XVI. stoljeća izdvajaju se vlasnik jedrenjaka **Marko Nikolin** (1565.) i trgovac **Luka Nikolin**, koji je 1570. godine zajedno s manjom postrojbom Peraštana sudjelovao u napadu na područje poluotoka Pelješca.

Od kraja XVI. i tijekom XVII. stoljeća vrela bilježe zapaženu ulogu članova obitelji Bronza u mletačkim vojnim postrojbama. U protuturskim bojevima na razmeđu stoljećâ (oko 1600. god.) istaknuli su se kapetan **Marko** te njegovi rođaci **Luka** i **Jakov**.

U Kandijskom ratu (1645.–1669.) zapažena je uloga **Ivana Bronze**. Sudionik je mletačkog iskrcavanja u kretske zaljev Suda (Souðha), koji je tada u cjelosti nalazio u osmanlijskoj vlasti. Ivan se istaknuo u pomorskoj bitci kod otočića Sapiéntze kraj Peloponeza, gdje je vodio okršaj s brodom zapovjednika osmanlijske ratne flote, kao i u više bitaka protiv sjevernoafričkih gusara. God. 1668. zapovjednik je mletačke ratne lađe

„Costanza Guerriera“, a tijekom Morejskoga rata (1684.–1699.), nakon oslobođenja Herceg-Novog (1687.) imenovan je zapovjednikom gradske luke.

Koncem XVII. i u prvoj polovici XVIII. stoljeća vrela bilježe niz odvjeta obitelji Bronza koji su se istaknuli u pomorskoj trgovini (kao brodovlasnici i kapetani) ili kao časnici u mletačkoj ratnoj mornarici. Početkom XVIII. stoljeća u sukobu s ulcjnijskim gusarima kraj albanske luke Drač smrtno je ranjen **Marko**, dok su u sukobima s osman-

žbe u gradskoj upravi rodoga grada: **Matija** se spominje kao sudac (1747.), a **Ivan** kao načelnik Perasta (1748.). Osim zapažene ratničke aktivnosti, tijekom mirnodopskog vremena imali su i zapaženu ulogu u trgovačkoj razmjeni dviju susjednih obala, a česte poslove sklapali su i s mletačkim poduzetnicima i brodovlasnicima.

Ivanov sin Josip (1722.–1784.) jedan je od najpoznatijih odvjeta roda Bronza. Nakon studija u Padovi u cjelosti se posvetio pomorskoj trgovini duž Jadrana i Sredo-

(3.4.1749.) pismo neimenovanom poslovnom drugu ili (su)vlasniku broda s podrobnim opisom događaja. Nije poznato kada se i na koji način uspio osloboditi iz zatočeništva, ali možemo pretpostaviti da je bila riječ o otkupu. Nakon povratka u Perast uglavnom je obnašao razne službe u gradskoj upravi. Na zahtjev mletačkog Senata izradio je opsežan kodeks trgovačke mornarice, iz kojega je Senat 1788. godine dao tiskati izvod, koji je postao važećim pravilnikom za područja pod mletačkom upravom.

Podvizi **Josipa Bronze** opjevani su u narodnim pjesmama bokeljskog kraja, a svoje su mjesto (kao i podvizi oca mu **Ivana** i strica **Matije**) pronašli i u djelu o slavi i zaslugama peraške komune („Benemerente della Comunità et Università di Perasto“, XVIII. stoljeće). **Josipovi** vojnički uspjesi protiv osmanlijskih gusara trajno su zabilježeni i na zavjetnim slikarskim djelima, pohranjenim u obiteljskoj kući te u crkvi Gospe od Škrpjela na otočiću pred Perastom.

Krajem XIX. st. spominje se još nekoliko odvjeta obitelji Bronza (brodovlasnici **Matija**, **Krsto** i **Tripo Antunovi**, **Toma Grgurov** i dr.). Među posljednjim potomcima obitelji spominje se sredinom XIX. st. peraški građanin **Ivan Bronza**, nakon kojega se ova slavna peraška obitelj zauvijek gasi.

Sposobni trgovački poduzetnici čije su lađe dopirale do najudaljenijih luka Levanta, Sredozemlja i engleske obale, ali i cijenjeni ratnici u svim mletačko-turskim pomorskim bojevima duž Jadrana i grčkih voda, Bronze su stekli zaslužno mjesto u prebogatom pleteru bokeljske povjesnice.

Dr. sc. Lovorka Čoralić

Palaca Bronza u Perastu

lijskim gusarima brodove izgubili **Tomo** i **Krsto Bronza**. U prvoj polovici XVIII. stoljeća izdvajaju se pomorci i trgovci, braća **Ivan** (1672.–1749.) i **Matija** (1678.–1751.). U vrijeme mletačko-turskog rata (1714.–1718.) djeluju u mletačkoj vojnoj službi kao osiguravatelji plovinih putova duž Jadrana, a 1715.–1716. ističu se u borbama kod Krfa i u albanskim vodama. Zbog zasluga iskazanih u ratovanju pod stijegom Prevedre Republike mletački ih je Senat odlikovao viteškim naslovom vitezova Sv. Marka (Cavalieri di San Marco). Obojica su braće obnašali i istaknute slu-

zemlja, udružujući se u trgovačke „compagnie“ s brojnim mletačkim i talijanskim pomorskim poduzetnicima. Školovan i obrazovan, **Josip** se tijekom sudjelovanja u vojno-pomorskim operacijama mletačke mornarice služio ratnom taktikom starijih pisaca. Za uspješno ratovanje protiv osmanlijskih gusara odlikovan je 1747. god. naslovom viteza Sv. Marka. Dvije godine poslije zarobili su alžirski gusari s posadom i brodom („Santissima Vergine delle Grazie“) na povratku iz engleske luke Falmouth kraj otočja u portugalskim vodama. Iz zatočeništva je poslao

Iz riznice Historijskog arhiva Kotor

Kupoprodajni ugovor s početka XIX. stoljeća

■ U kotorskom Arhivu čuva se primjerak kupoprodajnog ugovora iz 1818. god., kojim kotorski vitez Miroslav Zanolvić ustupa gospodi Marku Bečiću i Ivanu Mikuli komad obradivog zemljišta po cijeni od 75 cekina ■

Zemlja i vlasnički odnosi oduvijek su bili osnova međuljudskih odnosa, kako osobnih i obiteljskih, tako i uopće. Često su dovodili, kao i danas, do nesuglasica, sukoba, pa čak i ratova.

U posljednje vrijeme svjedoci smo velikih promjena u svezi s nekretninama u našoj bližoj, a i široj okolici, bilo oko kupoprodaja zemljišta i/ili kuća, gradnji za tržište, uzurpacija zemljišta, iznajmljivanju terena za razne namjene, povratu nacionaliziranog zemljišta i sl. Poslije doba socijalizma, kada je država uzimala zemlju uz „pravičnu naknadu“ i gradila velike društvene stanove, re-

čene „novonastale“ promjene nam izgledaju kao nešto čega prije nije bilo.

U Kotsorskom arhivu najveći dio sudske građe (oko 1000 dužnih metara), a i nekih drugih fondova i zbirki, odnosi se upravo na zemlju i zemljište, na slučajeve o kupoprodajama, sudskim sporovima, mletačkom ili austrijskom katastru, zakonskim odredbama o načinu gradnje, raznim dozvolama i odlukama u vezi gradnje, a čak i o tome tko može biti vlasnik nepokretnosti, nekad u ovisnosti od građanskog staleža, a kasnije od podaničkog statusa. Napomenimo i to kako je i najstariji dokument ovog Arhiva iz 1309.

godine upravo kupoprodajni ugovor.

Prema tome, latinska poslovnica „repetitio est mater studiorum“ se u vezi nepokretnosti ne bi baš mogla smatrati točnom.

U ovom broju Glasnika damo jedan tipičan kupoprodajni ugovor s početka XIX. stoljeća. Osoba viteza Miroslava Zanolvića koji se spominje u ovom ugovoru, odabrana je sasvim slučajno. Poznato je kako je on bio posljednji muški potomak plemićke porodice Zanolvić, koja je igrala važnu ulogu u političkom, društvenom i kulturnom životu Budve i šire okolice. Zbog određenih političkih razloga, koji su doveli do

ekonomske propasti obitelji (koja je imala mnoštvo posjeda) spomenuti vitez bio je prinuđen prodati svoje nekretnine kako bi preživio, odnosno otplatio hipoteke. Gotovo pola Registra građanskih spisa Kotarskog suda Budva 1818.–1819. se odnosi na kupoprodaje i hipoteke nad nekretninama Miroslava Zanolvića. Također, u istom fondu postoje dvije arhivske kutije spisa koje se odnose na njegove parnice i ostavštinu (IAK, SB – Registro atti civili; Anno 1818.–1819.).

Kao i do sada, dokument smo prikazali u prijepisu i prijevodu.

Borivoj Jovanović
Joško Katelan

Prijepis:

Budva, 13 Marzo 1818 Diciotto.

Dichiaro io qui sottoscritto di propria mano, ed alla presenza dei Testimonj con la presente privata Scrittura che per volontà delle Parti si vuole che in ogni tempo abbia a riportare forza e vigore quanto fatta fosse per mano di pubblico Notaro qualmente cedo, ed a titolo di vendita alieno al Capitan Marittimo Signor Marco Becich, ed al Sig:r Giovanni Micula, ambi Possidenti di questa Città, un pezzo di Terra arrativo situato in questa Campagna, pervenutomi in Vendita, cioè a Sienocosse, che confina da Levante con li Terreni delli soprannominati Sig:ri Becich e Micula, da Borra il Torrente nominato Bubin potok, da Ponente li medesimi Acquistanti, ed il Terreno del Sig:r Capitan Marco Bellafusa, e da mezzogiorno pure li soprannominati Micula e Becich ed un pezzetto di Terreno del Sig:r Giacomo Antonio Zora, salvi sempre li più giusti confini, detto Terreno forma d'arrazione giornate due e mezza, e questo pel prezzo con li Acquiranti convenutomi di Zecchini settantacinque No: 75. in tanti Tallari Imperiali senza Spada e Colonnati, lo quali alla presenza dei Testimonj, confesso d'aver ricevuto in tanta pecunia sonante, per il che cedo e mi spoglio d'ogni ragione, ed azione, che tengo sopra tale Terreno, per me, e successori miei Eredi, ed avanti azione potendo gli sborsanti ed Acquirenti Becich e Micula, Eredi e Successori et detto tenere, godere, vendere permutare, donare et come cosa propria obbligandomi e promettendo la manutenzione in Giudizio, et estra questo et assicurazione d'altri miei Beni Stabili, ovunque posti ed esistenti e quomodocumque spettanti, nella più ampla et solenne forma. Ed io Nicolò Mattesich scrissi la presente, venendo così pregato dalle Parti, e fui Testimonio quanto sopra.

Mirislavo Kr Zannovich, aff.mo m:p:
Marco Chielovich Testimonio quanto sopra
Tomaso Giagnevich Testimonio quanto sopra

Prijevod:

Budva, 13. ožujka 1818.

Izjavljujem ja, vlastitom rukom nižepotpisani i u nazočnosti svjedoka, ovim osobnim spisom kako se voljom ugovornih strana želi neka isti u svakom trenutku ima snagu i valjanost kao da je učinjen rukom javnog bilježnika, kako na taj način ustupam i u ime prodaje otuđujem pomorskom kapetanu gospodinu Marku Bečiću i gospodinu Ivanu Mikuli, obojica posjednici iz ovog grada, jedan komad obradivog zemljišta koji se nalazi u ovom Polju, koji mi pripada neka prodam, odnosno u Sjenokose koji se od Levanta (istoka) graniči za zemljištem spomenute gospode Bečića i Mikule, od Bure (sjevera) potokom zvanim Bubin potok, od Pulenta (zapada) s istim kupcima, i zemljištem gospodina kapetana Marka Belafuze, a s južne strane isto sa spomenutim Mikulom i Bečićem i manjim dijelom zemljišta gospodina Đakoma Antonia Zora, s potpuno očuvanim granicama. Rečeno zemljište čine dva i pol dana oranja i to za cijenu dogovorenu s kupcima od sedamdeset pet, brojem 75, cekina u carskim talirima bez mača i kolonatima, koje priznajem kako sam u nazočnosti svjedoka primio u kovanom novcu. Stoga prepuštam i odričem se svakog prava i radnje u svezi tog zemljišta, u svoje ime i u ime svojih nasljednika, kako bi ubuduće mogli kupci Bečić i Mikula, i njihovi nasljednici rečeno zemljište držati, uživati, prodati, mijenjati, pokloniti kao svoje vlastito. Obvezujem se i obećavam u najširoj i najsvečanijoj formi uzdržaj na sudu i izvan njega i to jamčim mojim drugim nepokretnim dobrima gdje god se nalaze i postoje i kako god mi pripadaju. A ja, Nikola Matešić napisah ovo, kako su me obje strane molile, i bih svjedok onoga što je gore rečeno.

Miroslav vitez Zanolvić, potvrđujem vlastoručno
Marko Čelović, svjedok onoga što je gore rečeno
Tomo Džanjević, svjedok onoga što je gore rečeno.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na južnim vratima kotorskih zidina

Restaurirana Vrata od Gurdića

■ *Bedemi moćne kotorske tvrđave, jedno od nekoliko čuda srednjovjekovnog fortifikacijskog umijeća, predstavljali su jedan od glavnih motiva i razloga za upis ovog grada na listu svjetske, prirodne i kulturne baštine UNESCO-a 1979. god. Grad Kotor s južne strane čuvale su čak troje vratnica građenih u različitim vremenskim razdobljima od XIII do XVIII stoljeća. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture nastavio je i u ovoj godini istražne i konzervatorske radove na kotorskim bedemima* ■

Na južnom vrhu trokutnog prostora urbane jezgre Kotora, strateški izvrsno smještena ispod strme litice brda Sveti Ivan, a iznad podmorskog izvora Gurdić, Južna su vrata grada, poznatija kao vrata od Šuranja ili od Gurdića. Ona predstavljaju jedini izlaz nekadašnje glavne gradske ulice od Sjevernih vrata uz podnožje brda Sveti Ivan i jedinu komunikaciju grada prema jugu. Taj strateški važan ulaz nije imao samo jednu vratnicu, kao Morska ili Sjeverna vrata, nego sustav tri pojasa vratnica iz raznih razdoblja gradnje.

Najmlađi je vanjski ulaz sastoji od visokog, dobro složenog zida i dva četvrtasta masivna stupa s rubovima poput prevrnutih piramide, kakvi su se gradili na mletačkim utvrđenjima u XVIII. stoljeću. Na gornjem dijelu stupova u prorezima su postavljeni željezni kotači, preko kojih su postavljeni lanci za podizanje pokretnog mosta iznad dubina Gurdića, odnosno, za prekidanje svake veze grada a južnim predgrađem Šuranjom. Srednju vratnicu čini dio starog gradskog zida i vrata romaničkog srpastog luka, s kutnim rupama za vratnice, koja bi time išla u klasu najstarijih gradskih vratnica iz vremena romanike, odnosno, XII. stoljeća. Konačno, unutarnji pojas su vrata u visokom zidu koji se naslanja i nastavlja na tvrđavu Gurdić iz 1470. godine, podignut za što bolju obranu tog ulaza u grad. Sama vrata imaju za ukras polustupove i luk

od bunjata i pokazuju stilske odlike sličnih vrata mletačkog graditelja Gian Cirrolama San Michellia, koji je u prvoj polovici XVI. st. utvrđivao i ukrašavao mletačke tvrđave na istočnoj obali Jadrana.

Uz Južna vrata i lančani most preko izvora Gurdić vezan je pojam crkve Svete Marije od mosta ili od Gurdića, koja se spominje u najstarijoj sačuvanoj notarskoj

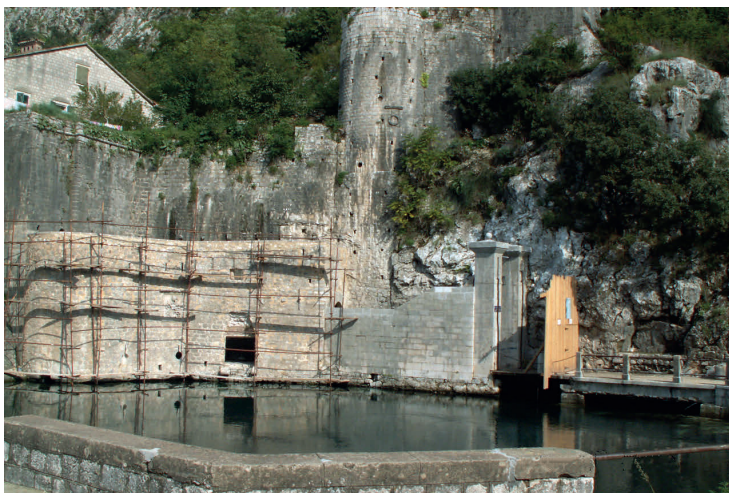
tom, odnosno franjevcem trećeg laičkog reda, iz „Kotora, grada kraljeva“. On se spominje značajnim udjelom i u podizanju zdanja lijepe srpske srednjovjekovne arhitekture, pravoslavne crkve samostana Visoki Dečani, iz vremena srpskog cara Dušana.

Na utvrđeni blok Južnih vrata nastavlja se s južne strane mosta vanjski niski zid u obliku pokrivenog hodnika,

jelu kompleksa južnih gradskih vrata na Gurdiću koji su počeli početkom rujna, nedavno su završeni. Radovi na najstarijem dijelu kotorskih zidina s arhitektonskim i arheološkim istraživanjima financirani su donacijom švedske zaklade „Kulturno nasljeđe bez granica“.

Ravnateljica Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, **Ružica Ivanović**, kazala je kako su istraživanja dala očekivane rezultate.

„U sklopu manjih arheoloških i temeljnih arhitektonskih istraživanja utvrđen je izgled i stupanj očuvanosti prvobitnih južnih gradskih vrata grada romanogotičkih stilskih obilježja kao i njihov odnos prema očuvanim najstarijim dijelovima gradskih utvrđenja. Utvrđene su i poznije predgrađnje na ovom dijelu gradskih zidina za koje se pretpostavlja da potječu iz XIII. i XIV. stoljeća. Na dijelu zida nad izvorom

Restauratorski radovi na južnim gradskim vratima pokraj Gurdića

knjizi Kotor a iz 1326.–1337. godine, a kojoj je 1360. pridodana kapela Svete Lucije, pa je tako i nastalo zajedničko ime. Uz tu ckrvu postojao je ženski pustinjački samostan, koji je već krajem XVI. st. srušen, a sama crkva krajem XVII. st. zatvorena za bogoslužnje i pretvorena u kosturnicu. Tada je na nju postavljeno naoružanje, pa joj se ostaci sigurno nalaze u proširenju uz bastion Gurdić. Zanimljiv je i podatak kako je u prvoj polovici XIV. stoljeća redovnik i rektor ove crkve bio izvjesni fra Vito Cucco, koji se poistovjećuje s najpoznatijim kotorskim graditeljem, fra Vitom, malim bra-

koji poslije dvadesetak metara skreće naglo prema zapadu i naslanja se na ostatke crkve i samostan Svetog Franje na Šuranju, porušenih po nalogu mletačkih vlasti 1656. godine, što znači da je svakako mlađi, odnosno, da potječe s kraja XVII. st. Dio tog hodnika porušen je oko 1922. zbog gradnje prve električne centrale u Kotoru (danas zgrada Socijalnog osiguranja), a gotovo cijeli hodnik s puškarnicama oko 1955., u nakani gradnje nove pošte, ali je umjesto toga otkriven i arheološki istraženo cijelo nalazište samostana.

Konzervatorski i restauratorski radovi na srednjem di-

Gurdić otkriven je otvor do sada nepoznatih vrata kojima se pristupalo barkama. Njihov izgled je nemoguće u potpunosti rekonstruirati na osnovu podataka do kojih se došlo u tijeku istraživanja“, kazala je Ivanović, ističući kako su dosadašnja istraživanja vrlo značajna za poznavanje prošlosti grada i njegovog razvoja.

„S obzirom na značenje ovog nalaza, neophodno je nastaviti istraživanja. Sudjelovanje općine u financiranju radova predstavlja javno iskazanu odgovornost prema kulturnoj baštini, odnosno svijest o njezinoj važnosti kao elementu razvoika grada“, zaključila je Ivanović.

Mr. Jovan Martinović

Boćari BK „Napredak“ sudjelovali na turniru u Hrvatskoj

Prvi puta na međunarodnoj sceni

■ Nedavno osnovani boćarski klub „Napredak“ iz Tivta imao je svoje prvo međunarodno natjecanje u Osijeku, gdje se takmičio sa više momčadi iz Hrvatske i hrvatske dijaspore. Boravak u Osijeku iskorišten za susrete s mnogim hrvatskim udrugama i gradonačelnikom Antom Đapićem, pokroviteljem turnira ■

Boćarski klub „Napredak“ natjecao se u Osijeku 10. rujna ove godine, na boćarskim terenima BK „Olimpija“ – Osijek. Ovogodišnje natjecanje bilo je međunarodno. Cilj organizatora bio je okupiti što više hrvatskih momčadi iz Hrvatske i dijaspore.

Nastupile su ekipe: BK „Trilj“ iz Trilja, BK „Grude“ iz Gruda (BiH), BK „Hrvatski dragovljac“ iz Zagreba, šest slavonskih ekipa, dvije ekipe kluba domaćina, te mi.

Natjecateljski dio je protekao u prekrasnom sportskom ozračju i međusobnom druženju. Domaćini su nam upriličili nezaboravne susrete s mnogim hrvatskim udrugama u Osijeku. Bili smo primljeni kod gradonačelnika Osijeka Anta Đapića, koji je ujedno bio i pokrovitelj ovog turnira. Gradonačelnik je bio vrlo zainteresiran za status i život Hrvata u Boki kotorskoj, te u Crnoj Gori. Kazali smo s ponosom kako dolazimo iz Boke, iz zaljeva hrvatskih Svetaca, te kako je ovaj turnir samo početak naših međusobnih veza i suradnje. Oprostili smo se od gradonačelnika Đapića sa željom i obećanjem za budućim susretom u Tivtu.

Veselju su doprinijeli i tamburaši tamburaškog zbora „Hrvatski sokol“, koji su svojim tamburicama i slavonskim pjesmama uveseljavali sve sudionike turnira. Na naše veliko zadovoljstvo i veselje susreli smo Slavka Ivovića iz Prčanja, koji živi i radi u ovom lijepom gradu od 1974. U njegovom društvu obišli smo sve znamenitosti grada Osijeka i uz čašicu slavonskog vina odgovarali na mnoga njegova pitanja, vraćajući ga tako u svoj kraj, u svoju

Tivtatski boćari na natjecanju u Osijeku

Boku, u Prčanj.

Mnogo toga bi se moglo napisati o gostoljubivosti domaćina i ljepotama ovog grada i Slavonije, a mi ćemo s puno zahvalnosti i uz svo du-

žno poštovanje posebno zahvaliti našem domaćinu **Damiru Lukaču**, predsjedniku BK „Olimpija“ te svima koji su nam upriličili ovakav prekrasan ugođaj koji će nam

zasigurno ostati u dugom i dragom sjećanju.

Zahvalnost također dugujemo HKD-u „Napredak“ iz Tivta i HGDCG-u iz Kotora te svima onima koju su nam na bilo koji način pomogli i omogućili sudjelovanje na ovom turniru.

U nadi kako ćemo iduće godine mi biti domaćini jednog ovakvog turnira želimo uputiti poziv svim hrvatskim udrugama, institucijama i čelnicima primorskih općina neka nam pomognu u ostvarenju ovakvog natjecanja, koje bi osim športsko-kulturne manifestacije bio iznimna prigoda za povezivanje Osijeka i Boke.

Andelko Škanata
tajnik BK „Napredak“

Bokeški govor minulih vremena

Tako smo nekad zborili

ABRUMAVAT – baciti hranu ribama, namamiti. „Bio sam abrumao silnu ribu.“ „Baci abrum, ili abrumavaj pa ćešuvatit oradu, de fora ponte.“

ADATAT – prilagoditi i urediti. „Dobro se adatao u rabotu, iako je appena počeo.“ „Kako se jutros adatao kao da će za devojkicu.“

FAGOT – zavežljaj, smotuljak. „Ona se ofendila, uzela je fagot i pošla doma.“ „Donesi ovaj fagot jer ja nemam force da ga nosim.“ „Kakva mu je žena, kao fagot.“

FACULET – džepni rubac, rupčić. „Veži grop na faculet, da ne zaboraviš da mu rečeš.“ „Nemoj zaboravit uzet faculet.“

GRINTAVICA – sitničarka, zajedljivica, dosadna žena. „Ona ti je prava grintavica, vazda grinta po kući.“ „Ne mogu je više trpjet, postala je prava grintavica.“

INAMURAN – zaljubljen. „On ti je inamuran pa ga nema po cijeli dan doma.“ „Oboje su inamurani pa ne vide nikoga.“

INDORMENTAN – pospan. „Ne mogu glavu podić, potpuno sam indormentan.“ „Što si indormencan, appena je osam ura.“

LOKADUR – osoba koja mnogo pije, pijanica. „Kakvi je ono lokadur.“ „Vidi kako su mu oči zakrvavile, cijeli dan ćuća, a žena zbori da nije više lokadur, nego da samo uzima mlijeko.“

OD ŠPONDE – krijući, sa strane. „Jesili što od šponde da ti žena ne zna.“

OFREGAT – izribati – „Ofregala sam kamaru bruškinom, pa se sada žuti kao zlato“, „Ofregaj to bruškinom i to sve idi u isti veraš“.

Iz pera naših pjesnika: Jovan Martinović (2)

Kotorski kanconijer

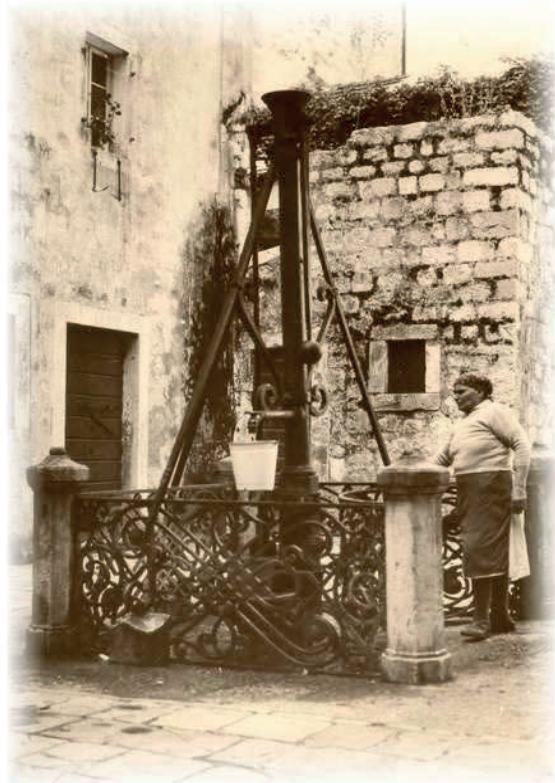
KOTORSKA KARAMPANA

*Skupimo se opet oko stare česme
Što je napajala Kotor od davnina,
Sve su naše nade, radosti i pjesme
Ukovane u nju od željeza fina.*

*Njezina je voda – ponekad i slana –
Ozdravljala bolne i pojila žedne,
Bila nit crvena iz pradavnih dana
Kroz prošle vjekove, pustošne i ledne.*

*Na maloj pjaceti kamenih balkona
Sada zamišljena tužno bdije ona,
Mrmori pjesme unutrašnjeg sluha,*

*Obuzeše je čemer i samoća,
Ne teče voda iz njenog batoća –
Stoji kao simbol nepresušnog duha.*

KOTORSKI KOMINI

*Iznad moga grada dime se komini
Iznad krovova punih mahovine,
Stubovi dima streme ka visini,
Do neba samog poneki se vine...*

*Sa njima odlaze uvis dječji snovi,
Želje ljubavnika, mašta opsjenara,
A koluti dima, sve novi i novi,
Stalno naviru sa ogništa stara.*

*I tako dime ko u nekoj priči,
Poneki od njih na spomenik liči,
Na moćnu gromadu, na luk trijumfalni,*

*Onako uspravni, uprti ka nebu.
Pod njima ljudi ne dršću, ne zebu,
I sve prolazi, a oni su stalni.*

PISMA ČITATELJA

Na nedavno održanoj sjednici Podružnice HGDCG-a – Bar gostovao je i predsjednik HGDCG-a dr. Ivan Ilić te suradnici. Njegovo iscrpno izlaganje i upoznavanje s planovima udruge, ponukalo me je iznijeti zamisao koja vjerojatno zaokuplja mnoge poljoprivrednike grada pod Rumijom. Poznato je naime, kako je prije raspada SFRJ te ovdašnjeg sramotnog rušilačkog pohoda na Dubrovnik i okolice, većina poljoprivrednih proizvođača iz Bara i Ulcinja, svoje proizvodne viškove u voću (šipak, mandarina, naranča...) slala u Hrvatsku, preciznije u Split. Korist je, mišljenja sam, bila obostrana, pa mislim da je prava šteta što je ova razmjena dobara zamrla već petnaest godina.

Stoga predlažem Gospodarskoj komori Republike Hrvatske i Privrednoj komori Republike Crne Gore, neka učine potrebne napore kako bi se ovaj oblik suradnje i trgovine ponovno aktualizirao i omogućio se slobodan protok poljoprivrednih proizvoda, a kako je to običaj diljem Europe. Smatram kako su za istu suradnju zainteresirani i proizvođači vina i rakije iz Konavala, koji su prije rata snabdijevali čitavo crnogorsko primorje i svojim kvalitetnim proizvodima i konkurentnim cijenama udovoljavali mnogim potrošačima.

Mislim kako ubrzani razvitak i unaprjeđenje dobrosusjedskih odnosa na najvišoj razini, između države Hrvatske i Crne Gore, otvara niz mogućnosti i za ovaj oblik suradnje i razmjene dobara, na obostrano zadovoljstvo i korist.

Iskreno se nadam kako i HGDCG, svojim djelovanjem i radom može značajno doprinijeti obnovi ove vrste trgovine i suradnje.

Svetozar Đurović
Bar

SADRŽAJ

Posjet hrvatskog predsjednika Stjepana Mesića Srbiji i Crnoj Gori

MESIĆ DRUGI PUT U BOKI 4

Inzistiranje na ostanku Crne Gore u državnoj zajednici sa Srbijom samo je

ODLAGANJE NEMINOVNOG 5

Europske integracije i Crna Gora – pitanje neovisnosti i gospodarska realnost

STIJEGOVI SE VIHORE KAKO BI SKRILI SIROMAŠTVO 6

Ovogodišnji tradicionalni „Tjedan hrvatskih manjina“ posvećen hrvatskoj zajednici u Makedoniji

TJEDAN HRVATA IZ MAKEDONIJE 8

U izdanju HGDCG-a publicirana knjiga prof. dr. Milenka Pasinovića

„HRVATI U CRNOJ GORI“ 10

Mnoštvo kulturnih događanja tijekom srpnja i kolovoza u Perastu

NEZABORAVNE PERAŠKE VEČERI 14

Zapis o peraškom školju

GOSPA OD ŠKRPJELA 16

Kulturno-zavičajno udruženje „Napredak“ – Gornja Lastva organiziralo tijekom ljeta mnoge kulturne i obrazovne manifestacije

BOGATO LASTOVSKO LJETO 18

U Tivtu održana osnivačka skupština obnovljene zavičajne udruge „Bogdašići“

SPASITI ONO ŠTO SE JOŠ MOŽE 19

Nagrada Pomorskog muzeja Crne Gore „Merito Navalni“ ove godine dodijeljena Antunu Tomiću

POVIJEST DOBROTE NA JEDNOM MJESTU 20

Ispovijest kap. Branka Škorića, zapovjednika M/B „Dalmacija“

M/B „DALMACIJA“ AMBASADOR PRIJATELJSTVA 22

Nakon Dana bokeljske kulture u Istri, organizirana uzvratna manifestacija

DANI ISTRE U BOKI KOTORSKOJ 27

Povodom općinske odluke o prenamjeni prostora Galerije „Stari Grad“ na Trgu od oružja u poslovni prostor

TREBA LI KOTORU GALERIJA? 29

Koliko brinemo na našem kulturnom naslijeđu?

SVJETSKO, A NAŠE 30

Iz aktivnosti HGDCG-a

HRVATSKE UDRUGE I STRANKA TREBAJU SE VIŠE ANGAŽIRATI U „GLASNIKU“ 32

HKD „Napredak“ – Tivat i HGDCG – Kotor i ove godine organizirali hodočašće u Međugorje

PONOVO U MEĐUGORJU 37

Obitelj Vičević – vlasnici kočija, automobila i kamiona za prijevoz tereta i putnika u Kotoru od 1820. do 1945.

OD KOTORA DO CRNE GORE 38

Leonid-Lelo Simonuti – građevinar, glazbenik, autor maketa sakralnih objekata i starog grada Kotora

TVORAC „KOTORA NA DLANU“ . 40

Upoznajmo Hrvatsku (11)

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA 41

Pomorska bratstva u Boki

BRATSTVO DABINOVIĆ 47

Iz prošlosti Boke

PERAŠKI POMORSKI ROD BRONZA 49

Iz riznice Historijskog arhiva Kotor

KUPOPRODAJNI UGOVOR S POČETKA XIX. STOLJEĆA 50

Konzervatorsko-restauratorski radovi na južnim vratima kotorskih zidina

RESTAURIRANA VRATA OD GURDIĆA 51

Boćari BK „Napredak“ sudjelovali na turniru u Hrvatskoj

PRVI PUT NA MEĐUNARODNOJ SCENI 52

Iz pera naših pjesnika: Jovan Martinović (2)

KOTORSKI KANCONIJER 53

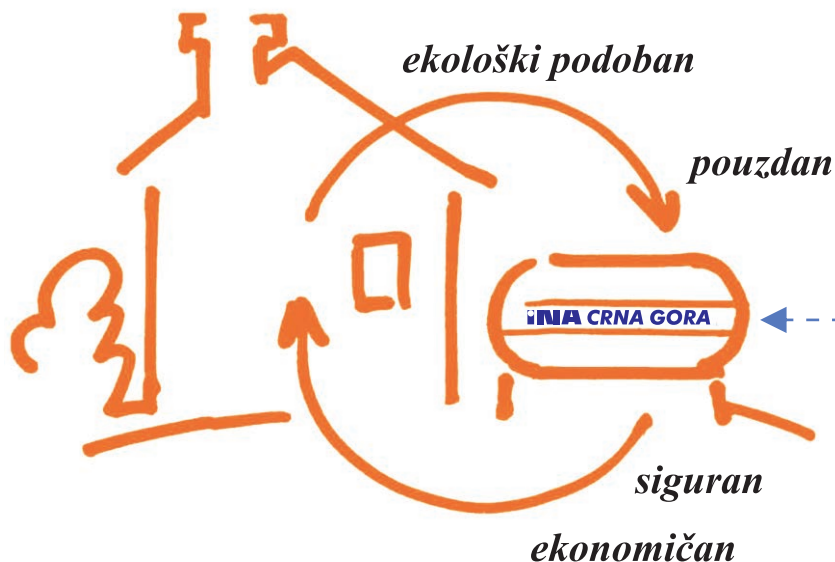

INA CRNA GORA vam nudi

propan-butan *plin*

u malim spremnicima

volumena 1,8; 2,7 i 4,85 m³ uz izuzetne pogodnosti

za dodatne obavijesti u vezi s najmom spremnika i mogućnostima primjene, obratite se u centralu INA Crna Gora, Kotor, Dobrota 3

INA CRNA GORA d.o.o. Kotor Dobrota 3

tel.: +381 82 334 974, +381 82 334 969, fax: +381 82 302 004,
e-mail: inacg-kotor@cg.yu

Split Ship Management

SSM, Boktuljin put bb, POB 305, 21000 Spil, CROATIA
tel: +385 21-558-558; fax: +385 21-558-555; e-mail: ssm@ssm.htnet.hr

JASAM
KRALJICA MIRA
25 VI 1981

Događaji koji su obilježili proteklo dvomjesjeće:

Odozgo na dolje: Sastanak zvaničnika EU i SiCG u Beogradu • Početak pregovora Hrvatske s EU • Forum hrvatskih manjina u Zagrebu • Dani Istre u Boki Ežjevo: Hodočašće u Međugorje